

ร้อย รักรัษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต

โดย

นางสาวธมลวรรณ แสงนาค

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาทัศนศิลป์ แบบ 1.1 ปริญญาตุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

ร้อย รักรัษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาทัศนศิลป์ แบบ 1.1 ปริญญาตรีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

EMBROIDERY PRESERVING WEAVING AESTHETICS OF LIFE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for Doctor of Philosophy Visual Arts

Academic Year 2023

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	ร้อย รักรัศ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต
โดย	นางสาวธมลวรรณ แสงนาค
สาขาวิชา	ทัศนศิลป์ แบบ 1.1 ปริญญาตรีบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ปรีชา เกาทอง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ศาสตราจารย์ ดร. กฤษณา หงษ์อุเทน

คณะกรรมการ ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

..... คณบดีคณะกรรมการ ประติมากรรมและ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิชญ มุกดาภิณี) ภาพพิมพ์

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ พงศ์เดช ไชยคุตร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ปรีชา เกาทอง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ดร. กฤษณา หงษ์อุเทน)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ วิชัย สิทธิรัตน์)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ศาสตราจารย์ กมล เผ่าสวัสดิ์)

640130004 : ทศนศิลป์ แบบ 1.1 ปริญญาตรีบัณฑิต

คำสำคัญ : ศิลปะคอลลาจ, การเย็บปักถักร้อย, การสืบสานวัฒนธรรมไทย, สุนทรียภาพในงานศิลปะ

นางสาว รมลวรรณ แสงนาค: ร้อย รักษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก : ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ปรีชา เกาทอง

วิทยานิพนธ์หัวข้อ “ร้อย รักษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” เป็นสัมฤทธิ์ผลของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคคอลลาจที่สร้างเอกภาพทางสุนทรียภาพของพื้นที่แห่งสภาวะความงามความสุขในความทรงจำ อันเป็นเสมือนภาพแห่งรอยประทับความงามที่ประทับใจในเรื่องราวแห่งความสัมพันธ์ความสุขของชีวิต ซึ่งถักทอบทพวี้อยู่ภายใต้บริบทของพื้นที่ทางกายภาพหรือวิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำสงครามชนบทซึ่งเป็นรูปแบบของชีวิตที่ให้ความงามและความหมายแห่งดุลยภาพของความ สุข ความประทับใจในความงามสื่อผ่านความรู้สึกที่มีใจ “รักษ์” ในยุคทองแห่งอารยธรรมหรือความเจริญรุ่งเรืองที่เกิดจากผสมผสานวัฒนธรรมต่างๆ อันก่อเกิดจากความดี ความสุขทางจิตใจคือความสุขที่แท้จริงของมนุษย์ วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทบทวนแนวคิดและกระบวนการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์แนวคิด เนื้อหา รูปแบบ ลวดลาย เทคนิคและแนวทางการสร้างสรรค์ผ้าทอในศิลปะแบบร่วมสมัย ที่สร้างขึ้นเพื่อกลายเป็นพุทธบูชา โดยมุ่งเน้นผ้าทอกลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอมอำเภอวังทอง ของจังหวัดพิษณุโลกหรือเมืองสองแคว นำมาสู่รูปลักษณะแห่งความงามบนผืนผ้าซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านและความภาคภูมิใจในบ้านเกิดหรือเมืองสองแคว ด้วยลวดลายที่เป็นลักษณะเฉพาะของพื้นถิ่นล้านนาที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่น ได้แก่ ลายดอกป๊อบ ลายไก่โคมขอล ลายสองแคว และลายน้ำไหลหรือลายน้ำ่านซึ่งเปรียบเสมือนกระแสสายธารแห่งน้ำจิตน้ำใจของผู้คนที่ไม่เคยเหือดแห้ง ทว่ายังคงไหลรินเคียงคู่ไปกับกระแสน้ำที่ไหลผ่านกระแสแห่งกาลเวลาจนกลายเป็นชีวิตที่ผูกพันกัน “สายน้ำแห่งวัฒนธรรม” ได้กลายเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่สื่อสะท้อนความหมายและความสำคัญให้เห็นแจ่มชัดขึ้นถึงปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่งดงาม ซึ่งเปรียบเสมือนการจรดปลายเข็มลงอย่างประณีตบนผืนผ้าเพื่อปักเย็บและถักทออัตลักษณ์อันวิจิตรแห่งคุณค่าทางจิตใจออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือการสร้างกลวิธีที่สามารถโน้มน้าวหรือปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนตระหนักถึงคุณค่าแห่งความงามในทุกขณะจิตที่ได้ย้อนคิดระลึกถึงพื้นถิ่นอันเป็นบ้านเกิดของตน

640130004 : Major Visual Arts

Keyword : Collage Art, Embroidery, Inheriting Thai Culture, Aesthetic in Art

MISS Thamonwan SANGNAK : EMBROIDERY PRESERVING WEAVING AESTHETICS
OF LIFE Thesis advisor : Professor Emeritus Preecha Thaothong

The thesis titled “Embroidery Preserving Weaves Aesthetics of Life” is the result of the creation of collage art prints that create aesthetic unity for beauty, happiness in memories It is like a picture of the imprint of beauty that is impressive in the story of relationships and happiness in life. Woven within the context of the physical space or the way of life along the riverbank, rural society, which is a form of life that gives beauty and the meaning of the balance of happiness. The impression of beauty is conveyed through a feeling of "love" for the golden age of civilization or the prosperity that resulted from the mixing of different cultures. arising from goodness Mental happiness is the true happiness of man. The purpose of this thesis is to review the concept and process of researching and analyzing concepts, content, patterns, patterns, techniques, and approaches to creating woven fabrics in contemporary art. Built to offer as an offering to Buddha. Focusing on woven fabrics from the Ban Muang Hom weaving group, Wang Thong District of Phitsanulok Province or Mueang Song Kwae. Various Lanna patterns especially Patterns that are unique to the local area include Dok Pip pattern, Kai Khom Khor pattern, Song Kwae pattern, and Nam Lai pattern or Nan water pattern. which is like a stream of people's kindness and generosity that never runs dry. But it still flows alongside the current that flows through the flow of time until it becomes a life that is bound together. “The River of Culture” has become a creative concept that clearly reflects the meaning and importance of factors in living a beautiful life. This is like putting the tip of the needle neatly into the fabric to sew and weave the exquisite identity of emotional value into concrete form. In other words, creating a strategy that can influence or raise people's awareness of the value of beauty in every moment when they think back and remember their homeland.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอน้อมรำลึกถึงและกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้ให้กำเนิดกอบปรักทั้งได้อบรมสั่งสอนสั่งสอน ข้าพเจ้ามาตั้งแต่ยังเยาว์ ซึ่งท่านทั้งสองเป็นต้นแบบสำคัญที่บ่มเพาะความดีงาม ความเรียบง่าย ความพอเพียงเป็นและแบบอย่างของการใช้ชีวิตอย่างผู้ไม่ประมาทด้วยสติปัญญาอันเป็นหลักคิดกับชีวิตและแนวทางของการปฏิบัติภายใต้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา รวมทั้งคอยให้การสนับสนุนในทุกทางเพื่อให้ได้ศึกษาศิลปะตามที่ใจรัก ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ของวิทยานิพนธ์ชุดนี้ อันเป็นความดีที่บริสุทธิ์ ข้าพเจ้าขอน้อมอุทิศให้แก่ครอบครัวและบุคคลอันเป็นที่รักผู้ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการก่อให้เกิดเป็นพลังและกำลังใจของชีวิตที่โน้มไปสู่การสร้างสัมฤทธิ์ผลของการสร้างสรรค์ผลงานและเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดังนั้น โดยในเหล่านี้เป็นการเดินทางบววิถีทางของการทำงานศิลปะร่วมสมัยในระบบปัจเจกซึ่งนับว่าเป็นก้าวอย่างที่สำคัญในการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ให้ประจักษ์ถึงความมีอัตลักษณ์เฉพาะตนเอง

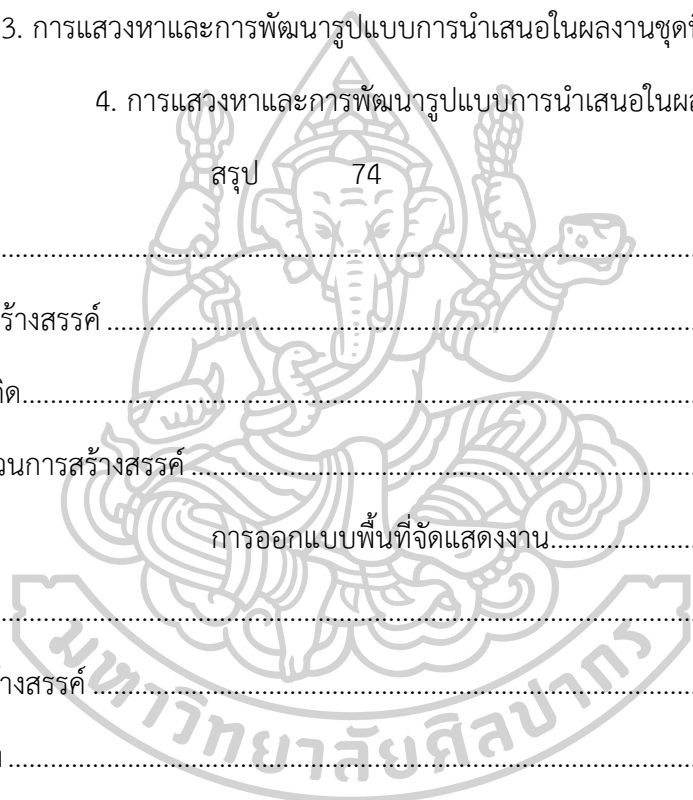
ขอน้อมกราบขอบพระคุณคุณครูอาจารย์ทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ให้มีสติปัญญาที่รู้แจ้งในศาสตร์และศิลป์แขนงต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตราจารย์ ดร. กฤษณา หงษ์อุเทน อาจารย์ที่ปรึกษาหลักที่คอยให้คำแนะนำ สั่งสอนและให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ชุดนี้รวมทั้งศาสตราจารย์เกียรติคุณปรีชา เกาทอง นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านของภาควิชา คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่คอยให้คำชี้แนะในเรื่องของความรู้ทางวิชาการศาสตร์และศิลป์ และให้แนวทางในการทำงานศิลปะจนก่อให้เกิดความชำนาญในทักษะศิลปะตลอดจนการใช้ชีวิตด้วยความเมตตากรุณาเพื่อให้โน้มไปสู่การเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพหรือมีความพร้อมอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขและเท่าทันต่อสถานการณ์ เข้าใจเข้าถึงธรรมชาติอันเป็นสัจธรรมของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่ล้วนอยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาติเดียวกันด้วยความเคารพนอบน้อม

ท้ายนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณทุกๆ ท่านที่คอยให้การสนับสนุน และความช่วยเหลือรวมทั้งคอยเป็นกำลังใจจนทำให้สามารถก้าวข้ามพรมแดนของอุปสรรคต่างๆ ไปได้ด้วยดีและทำให้วิทยานิพนธ์ชุดนี้สำเร็จลุล่วงตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ด้วยความมุ่งมั่นให้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
สมมุติฐานของการศึกษา	3
ขอบเขตการศึกษา.....	3
ขั้นตอนของการศึกษาและสร้างสรรค์ผลงาน.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2	8
บททวนวรรณกรรม	8
1. แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงาน	8
1.1 ผ้าพระภฏในล้านนา บันทึกภาพความศรัทธาในพระพุทธศาสนา	8
1.2 ผ้าพระภฏในทิเบต บันทึกภาพความศรัทธาในพระพุทธศาสนา	12
สรุปความศรัทธาในพระพุทธศาสนาบนผ้าพระภฏในล้านนาและทิเบต	17
2. ทฤษฎี องค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าถักทอผ้ามัดหมี่.....	18
2.1 ทฤษฎี องค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าถักทอผ้า พื้นเมืองสองแคว	19
สรุปประเด็น องค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าถักทอผ้าพื้นเมือง	27

3. ผลงานของศิลปินที่มีความเกี่ยวเนื่องทางความคิดและสร้างแรงบันดาลใจ	28
สรุปผลงานของศิลปินหญิงที่มีความเกี่ยวเนื่องทางความคิดและสร้างแรงบันดาลใจ ..	41
บทที่ 3	43
การแสวงหาและการพัฒนาแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ	43
1. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอผลงานชุดแรก	43
2. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอในผลงานชุดที่ 2.....	56
3. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอในผลงานชุดที่ 3.....	67
4. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอในผลงานชุดที่ 4	71
สรุป 74	
บทที่ 4	76
กระบวนการสร้างสรรค์	76
แนวความคิด.....	76
กระบวนการสร้างสรรค์	77
การออกแบบพื้นที่จัดแสดงงาน.....	97
บทที่ 5	104
สรุปผลการสร้างสรรค์	104
รายการอ้างอิง	107
ประวัติผู้เขียน	110

บทที่ 1

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการหลั่งไหลทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา ผนวกกับมรดกทางวัฒนธรรมในบริบทเดิมบางอย่างของประเทศที่สูญหายและลบเลือนไป โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมในระดับชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของวิถีการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา เป็นองค์ประกอบสำคัญแห่งวัฒนธรรมที่ดั่งงาม เป็นเอกลักษณ์ของความละเอียดอ่อนที่ประณีตงดงามและสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งยังเป็นมรดกของสังคมมนุษย์แต่ละชาติที่ได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมา สังคมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในประเทศต่าง ๆ ล้วนมีรูปแบบแห่งวัฒนธรรมที่เป็นของตนเองด้วยกันทั้งสิ้น ประเด็นสาระดังกล่าวครอบคลุมถึงการเป็นองค์ประกอบของชีวิตหรือเป็นเหตุปัจจัยที่โน้มน้าวไปสู่คุณภาพแห่งความสุข เป็นเรื่องราวที่นำไปสู่การเป็นข้อมูล กระบวนการ หรือเทคนิควิธีการในการสร้างสัมฤทธิ์ผลของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้เป็นไปตามเจตนาแห่งความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ กล่าวคือ ประเด็นสาระของความหมายและความสำคัญแห่งบริบทของการสร้างสรรค์ ที่สามารถวิเคราะห์แตกประเด็นตามรูปแบบและแนวทางของวิธีวิจัยออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชีวิตหนึ่งแห่งการเกิด ดำรงอยู่ และแตกดับไปตามกาลเวลาของมนุษย์ทุกคน ภาพและความทรงจำจากเรื่องราวครั้งอดีตล้วนถูกบ่มเพาะและสะสมทบทวีจนเป็นประสบการณ์ในแต่ละช่วงวัยของการเจริญเติบโต บริบทแวดล้อมที่มีมาตั้งแต่เราเกิดและดำเนินเรื่อยมาจวบจนถึงปัจจุบัน ได้ตราตรึงดังภาพสะท้อนที่สร้างความประทับใจในความงดงามของวิถีชีวิตอดีต ความเป็นอยู่ในหลากหลายแง่มุม การผันแปรไปตามกระแสแห่งโลกยุคใหม่หรือยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อภาพที่เห็นเมื่อครั้งเยาว์วัย หลายสิ่งยังคงดำรงอยู่และสืบทอดถักทอเป็นเรื่องราวที่ปรากฏ แต่ทว่ายังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่าง ที่เลือนหายและถูกลบออกไปจากอดีตในห้วงแห่งวันวาน บ้างก็ถูกแต่งเติมเสริมแต่งด้วยการหลั่งไหลเข้ามาของนานาอารยธรรม สิ่งที่เป็นจุดก่อเกิดแห่ง “อารยธรรม” (Civilization) คือความงดงามของการดำเนินชีวิต ที่เผยแพร่ปรากฏเป็นภาพแห่งความสุข ซึ่งสะท้อนเรื่องราวอันหลากหลาย ที่ผันแปรไปตามกระแสเวลาและบริบทแวดล้อม โดยถ่ายทอดผ่านวัตถุแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พื้นบ้านที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความเพียรและพัฒนาจนเกิดเป็นทักษะความชำนาญ กลายเป็นลวดลายบน

ผืนผ้าพระบฏ รูปลักษณะที่ถักทอผสมสานจิตวิญญาณด้วยสายใยของผู้ทอ นั้น เป็นการสร้างสรรค์เพื่อ ถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งเชื่อกันว่าจะส่งผลให้มีความสุขในชาติภพหน้า ประเด็นสาระโดยนัยนี้ยังได้สื่อ ถึงวิถีชีวิตแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ อันเกิดจากรัก ความผูกพันที่อบอุ่นระหว่างคนใน ครอบครัว ควบคู่ไปกับเรื่องราวความทรงจำที่ถ่ายทอดสืบสานต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น ความเป็นอยู่ อย่างเรียบง่าย การหล่อหลอมให้ตนเองเข้าใจจิตใจของผู้อื่นด้วยการเป็นผู้ให้ การมอบความจริงใจอัน เป็นความรู้สึกที่เปี่ยมไปด้วยความประณีต อ่อนโยน และดีงาม ซึ่งเป็นอีกนัยหนึ่งของแนวทางการ สร้างกระบวนการรับรู้สาระนามธรรมของความงามแห่งพื้นถิ่นที่อยู่อาศัย รวมทั้งทุกย่างก้าวของ การดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อ ความศรัทธา และการระลึกถึงในคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นคือ “ความสุขที่จิตใจคือความสุขที่แท้จริง”

ความประทับใจในความงามของศิลปะบนผืนผ้าในยุคทองแห่งอารยธรรม อันเป็นความ เจริญรุ่งเรืองที่เกิดจากการหลอมรวมวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน นำไปสู่ความรู้สึก “รักษ์” และความสุขทางใจ ซึ่งเป็นความสุขแท้จริงของมนุษย์ รวมทั้งได้กลายเป็นแรงบันดาลใจที่กระตุ้นให้ ใคร่บันทึกเรื่องราวความประทับใจดังกล่าวลงบนผืนผ้า เพื่อสะท้อนพลังแห่งชีวิตในอดีต ความงาม ความอ่อนโยน ความบริสุทธิ์ ความสุข และชีวิตที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติผ่านดุลยภาพ แห่งความงามทางศิลปะ

ภาพความประทับใจและความภาคภูมิใจจากความงามของลวดลายบนผืนผ้าซึ่งเป็นผลผลิต ทางวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่นล้านนา เช่น ลายดอกป๊อบ ลายโกโคมขอ ลายสองแคว และลายน้ำไหลหรือลายน้ำน่าน ซึ่งเปรียบเสมือนกระแสน้ำ ไหลแห่งน้ำจิตน้ำใจของผู้คนที่ไม่เคยเหือดแห้ง ทว่ายังคงไหลรินเคียงคู่ไปกับกระแสน้ำที่ไหลผ่าน กระแสน้ำแห่งกาลเวลาจนกลายเป็นชีวิตที่ผูกพันกัน “สายน้ำแห่งวัฒนธรรม” ได้กลายเป็นแนวคิดใน การสร้างสรรค์ที่สื่อสะท้อนความหมายและความสำคัญให้เห็นแจ่มชัดขึ้นถึงปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่ งดงาม ซึ่งเปรียบเสมือนการจรดปลายเข็มลงอย่างประณีตบนผืนผ้าเพื่อปักเย็บและถักทออัตลักษณ์ อันวิจิตรแห่งคุณค่าทางจิตใจออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือการสร้างกลวิธีที่ สามารถโน้มน้าวหรือปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนตระหนักถึงคุณค่าแห่งความงามในทุกขณะจิตที่ได้ย้อนคิด ระลึกถึงพื้นถิ่นอันเป็นบ้านเกิดของตน

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาคุณค่าและวิเคราะห์แนวคิด เนื้อหา รูปแบบ ลวดลาย เทคนิค และแนวทางการสร้างสรรค์ผ้าทอและผ้าพระบฏ ที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยเฉพาะผ้าทอของจังหวัดทางภาคเหนือ

2. นำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ในข้อ 1. มาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัย ที่ถอดแบบโครงสร้างการวางผ้าทอและการประกอบวัสดุสิ่งทอพื้นถิ่น เฉพาะลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอทางภาคเหนือ โดยเน้นแนวคิดในการพัฒนา ต่อยอด และการสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิม

3. นำเสนอผลงานสร้างสรรค์เทคนิคสื่อผสมผสมผสานการเย็บปักถักร้อยแบบคอลลาจ (Collage) ผ่านกระบวนการทางทัศนศิลป์แนวอุดมคติ (Idealism Art) สืบสานศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์พื้นที่ทางภาคเหนือ

สมมุติฐานของการศึกษา

ในอดีตพระบฏเป็นผ้าทอแถบยาว วาดเป็นภาพพระพุทธรูปเจ้าเพื่อแขวนไว้ในโบสถ์วิหารเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา หรือแขวนไว้ในสถานที่จัดพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาแทนพระพุทธรูปตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาจนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่วาดบนผืนผ้าพระบฏให้หลากหลายมากขึ้นกว่าเดิม การนำรูปแบบการสร้างงานผ้าพระบฏในอดีตมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะร่วมสมัยโดยใช้เทคนิคสื่อประสมผ่านกระบวนการเย็บปักถักร้อยแบบคอลลาจอันเป็นกลวิธีเฉพาะตนของผู้สร้างสรรค์ นับเป็นแนวคิดในการพัฒนา ต่อยอด และสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

ขอบเขตการศึกษา

การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุดนี้ ได้กำหนดขอบเขตการแสดงผลออกภายใต้บริบทแห่งศิลปะร่วมสมัยในระบบปัจเจกที่ประกอบด้วยเรื่องราว เนื้อหา รูปแบบ และเทคนิควิธีการ ที่สื่อสารความหมายทางนามธรรมของสังขารแห่งชีวิต และการสร้างสัมฤทธิผลซึ่งเป็นวัตถุทางศิลปะหรือกายภาพของผลงาน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

“ร้อย รักษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากความประทับใจในความงามของผ้าทอและความรู้สึกมีใจ “รักษ์” ในอารยธรรมล้านนา หรือความเจริญรุ่งเรืองที่สะท้อนให้เห็นบนลวดลายผ้าล้านนา แรงบันดาลใจดังกล่าวนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเทคนิคผสมกึ่งนามธรรมผ่านกระบวนการเย็บปักถักร้อยแบบคอลลาจ (Collage) โดยเน้นแนวคิดในการพัฒนา ต่อยอด และสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์พื้นที่และสถานที่ประทับใจของจังหวัดทางภาคเหนือ ที่มีประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองมายาวนาน

2. ขอบเขตด้านรูปแบบเทคนิควิธีการและการนำเสนอ

การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบของผลงานเพื่อหาความเป็นไปได้ของวิธีการและวัสดุ ตลอดจนการนำเสนอในแง่มุมทั้งสองด้านของผลงานศิลปะร่วมสมัยแบบสองมิติและสามมิติ นำไปสู่แนวคิดในการสร้างสรรค์ที่ถอดแบบโครงสร้างการวางลายผ้าทอและการประกอบวัสดุสิ่งทอพื้นถิ่น โดยเฉพาะลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอทางภาคเหนือ ผสมผสานกับเทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk Screen) เทคนิคคอลลาจ และการเย็บปักถักร้อย ซึ่งเป็นกลวิธีเฉพาะตนเองของผู้สร้างสรรค์

ขั้นตอนของการศึกษาและสร้างสรรค์ผลงาน

1. แสวงหาแนวคิดและวิธีการนำเสนอผลงานศิลปะจากแรงบันดาลใจบ้านเกิด
2. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ
3. ศึกษาผลงานของศิลปินที่มีแนวคิดในการสร้างสรรค์ศิลปะที่โดดเด่นน่าสนใจ และมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดในการสร้างงานของตนเอง
4. สร้างสรรค์และพัฒนาผลงานศิลปะ

เวลาที่ใช้ในการวิจัยสร้างสรรค์ ประมาณ 3 ปี

เริ่มงานวิจัยสร้างสรรค์ราวเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2564 และนำเสนอวิทยานิพนธ์ / การค้นคว้าอิสระ ภายในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2567

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่วางไว้เพื่อแสวงหารูปแบบและวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม และสื่อความหมายได้อย่างกระชับใจผู้ชม
2. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อชีวิตและสังคมเพื่อถักทอเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ
3. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ แนวคิด และวิธีการนำเสนอผลงานศิลปะของศิลปินที่มีชื่อเสียงทั้งไทยและนานาชาติเพื่อนำมาต่อยอดทางความคิดให้กับการสร้างงานศิลปะเฉพาะตน

แหล่งข้อมูล

1. ศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ และสูจิบัตรนิทรรศการศิลปะในห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. ศึกษาภาคสนามจาก กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
3. ศึกษาภาคสนามจาก กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
4. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

อุปกรณ์ใช้ในการค้นคว้า

1. สมุดสเกตซ์ภาพ บันทึกความทรงจำและแรงบันดาลใจ
2. กล้องถ่ายภาพมือถือ และกล้อง DSLR
3. คอมพิวเตอร์ เพื่อการออกแบบ ตกแต่งภาพ
4. วัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีอื่น ๆ ตามความจำเป็น

ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการวิจัยสร้างสรรค์ (โดยประมาณ)

รายละเอียดงบประมาณ

ลำดับ	รายการ	งบประมาณ (บาท)	เหตุผลที่ปรับ ลด / เพิ่ม งบประมาณ
1.	ค่าวัสดุ บล็อกแม่พิมพ์ตะแกรงไหม หรือ ผ้าไหม (Silk) ขนาด 50 x 50 cm. จำนวน 20 บล็อก ราคา 500 บาท $20 \times 500 = 10,000$ บาท	10,000	
2.	ทินเนอร์ (Thinner) 30 ขวด ขวดละ 60 บาท $60 \times 30 = 1,800$ บาท	1,800	
3.	น้ำมันสน (Turpentine) 30 ขวด ขวดละ 60 บาท $60 \times 30 = 1,800$ บาท	1,800	
4.	ผ้าแคนวาส (Canvas) 10 ม้วน ม้วนละ 3,500 บาท $10 \times 3,500 = 35,000$ บาท	35,000	
5.	สีสกรีนผ้าเชื่อน้ำ จำนวน 30 กระป๋อง ละ 450 บาท $30 \times 450 = 13,500$ บาท	13,500	
6.	ยางปาด (Squeegee) จำนวน 5 อัน ราคา 1,800 บาท $5 \times 1,800 = 9,000$ บาท	9,000	
7.	ที่หนีบบล็อก จำนวน 10 คู่ ราคา 1,200 บาท		

	10 x 1,200 = 12,000 บาท	12,000	
8.	ผ้าสี จำนวน 15 ม้วน ราคา 3,500 บาท 15 x 3,500 = 52,500 บาท	52,500	
9.	น้ำยาล้างบล็อกสกรีน	2,000	
10.	อุปกรณ์ล้างมือ สเตคสัน ลอยด์ (Stay Clean, Lyod)	3,000	
11.	อุปกรณ์เย็บผ้า ปักผ้า ด้าย เข็ม	10,000	
12.	กาวอัดสีน้ำเงิน	2,500	
13.	กาวกระถิน (Arabic Gum)	1,500	
14.	ผ้าตาข่าย 20 ม้วน ม้วนละ 1,500 บาท 1,500 x 20 = 30,000	30,000	
15.	ผ้าทอจากกลุ่มบ้านม่วงหอม 20 เมตร เมตรละ 500 บาท 20 x 500 = 10,000	10,000	
16.	เส้นไหมจากธรรมชาติ	3,500	
18.	กระสวยทอผ้า	1,500	
19.	ค่าจ้างเหมาติดตั้งผลงาน จำนวน 4 คน ระยะเวลา 2 วัน	5,000	
20.	ค่ารถขนงาน จากพิษณุโลก - นครปฐม (สนามจันทร์) ไป-กลับ	6,000	
21.	ค่าพื้นที่หอศิลป์จัดแสดงนิทรรศการ ระยะ 1 เดือน	60,000	
22.	ค่าอาหาร จำนวนผู้เข้าชม 50 คน	5,000	
23.	เอกสารตีพิมพ์และเผยแพร่ ตีพิมพ์ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์		
24.	ตีพิมพ์สูจิบัตรจำนวน 100 เล่ม เล่มละ 500 บาท	50,000	
รวมงบประมาณ		325,600	

การนำเสนอผลงาน

1. วิทยานิพนธ์ที่จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม
2. การแสดงนิทรรศการผลงานสร้างสรรค์เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้สร้างสรรค์ได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยสร้างสรรค์ ที่เน้นการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ และได้ทดลองสร้างสรรค์ผลงานที่ผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้า วิจัย วิเคราะห์ และผ่านกระบวนการทางทัศนศิลป์อย่างเป็นระบบ

2. ผู้สร้างสรรค์ได้องค์ความรู้ใหม่ในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานศิลปะของตนเองผ่านกระบวนการทางทัศนศิลป์ที่เป็นเทคนิคผสม อันได้แก่ เทคนิคคอลลาจ การเย็บปักถักร้อย โดยเน้นแนวคิดในการพัฒนา ต่อยอด และสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมในรูปแบบศิลปะแนวอุดมคติ

บทที่ 2

บททวนวรรณกรรม

การศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์หรือการทบทวนวรรณกรรมนั้น มีความมุ่งหมายเพื่อสืบประเด็นสาระเชิงข้อมูลความรู้ในบริบทต่างๆ ที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ รวมถึงการวิเคราะห์ตีความข้อมูลด้วยวิจารณญาณและความรู้สึก ที่ให้หลักคิดอันเป็นประเด็นทางศิลปะหรือเป็นสาระประเด็นที่ซับซ้อนซึ่งรวมอยู่ในเรื่องราวเนื้อหา (ความหมาย ความคิด) รูปแบบและเทคนิควิธีการ รวมถึงการใช้อิทธิพลเชิงประสบการณ์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงเพื่อการวิเคราะห์แตกประเด็นในชุดความรู้ที่สอดคล้องเชื่อมโยงกัน และเอื้อประโยชน์ หรือให้อิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์ภายใต้หัวข้อเรื่อง “ร้อย รักษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” ให้บรรลุความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาหรือการสร้างสรรค์ตามเจตนาที่กำหนดไว้ กล่าวคือ กระบวนการขั้นตอนที่นำไปสู่การสร้างสัมฤทธิ์ผลของการสร้างสรรค์ผลงาน สามารถวิเคราะห์แตกประเด็นออกเป็นอิทธิพลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงาน

การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการวิเคราะห์สาระสำคัญของประเด็นทางศิลปะด้วยหลักการ หรือด้วยองค์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปใช้ในกระบวนการสร้างสรรค์ และการสร้างความเข้าใจเพื่อการแตกประเด็นชุดความรู้ที่สอดคล้องกับข้อมูลในบริบทต่าง ๆ นำไปสู่การสร้างผลสัมฤทธิ์ของผลงาน ซึ่งได้ทำการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ผ้าพระภฏในล้านนา บันทึกภาพความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

เมื่อนึกถึงพระภฏ¹ อาจเข้าใจได้ว่า หมายถึงภาพเขียนเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าจากเรื่องเล่าในพุทธประวัติหรือมหาชาติชาดก ซึ่งเป็นภาพเขียนที่บันทึกลงบนผืนผ้าขนาดยาว ที่แขวนประดับในศาสนสถาน เช่น ศาลาการเปรียญ พระวิหาร และพระอุโบสถ

¹ พระภฏ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 ได้ให้คำจำกัดความของ ภฏ ว่า หมายถึงผ้าทอ พระภฏ คือ ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้า เป็นต้น ใช้แขวนไว้เพื่อบูชา มีรากศัพท์ในภาษาบาลีว่า ภฏ (อ่านว่า ปะ-ตะ) เป็นที่ยอมรับกันว่า ภาพพระภฏเป็นมรดกของชาติ ในขณะที่เดียวกันพระภฏก็มีความหมายเดียวกันกับผ้า Thangka ของนิคายมหายาน (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

คติความเชื่อพระบฏเป็นผลมาจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในการสร้างรูปเคารพแทนองค์พระพุทธเจ้า มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพุทธานุสติและการกราบไหว้บูชาโดยใช้ผ้าฝืนเป็นวัสดุในการสร้างสรรค์ภาพวาดจิตรกรรม เน้นถ่ายทอดเรื่องราวจบเป็นตอน ๆ ที่นิยมมากที่สุดคือ เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ที่มี จำนวน 13 ฝืนตามเนื้อหาของพระเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ มักใช้แขวนตกแต่งในพระวิหารหรือศาลาการเปรียญในงานบุญเทศน์มหาชาติ

พระบฏทางล้านนาได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมมาจากหลายแหล่ง เช่น สุโขทัย อโยธยา ธิเบต และจีน ซึ่งทำให้สันนิษฐานได้ว่า สังคมล้านนาในช่วงเวลานั้นเจริญรุ่งเรืองด้วยศิลปวัฒนธรรมจากการติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนอื่น ๆ โดยเฉพาะในด้านการรับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

นอกจากจะปรากฏพระบฏในเมืองเหนือแล้ว ภาคใต้ก็มีการกล่าวถึงพระบฏด้วยเช่นกันคืองานแห่พระบฏใน “ประเพณีห่มผ้าขึ้นธาตุ” ที่เมืองนครศรีธรรมราช รวมถึงในภาคอีสานก็มีการทำ “ผ้าพระเวส” หรือ “ผ้าผะเหวด” ซึ่งนิยมเขียนภาพพระบฏเป็นเรื่องพระเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์

พระบฏเก่าแก่ที่สุดที่พบ คือ พระบฏที่พบจากกรุพระเจดีย์ วัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ขนาด 3.40 x 1.80 เมตร ฝีมือสกุลช่างล้านนา อายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษ 21 คือสมัยอโยธยาตอนกลาง เป็นภาพพระพุทธเจ้าขนาดใหญ่อยู่กึ่งกลางผ้า ด้านข้างเป็นแถวของเทพชุมนุม ด้านบนเป็นพระเจดีย์ทอง ส่วนด้านล่างเป็นแถวของพระภิกษุ กษัตริย์ และชาวเมือง เป็นเรื่องราวจากพระพุทธประวัติ ตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จากหลักฐานพบว่า การเขียนภาพพระบฏในประเทศไทยมีมาแต่ครั้งสมัยสุโขทัยศิลปะชิ้นนี้จึงมีพัฒนาการชวนติดตาม อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยประเพณีที่มีรูปแบบ และเอกลักษณ์เฉพาะตัว ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้แสดงทัศนะว่า ภาพเขียนผ้าพระบฏนี้ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศิลป์แบบลังกาอย่างชัดเจน แต่ไม่อาจจะระบุได้ชัดเจนว่า ได้รับอิทธิพลมาจากสุโขทัยหรือล้านนา แต่ก็มีอักษรภาษาไทยเหนือเขียนไว้บนพระบฏด้วย

ภาพที่ 1 พระบฏที่ได้จากกรุพระเจดีย์ วัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ขนาดความสูง 3.40x1.80 เมตร
ที่มา (กันต์ พูนพิพัฒน์, 2562)

พระบฏ เป็นผืนผ้าขนาดยาว ที่ช่างเขียนโบราณบรรจงวาดเป็นรูปพระพุทธเจ้า หรือเรื่องราวพุทธประวัติ ทศชาติชาดก หรือพระมาลัย เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาหรืออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ ตลอดจนเพื่อให้เป็นอันสงฆ์ต่อตนเองและครอบครัวดังที่ชาวพุทธปฏิบัติสืบต่อกันมา

พระบฏ คือ หลักฐานแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะ ฝีมือช่าง และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทย ซึ่งสืบทอดกันมาเป็นแบบแผนเฉพาะของจิตรกรรมไทย ประเพณี ภาพเขียนพระบฏในยุคแรก ๆ มักเน้นที่การเขียนรูปพระพุทธเจ้าประทับยืนตรงกลางภาพเพียงองค์เดียว จากนั้นก็พัฒนาเพิ่มรายละเอียดต่าง ๆ มากขึ้นเป็น 5 แบบ ดังนี้

1. การเขียนภาพเต็มพระบฏ เป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับยืนหรือประทับยืนในซุ้มพร้อมด้วยพระอัครสาวก² ชาย – ขวา

² อัครสาวก (อ่านว่า อัก-คระ-สา-วก) เป็นคำสมาส มาจากคำว่า “อัคร” ซึ่งมาจากคำสันสกฤตว่า อคร (อ่านว่า อัก-คระ) แปลว่า เลิศ ยอด มักใช้เป็นส่วนหน้าของคำ กับคำว่า “สาวก” ซึ่งมาจากคำภาษาบาลีว่า สาวก (อ่านว่า สา-วะ-กะ) แปลว่า ผู้ฟัง หมายถึง ศิษย์ของพระศาสดา อัครสาวก จึงหมายถึง ยอดแห่งศิษย์ของพระศาสดา เรียกว่า พระอัครสาวก (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2557)

2. การแบ่งพระบฏเป็นสองส่วน ส่วนแรกจะเป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับยืนหรือประทับยืนในซุ้มพร้อมด้วยพระอัครสาวกซ้าย-ขวา ส่วนที่สองจะเป็นภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ พระมาลัย หรือทศชาติ

3. การแบ่งพระบฏเป็นสามส่วน ส่วนตรงกลางจะเป็นภาพพระพุทธเจ้าประทับยืนหรือประทับยืนในซุ้มพร้อมด้วยพระอัครสาวกซ้าย-ขวา ส่วนด้านบนและด้านล่างจะเป็นภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ พระมาลัย หรือทศชาติ

4. การเขียนภาพเต็มพระบฏ เป็นภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ พระมาลัย ทศชาติ รอยพระพุทธรูปบาทและอื่น ๆ

5. พระบฏทั้งสี่แบบก่อนหน้านี้อาจเป็นผ้าฝ้ายยาวหรือสีเหลี่ยมผืนผ้า แต่แบบที่ห้าจะเป็นผ้ารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือเกือบจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มักเขียนเป็นภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ชาดก และที่นิยมกันมากคือ พระเวสสันดรชาดก

ภาพจิตรกรรมไทยประเพณี ส่วนใหญ่มักจะสอดแทรกความหมายเชิงสัญลักษณ์ในภาพ เช่น ภาพดอกบัว ในพระบฏจากกรุวัดดอกเงิน อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งช่างเขียนน่าจะได้รับแรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ หรืออาจได้รับแรงบันดาลใจจากการเขียนภาพดอกบัวมาจากเครื่องถ้วยของจีนก็เป็นได้ การเขียนภาพดอกบัวประกอบในภาพผ้าพระบฏอาจเป็นสัญลักษณ์ของการบูชาพระพุทธเจ้า เนื่องจากในทางพระพุทธศาสนาถือกันว่า ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และความดี พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบระดับสติปัญญาของมนุษย์กับบัว 4 เหล่า คือ บัวโคลนตม บัวใต้น้ำ บัวปรึมน้ำ และบัวเหนือน้ำ

ภาพที่ 2 ภาพเขียนดอกบัว

ที่มา (กันต์ พูนพิพัฒน์, 2562)

บัวในงานประดับตกแต่งเนื่องในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ บัวหลวงและบัวสาย นอกจากนี้ยังพบภาพดอกบัวที่มัดเป็นช่อ ซึ่งหมายถึง การปราศจากที่สิ้นสุด เป็นสัญลักษณ์ของการมีอายุยืนยาวตามความเชื่อของชาวจีน (ศิลปวัฒนธรรม, 2565)

ภาพจิตรกรรมพระบฏนอกจากจะเผยให้เห็นความคิดสร้างสรรค์และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา รวมทั้งการสืบสานพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ยาวนานนับพันปีจนกลายมาเป็นศาสนาประจำชาติไทยแล้ว ภาพพระบฏยังเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ทางสังคมของไทยในแต่ละยุคสมัยอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงเรื่องราวในผลงานจิตรกรรมไทยและขนาดของภาพพระบฏ สะท้อนให้เห็นค่านิยมของสังคมในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ปัจจุบันภาพเขียนจิตรกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนาอาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ก็ยังคงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

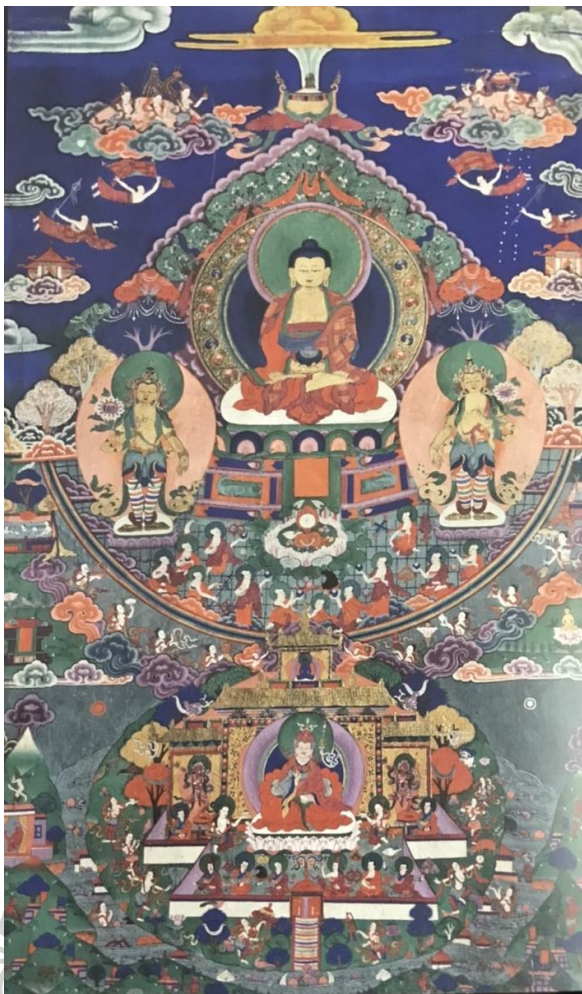
1.2 ผ้าพระบฏในทิเบต บันทึกภาพความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ภาพพระบฏในทิเบต เรียกว่า “ ทังกา ” หรือจิตรกรรมทังกา (Thangka painting ตรงกับความหมายในภาษาไทยว่า “พระบฏ” คำว่า “ทังกา” ในภาษาอังกฤษมีการเขียนสะกดไว้หลายแบบ เช่น Thangka, Thanka และ Tanka ในภาษาจีนเรียกว่า “ถังซ่า (Tangka)” เป็นงานจิตรกรรมบนผ้าฝ้ายหรือบนผ้าไหม ทำให้นิยมเรียกว่า จิตรกรรมทังกา

ภาพที่ 3 ภาพทังกาของทิเบต

ที่มา จากหนังสือ Zangdok Palri Visions of The Buddhist Paradise in The Sacred Kingdom of Bhutan

ภาพที่ 3 ภาพทังกาของทิเบต

ที่มา จากหนังสือ Zangdok Palri Visions of The Buddhist Paradise in The Sacred Kingdom of Bhutan

การที่ผ้าพระบฏในทิเบตที่เรียกกันว่า ทังกา มีรูปแบบเป็นภาพจิตรกรรมแบบม้วนแขนง (Scroll-painting) จึงทำให้ทังกามีความหมายถึงศาสน์แห่งการบันทึก (recorded message) หรือการส่งสารแห่งข้อความไปสู่ผู้ฝึกจิตปฏิบัติตนด้วยเช่นกัน ภาพจิตรกรรมทังกาในทิเบตมักวาดเป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาวัชรยานแบบทิเบต และนับเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะเฉพาะตัวของชาวทิเบตที่รู้จักกันทั่วโลกในปัจจุบัน (เยื้อง ปั่นเหง่งเพ็ชร์, 2564)

เยื้อง ปั่นเหง่งเพ็ชร์ ได้กล่าวไว้ว่า นักวิชาการฝ่ายจีนมีความเชื่อกันว่า รูปแบบการวาดภาพทังกา ซึ่งเป็นภาพวาดบนผ้าไหม และใช้การม้วนแขนงเพื่อประดับ เพราะสามารถนำไปยั้งที่ต่าง ๆ ได้โดยสะดวกนั้น มาจากอิทธิพลของการวาดภาพจิตรกรรมจีนประเพณี (Traditional Chinese painting) ซึ่งการวาดภาพในลักษณะดังกล่าวมีมาตั้งแต่ปลายราชวงศ์ฮั่นถึงราชวงศ์จิ้น และรุ่งเรืองใน

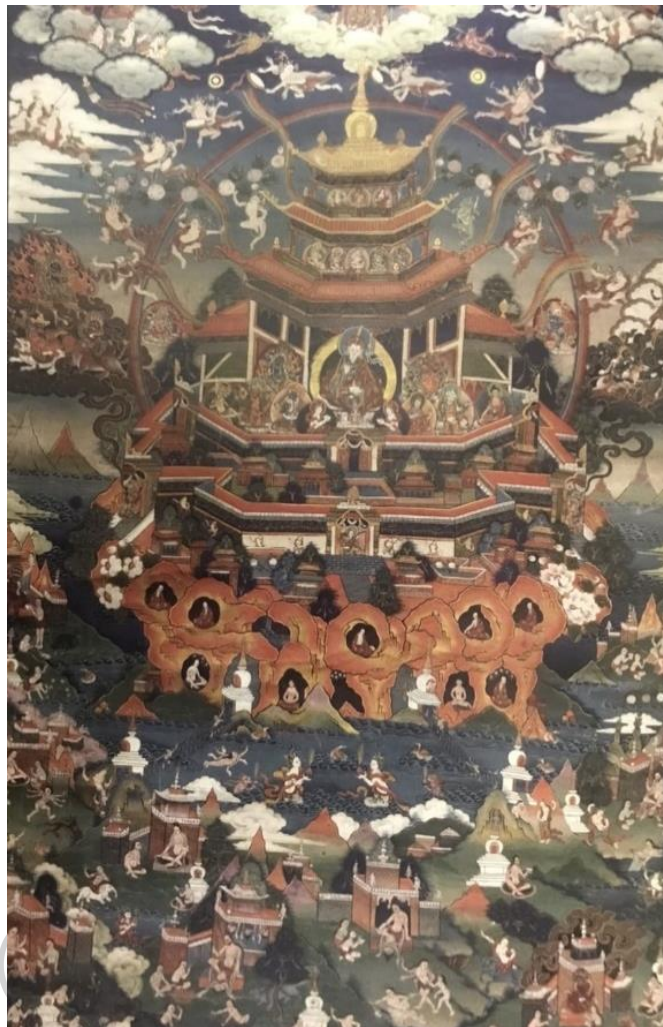
สมัยราชวงศ์ถัง ทำให้ศัพท์คำว่า ทังกา ในภาษาจีนที่ออกเสียงว่า “ ถังซ่า (唐卡) แปลความหมายตามรูปศัพท์คือ แผ่นภาพแบบสมัยถัง”

ภาพที่ 4 ทังกาของจีน , ราชวงศ์ถังในพระราชวังโปตาลา ทังกาทัวไปมีความยาวประมาณ 75 x 50 cm.

ที่มา (Supawan Pui Lamsam, 2013)

จิตรกรรมทังกา (Thangka painting) ในคติแบบทิเบตนั้น ไม่ใช่ภาพวาดเพื่อแสดงถึงการสร้างสรรค์เนื้อหาแปลกใหม่หรือเทคนิคและสีสันทันที สำหรับพุทธศาสนิกชนในทิเบต ภาพทังกาเป็นมากกว่าคำว่า “ภาพ” แต่เป็นเสมือนสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่แสดงให้เห็นประจักษ์ถึงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาด้วย “การมอง” และการกระตุ้นเตือนจิตใจ อันเป็นการมองที่ลึกซึ้งและบริสุทธิ์ มิใช่การมองเพียงดวงตาจากกายเนื้อ แต่เป็นการมองภาพทังกาด้วยดวงจิตอันกระจ่าง ภาพที่ปรากฏเป็นดังสะพานพาดผ่านเชื่อมดวงจิตของผู้คนไปสู่พระพุทธรองค์และมณฑลแห่งพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า การมองไปยังภาพทังกาเปรียบประดุจดั่งสื่อนำจิตใจไปสู่สมาธิอันบริสุทธิ์ ที่ชาวทิเบต ชาวจีน และชาวไทย ยึดมั่นปฏิบัติตามเสมอมา

ภาพที่ 5 ภาพทังกาของทิเบต

ที่มา จากหนังสือ Zangdok Palri Visions of The Buddhist Paradise in The Sacred Kingdom of Bhutan

การวาดภาพจิตรกรรมทังกายังคงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดมาอย่างยาวนานนับพันปี จิตรกรผู้วาดภาพทังกาต้องหมั่นพากเพียรฝึกฝนการวาดมานานหลายปี จนมีความเชี่ยวชาญและแม่นยำในการใช้เส้น สี น้ำหนัก และรวมไปถึงการตั้งจิตเป็นสมาธิแน่วแน่และสงบนิ่ง

การจัดองค์ประกอบของภาพทังกา ขนาดความสูงมาตรฐานทั่วไปของทังกาจะอยู่ระหว่างประมาณ 18 นิ้ว (45 เซนติเมตร) และ 30 นิ้ว (75 เซนติเมตร) ขนาดความสูงที่นิยมมากที่สุดประมาณ 75 เซนติเมตร และมีความกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร หรือในอัตราส่วนความสูง 3 ส่วนต่อความกว้าง 2 ส่วน มีบันทึกในประวัติศาสตร์ศิลปะทิเบตว่า สามารถแบ่งลำดับของรูปแบบศิลปะภาพเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ส่วนสำคัญที่สุดจะอยู่ตรงบริเวณกึ่งกลาง ภาษาทิเบตเรียกว่า “เมลง (Melong)” แปลว่า กระจก หรือ มองดูใส่กระจ่างต้งแก้ว บริเวณขอบทั้งสี่ด้านของตัวภาพล้อมกรอบด้วยแถบสองชั้นที่ทำจากผ้าไหมสีแดง - เหลือง ในความหมายของทิเบตหมายถึง สายรุ้งที่ล้อมรอบทั้งสี่ทิศ ภาษาทิเบตเรียกกันว่า “จามาร์” (Jamar) และ “จาเซอร์” (Jaser) เปรียบตั้งสายรุ้งจากสรวงสวรรค์ส่องมายังผืนโลก

2. การปล่อยชายสายรุ้งจากด้านบนลงมาทั้งสองเส้นในการแขวนภาพประดับจึงต้องมีผ้าไหมชั้นนอกปิดคลุมอีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันความเสียหายให้กับภาพ เรียกกันว่า “ซัลเคียบ” (Zhalkhebs) บริเวณส่วนขอบด้านล่างของส่วนใจกลางภาพ นิยมประดับผ้าไหมสีเหลี่ยมจัตุรัส ที่เรียกว่า “ทังโก” (Thanggo) หมายถึง ประตูลู่ทั้งกา ภาพทั้งกาสำหรับชาวทิเบตถือเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ การม้วนหรือแขวนประดับจึงต้องให้ความเคารพด้วยการแขวนในที่สูงและเหมาะสม (สุนทรียศาสตร์ ในพระบฏล้านนา, 2564)

จากการศึกษาพิจารณาและวิเคราะห์งานจิตรกรรมทั้งกาสามารถจำแนกจิตรกรรมทั้งกาตามเทคนิควิธีการวาดภาพออกได้ 5 รูปแบบ ดังนี้

ตารางวิเคราะห์เทคนิควิธีการวาดภาพจิตรกรรมทั้งกา

ภาพจิตรกรรมทั้งกา	ความหมายรูปแบบเทคนิค
	1. เซินทัง (Tson-tang) หรือ โชนทัง คือ จิตรกรรมทั้งกาแบบมาตรฐานทั่วไป ซึ่งเป็นการวาดด้วยผงสีบนผ้าฝ้ายหรือผ้าไหม โดยมีองค์ประกอบภาพและพื้นฉากหลังที่แตกต่างกันออกไป
ภาพจิตรกรรมทั้งกา	ความหมายรูปแบบเทคนิค
	2. โกทัง (Go-tang) คือการวาดจิตรกรรมทั้งกาด้วยวิธีเย็บปักเป็นรูปร่างต่าง ๆ บางครั้งมีการใช้เครื่องประดับชิ้นเล็ก ๆ ประเภทลูกปัดมาเย็บประกอบเพิ่มเติม

	<p>3. เซร์ทัง (Ser-tang) เป็นภาพจิตรกรรมทั้งกาที่ใช้พื้นของฉากด้านหลังเป็นสีทองทั้งหมด และตัดเส้นโครงต่าง ๆ ของรูปวาดด้วยสีดำหรือสีแดง เชื่อกันว่า เป็นการวาดเพื่อนำสันติสุขและความร่มเย็นมาสู่โลก</p>
	<p>4. มาร์ทัง (Mar-tang) เป็นภาพจิตรกรรมทั้งกาที่สีพื้นของฉากด้านหลังเป็นสีแดงทั้งหมด และตัดเส้นโครงต่าง ๆ ของรูปวาดด้วยสีดำหรือสีทอง เชื่อกันว่า เป็นการวาดเพื่อเสริมสร้างความสิริมงคลให้บังเกิดแก่ชีวิต</p>
	<p>5. นักทัง (Nag-tang) คือภาพจิตรกรรมทั้งกาที่ใช้พื้นของฉากด้านหลังเป็นสีดำทั้งหมดและตัดเส้นโครงต่าง ๆ ของรูปวาดด้วยสีทอง ทำให้ภาพดูมีลักษณะลึกลับและเคร่งขรึมที่สุดในกลุ่มเทคนิคการวาดภาพทั้งกา</p>

สรุปความศรัทธาในพระพุทธศาสนาบนผ้าพระบฏในล้านนาและทิเบต

การศึกษาถึงแนวคิดและคติความเชื่อของพระบฏในล้านนาและทิเบตจากบันทึกในห้วงของกาลเวลาที่ผ่านไปอย่างยาวนาน ในประวัติศาสตร์ทั้งกาของทิเบตได้ผ่านการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามวัฏจักรของสรรพสิ่ง แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนไป แต่ทว่ายังคงอยู่เหนือกาลเวลานั้นก็คือ “ศรัทธา” ที่มนุษย์มีต่อพระพุทธศาสนา และยังคงยึดมั่นอย่างเหนียวแน่นไม่เสื่อมคลาย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นมากกว่าสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ แต่เป็นชีวิตทั้งชีวิตที่เป็นดั่งลมหายใจและวิถีแห่งการดำเนินชีวิต แม้ว่าวันนี้ประวัติศาสตร์ทางการเมืองจะทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่ลักษณะของการวาดภาพก็ยังคงได้รับการสืบทอดเพื่อสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปภายใต้บริบทแบบแผนวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมเดิม ที่ศิลปินผู้วาดพระบฏและทั้งกายังคงยึดมั่นปฏิบัติด้วยความเคารพ เพราะภาพพระบฏในความหมายโดยนัยไม่ใช่เพียงภาพจิตรกรรมเท่านั้น แต่เป็น “สะพาน” ที่เชื่อมโยงมนุษย์กับพระพุทธศาสนาเพื่อให้จิตวิญญาณของมวลมนุษย์รวมเป็นหนึ่งเดียวกันกับศรัทธาที่มิเคยเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

2. ทฤษฎี องค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าักทอผ้ามัดหมี่

ผ้าทอมัดหมี่โบราณผูกพันและเกี่ยวโยงกับวิถีชีวิตและความศรัทธาของคนเอเชียมาช้านานนับศตวรรษ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นความเป็นมาในอดีต โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และการศึกษา วัฒนธรรมการทอผ้าทำให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์กันในระดับครอบครัวและเครือญาติ รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนหลายระดับทั้งภายในและภายนอกชุมชนด้วยตนเอง ในอดีต การทอผ้าเป็นหน้าที่สำคัญของลูกผู้หญิงที่จะต้องหัดทำให้เป็นตั้งแต่วัยเด็ก และทำจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต การสืบทอดจะอยู่ในกลุ่มผู้หญิง จากแม่ไปสู่ลูกสาวเพื่อใช้สอยในครอบครัว และบางส่วนใช้ในงานบุญ ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนั้น การทอผ้าจึงเปรียบเสมือนการบันทึกเรื่องราวของห้วงวันเวลาผ่านลวดลายบนผืนผ้าทอ ซึ่งนอกจากจะสะท้อนความรู้สึกทางความงามแล้ว ยังเผยให้เห็นความเชื่อและความศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

ในสมัยโบราณชาวบ้านจะทอผ้ามัดหมี่เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยเฉพาะการทอด้วยมัดหมี่เส้นพุ่ง ที่ใช้เส้นไหมคุณภาพดี เรียกว่า “ไหมน้อย” การทอผ้ามัดหมี่ เป็นการทอผ้าจากเส้นด้ายที่ผ่านกระบวนการมัดย้อมสีก่อนนำมาทอเป็นผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายและสีเส้นตามต้องการ ในภาษาอังกฤษเรียกผ้ามัดหมี่ว่า “ikat” ตามภาษามลายู-อินโดนีเซีย ผ้าทอมัดหมี่ที่ถวายเป็นพุทธบูชา มักจะทอเป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยทั่วไป ส่วนบนจะประกอบด้วยตุ่ง ส่วนลวดลายด้านล่างจะเป็นภาพพระเวชสันดรชาดก พระนางมัทรี ซาลี (พระโอรส) และกัณหา (พระธิดา) ผู้ทอเชื่อว่า การทอผ้าเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาจะส่งผลให้มีความสุขในภพหน้า ผ้าโบราณในลักษณะนี้เป็นผ้าที่หายากและมีคุณค่ามากในปัจจุบัน

ศิลปะบนผ้ามัดหมี่ที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา มักใช้วิธีในการเล่าเรื่องราวเป็นฉากเป็นตอน ผ้าทอประเภทนี้มักสร้างสรรค์โดยช่างทอที่มีความเชี่ยวชาญมากเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จะนิยมนำมาประดับฝาผนังในโบสถ์และวิหาร

การศึกษาลายผ้ามัดหมี่จากการบอกเล่าเรื่องราวผ่านลายผ้าโบราณ เช่น ลายพระมหาชนก ที่สื่อถึงความเพียรที่มีคุณค่า เปรียบเสมือนการตั้งใจอันบริสุทธิ์เพื่อฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการ ความคิดสร้างสรรค์และความศรัทธาในพระพุทธศาสนาบนผืนผ้าทอ นับเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นอิทธิพลพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่มีมานานนับพันปี และสืบทอดมาเป็นศาสนาประจำชาติไทย รวมถึงการแสดงออกทางภูมิปัญญาในเชิงช่าง ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคนิคการเลือกสรรวัสดุและการใช้สีในการวาดภาพ ซึ่งสืบทอดต่อกันมาจนเป็นรูปแบบเฉพาะตนของศิลปะไทย นอกจากนี้ เรื่องราวที่บันทึกบนผ้าพระบฏยังเป็นหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ทางสังคมของแต่ละยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวในผลงานจิตรกรรมไทย และขนาดของภาพพระบฏต่างก็แสดงถึงค่านิยมของ

สังคมในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี ปัจจุบัน ภาพเขียนจิตรกรรมได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ทว่ายังคงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญดังเช่นในอดีต

การศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ ผ้ามัดหมี่ผ้าทอมือในแบบดั้งเดิม หมู่บ้าน ม่วงหอม จังหวัดพิษณุโลก เพื่ออนุรักษ์ สืบทอดการทอผ้า ไม่ให้เสื่อมสลายไปตามสภาพสังคมและ กาลเวลา สอดคล้องกับเผ่าทอง ทองเจือ (2560) ได้ให้ความสำคัญในการช่วยอนุรักษ์ผ้าทอ ช่วย อนุรักษ์ความงดงามทรงคุณค่า และการร่วมศึกษาความสำคัญของผ้าในวัฒนธรรมต่างถิ่น เพื่อแสดง ให้เห็นความผูกพันวิถีชีวิตคนที่มีการผืนผ้าอย่างน่าอัศจรรย์

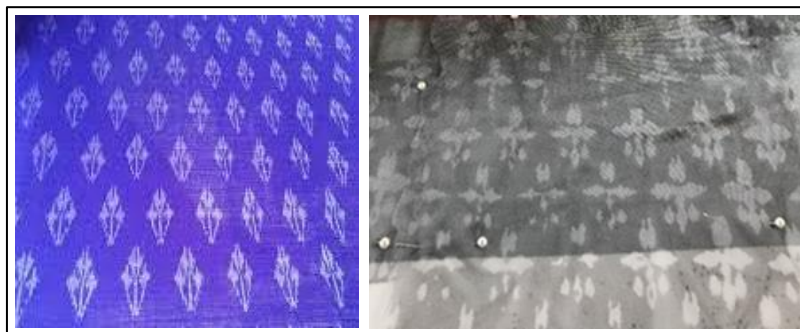
2.1 ทฤษฎี องค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าถักทอผ้าพื้นเมืองสองแคว

“ผ้าทอไทยเคียงคู่ส้มม่วงหอม” เป็นคำขวัญของบ้านม่วงหอม ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างชัดเจน ผ้าทอมือถือเป็นศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่ง ผ้าไทยหรือผ้า พื้นเมืองที่มีมาแต่โบราณ เป็นมรดกของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ผ้าทอเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเป็นมา ของเชื้อชาติ สะท้อนสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา และคติความเชื่อ ตลอดจนการพัฒนา ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ผ้าทอหรือผ้าพื้นเมืองสองแควมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะเป็นของตนเอง โดยเฉพาะที่หมู่บ้าน กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

2.2 การศึกษาลวดลาย เทคนิควิธีการถักทอผ้าล้านนา

จังหวัดพิษณุโลกหรือเมืองสองแคว มีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ๆ มากมาย เช่น ในสมัยกรุง ศรีอยุธยาเป็นราชธานี พระนเรศวรมหาราชได้ใช้พิษณุโลกเป็นที่ประทับในการประกาศเอกราชของ กรุงศรีอยุธยา และยังมีภูมิประเทศอันงดงาม ประกอบไปด้วยเนินเขา ป่าและที่ราบเป็นตอน ๆ สลับกันไป เมืองสองแควจึงมีประวัติศาสตร์อันยาวนานและความสำคัญ แต่ทว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย ที่ไม่มีโอกาสพบเห็นผ้าเก่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นหรืออาจจะมีแต่นักสะสม เก็บจนไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นผ้าทอในจังหวัดพิษณุโลก(ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2558) ในปัจจุบันสืบสานถักทอเป็นเรื่องราวที่ปรากฏ ผ้าทอพื้นเมืองของ 9 จังหวัดทางภาคเหนือ แต่ละ จังหวัดจะมีเอกลักษณ์ที่สอดคล้องหรือมีความเหมือนกัน ดังนี้

ลายดอกปีบ ต้นปีบ ปีบ หรือ กาสะลอง ในภาษาไทยถิ่นเหนือ ชื่อวิทยาศาสตร์ Millingtonia Hortensis ได้รับพระราชทาน “กล้าไม้ปีบ” จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ในวันทรงศิโรตถ์โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 ไม้ปีบจึงถือเป็นไม้มงคลพระราชทานประจำ จังหวัดพิษณุโลกและชาวพิษณุโลก

ภาพที่ 6 ผ้าทอมัดหมี่ลายดอกป๊อบ

ที่มา กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ลายดอกป๊อบเล็ก (ภาพที่ 7) ของกลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอมได้มีการพัฒนารูปแบบของดอกป๊อบตลอดเวลา จนกระทั่งเป็นลวดลายดอกป๊อบขนาดเล็กพร้อมกันใบที่ได้รับความนิยมในยุคนั้น และได้นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น หมอน กระเป๋า และเสื้อผ้า อันเป็นจุดเริ่มต้นของผ้าทอลายดอกป๊อบ

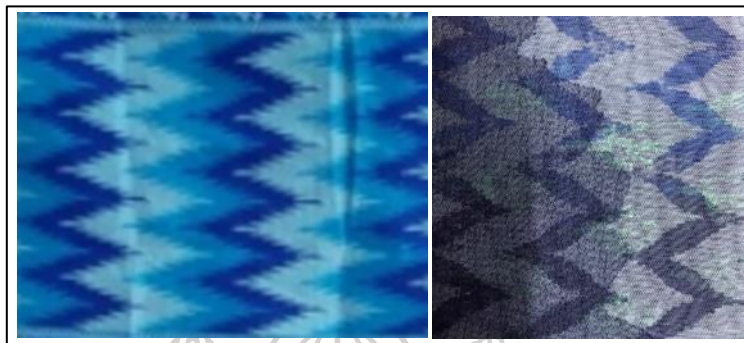
ภาพที่ 7 ผ้าทอมัดหมี่ลายดอกป๊อบเล็ก

ที่มา กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ลายดอกนนทรี ต้นไม้ประจำอำเภอเนินมะปราง ลายมีความสอดคล้องกับลายผ้าโบราณสมัยอยุธยา ดอกนนทรี เป็นดอกไม้ประจำจังหวัดพิษณุโลก กลีบดอกสีเหลือง มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ออกดอกเป็นช่อใหญ่แบบช่อที่ชอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อดอกตั้งยาว 10-20 เซนติเมตร มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ด้านนอกมีขนอ่อนสีน้ำตาล กลีบดอก 5 กลีบ เมื่อบานเต็มที่ กว้าง 1.5 – 2.0 เซนติเมตร มีเกสรเพศผู้ 10 อัน ออกดอกเดือนเมษายน ถึง พฤษภาคม (ผ้าทอพื้นเมืองในภาคเหนือ, 2543)

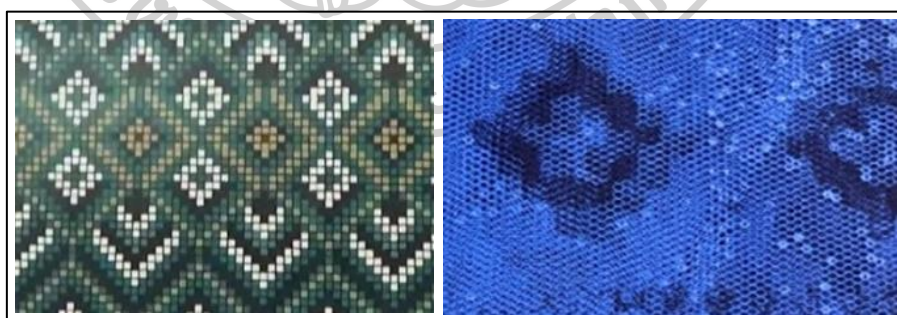
ลายน่านานหรือลายน้ำไหล ได้รับแรงบันดาลใจจากลักษณะคลื่นน้ำของแม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านกลางเมืองพิษณุโลก การทอด้วยวิธีการทอแบบลัว่งโดยใช้ฝ้ายสีต่าง ๆ ซึ่งม้วนอยู่ในกระสวย (หลอดไม้ไผ่อันเล็ก ๆ ใช้ลัว่ง) สอดขึ้นลงให้ไหลไล่ระดับไปเรื่อย ๆ ในทางเดียวกัน ดูคล้ายการไหลของสายน้ำ วิธีการทอนี้นิยมทอกันในกลุ่มเชื้อสายชาวไทลื้อ โดยนิยมทอเป็น

ผ้าชิ้น ผ้าลายน้ำไหลเป็นลายที่ทอในยุคหลังประมาณ 80 - 100 ปี สันนิษฐานกันว่า อาจจะพัฒนามาจากลายผ้าของชาวไทลื้อ ลายผ้า น้ำไหลสมัยแรก ๆ นิยมใช้ไหมเงินและไหมคำทอค้นลายผ้าตรงส่วนที่เป็นรอยหยักของกระแสน้ำ ปัจจุบันมีการพัฒนาลายน้ำไหลในรูปแบบต่าง ๆ กันหลายแบบ

ภาพที่ 8 ผ้าทอมัดหมี่ลายน้ำไหลหรือลายน้ำไหล
ที่มา กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

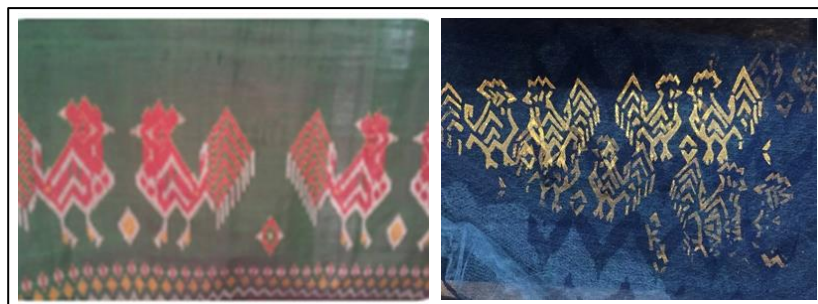
ลายลานหินปุม “ลานหินปุม” ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในเขตจังหวัดพิษณุโลก เป็นลานกว้าง มีหินเป็นตะปุ่มตะป่ำกระจายอยู่เต็มลานหินที่ว่ามีลักษณะเป็นเสาหินกลมมนเตี้ยๆ เรียงกันเป็นแถว ปุ่มหินมีความสูงเพียง 15 เซนติเมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร ด้วยความที่ลานหินปุมมีความแปลกประหลาดและงดงาม อีกทั้งยังตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก จึงกลายเป็นจุดชมวิวพระอาทิตย์ตกดินที่สวยงามมากแห่งหนึ่งของจังหวัด (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 ผ้าทอมัดหมี่ลายหินปุม
ที่มา กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ลายไก่โคมหรือลายไก่เหลืองหางขาว ได้รับแรงบันดาลใจมาจากไก่ชนเหลืองหางขาวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏอยู่ในพงศาวดารไก่ชนเหลืองหางขาว ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงนำไปชนกับไก่ของพระมหาอุปราช ลวดลายมี

ความสอดคล้องทางประวัติศาสตร์และผ้าโบราณสมัยอยุธยา (สถานอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน มหาวิทยาลัยเรศวรจับมือพัฒนาชุมชน สร้างสรรค์ ๑๑ ลวดลายผ้าทอเอกลักษณ์จังหวัดพิษณุโลก, 2017)

ภาพที่ 10 ลายโกโคมขอหรือลายโก่เหลียงหางขาว
ที่มา กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ความรู้จากภูมิปัญญาการทอผ้าที่ได้จากการศึกษาลวดลายผ้าทอเมืองสองแคว นำไปสู่แนวคิดที่ว่า การทอผ้าด้วยมือเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากความงดงามของลวดลายผ้าทอจากภูมิปัญญาของช่างบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

2.3 ทฤษฎี องค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าจากผู้เชี่ยวชาญในการถักทอผ้าพื้นเมือง

การศึกษาและเรียนรู้กระบวนการและเทคนิคการทอผ้า รวมทั้งการได้รับฟังเรื่องราวจิตวิญญาณของผ้าทอจากการสัมภาษณ์ช่างทอผ้าระดับปราชญ์ของท้องถิ่นและนักสะสมผู้หลงใหลความงดงามของผ้าทอพื้นเมือง นับเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญมากต่อการสืบสานและต่อยอดวัฒนธรรมการถักทอจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่

คุณวชิรพงษ์ วงศ์ประสิทธิ์ สัมภาษณ์วันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2566 เวลา 13.30 น. นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการ กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาและเรื่องราวความหมาย ซึ่งสื่อสะท้อนจิตวิญญาณในลวดลายผ้าทอจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่า ในอดีตผู้ทอผ้ามักนำแรงบันดาลใจจากสภาพแวดล้อมรอบตัวที่สวยงาม เช่น ดอกไม้ ลำธาร ภูเขา และต้นไม้ มาผสมผสานเข้ากับจินตนาการมาทอเป็นผืนผ้า เช่นเดียวกับการเขียนภาพหรือการสร้างผลงานศิลปะชิ้นเอกอื่น ๆ งานศิลปะจะเริ่มต้นจากการร่างรูปก่อนแล้วค่อยลงสีเส้นต่าง ๆ สมัยก่อนกระบวนการทำลวดลายบนผืนผ้าไม่มีการจดบันทึก ผู้ทอเห็นอย่างไร ก็จะทอตามแบบนั้น และจะสอนลูกหลานให้ทอตาม คุณค่าของผ้าทอที่ใช้จะขึ้นอยู่กับลวดลาย สีเส้นและความซับซ้อนของเส้นใยต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความงดงามในหลากหลายมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ผ้าทอมือจะผสมผสานความงดงามของวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วย วัฒนธรรม หมายถึง ชนิดผ้าทอในวิถีชีวิตเฉพาะของชาติพันธุ์ต่าง ๆ แต่ในจังหวัดพิษณุโลกหรือเมืองสองแควจะมี วัฒนธรรมชาติพันธุ์ 3 แบบ คือ ไทยดำ ไทยครึ่ง และไทยลาว ส่วนใหญ่จะเป็นแบบไทยลาว ผ้าทอมัดหมี่ที่มีลวดลายเด่นชัดที่สุดคือ ลวดลายผ้าดอกป๊อบ ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลก ในความงดงามของผ้าทอนอกจากลวดลายของดอก “สีม่วง” ที่เป็นตัวแทนของจังหวัดพิษณุโลก แต่ในเชิงลึกนั้นยังมีความงดงามจากวัฒนธรรมของช่างทอลงไปด้วย และวัฒนธรรมในที่นี้หมายถึง ชนชาติพันธุ์ ไทยลาวหรือไทยอีสาน ซึ่งทอผ้ามัดหมี่ด้วยความชำนาญพิเศษ และถ่ายทอดความงดงามที่ซับซ้อนซึ่งติดตัวมาตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันลงบนผืนผ้าด้วย

คุณแม่ทุเรียน พลโยธา สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2566 เวลา 10.00 น. ผู้เชี่ยวชาญการทอผ้าและเป็นประธานกลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ได้สอนและอธิบายกรรมวิธีการทอผ้ามัดหมี่ในเชิงลึกแก่ผู้วิจัยเหมือนกับแม่สอนลูกสาว รวมทั้งบอกเล่าเรื่องราวความหมายที่สื่อสะท้อนผ่านจิตวิญญาณของผู้ทอที่ซ่อนอยู่ในผ้าทอ และส่งต่อถึงผู้รับอย่างละเอียด ดังนี้

ในอดีตประมาณปี พ.ศ. 2482 ชาวบ้านม่วงหอม ตำบลนกกแอ่น อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ได้อพยพมาจากบ้านต้นตาล แขวงไชยบุรี เวียงจันทน์ ประเทศลาว โดยนำเครื่องมือประกอบอาชีพมาด้วย รวมทั้งก็ทอผ้า ซึ่งคนสมัยนั้นต้องทอผ้าใส่กันเอง เนื่องจากอาศัยอยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ และรอบหมู่บ้านเต็มไปด้วยป่า ทุกบ้านจึงมีก็ทอผ้าสำหรับทอผ้าใช้กันในครอบครัว ทว่าการทอผ้าไม่ได้ใช้เพียงแค่ส่วนตน แต่ยังทอขึ้นเพื่อใช้ในการส่งกรานต์และงานสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย การทอผ้าในชุมชนนี้จะถ่ายทอดกันเฉพาะในครัวเรือน โดยแม่เป็นผู้สอนลูกสาวทอผ้า เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบัน การทอผ้าซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตดั้งเดิมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้ เพราะนอกจากจะเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวแล้ว ยังเป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นอีกด้วย ส่วนกลุ่มคนหนุ่มสาวจะไม่ค่อยให้ความสนใจกับการทอผ้า เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม เยาวชนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษามากขึ้น เมื่อการศึกษาสูงขึ้น ทำให้มีโอกาสรประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น จึงส่งผลให้คนรุ่นใหม่หันไปประกอบอาชีพอื่น จึงทำให้ชุมชนขาดบุคลากรรุ่นใหม่ในการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอมือ

ภาพที่ 11 นางทุเรียน พลโยธา ผู้เชี่ยวชาญการทอผ้าและเป็นประธานกลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม
ที่มา กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 12 นางทุเรียน พลโยธา ผู้เชี่ยวชาญการทอผ้าและเป็นประธานกลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม
ที่มา กลุ่มทอผ้าบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

กระบวนการสำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอมัดหมี่โบราณคือ การมัดย้อมสีเส้นด้าย ก่อนนำมาทอเพื่อให้เกิดลวดลายและสีสันทันที่มีความซับซ้อนตามความต้องการ ด้วยเหตุนี้ การทอผ้ามัดหมี่จึงเป็นที่รู้จักและยอมรับจากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติว่าเป็นผ้าทอที่ต้องอาศัยทักษะและความสามารถสูง นอกจากทักษะและความสามารถในการมัดหมี่แล้ว ยังต้องอาศัยเวลาในการทอผ้าอีกด้วย การทอผ้ามัดหมี่จะต้องใช้ความชำนาญและความประณีตมาก เพราะการทอทุกครั้งจะต้องให้ลวดลายตรงกันตามลายเส้นพุ่งแต่ละเส้น การทอผ้ามัดหมี่ยังต้องอาศัยฝีมือ ความรู้ เทคนิค และความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก จึงถือได้ว่าเป็นงานศิลปะที่มีอยู่เพียงชิ้นเดียวในโลก เพราะผ้าทอแต่ละชิ้นจะแตกต่างกันไปตามฝีมือการทอของช่างแต่ละคน นอกจากนี้ ความสามารถในการทอผ้าให้ออกมาสวยงามยังขึ้นอยู่กับน้ำหนักของการพุ่งเส้นกระสวย และความแรงในการตีกระทบฟืมเพื่อให้ได้สีตามต้องการ การทอผ้าต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ผู้ทอยังต้องมีความอดทนและความขยันจึงจะสามารถทอผ้าออกมาได้อย่างงดงาม

สิ่งหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปในการศึกษาวัฒนธรรมการทอผ้างดงามคือ สายสัมพันธ์ของครอบครัว อันเกิดจากรักความผูกพันที่อบอุ่นระหว่างกันและกัน ในอดีตถือว่าการทอผ้าเป็นงานของผู้หญิง เมื่อแต่งงานผู้หญิงต้องทอผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ภายในครอบครัวด้วยตนเอง แม่และยายจะเป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการทอผ้าให้แก่คนในครอบครัวซึ่งเป็นลูกสาวหรือหลานสาว และจะเป็นการสอนที่ควบคู่ไปกับการถ่ายทอดเรื่องราวความทรงจำ ภาพความประทับใจ และความภาคภูมิใจจากความงดงามของลวดลายบนผืนผ้า ซึ่งแม่และยายเคยได้รับการสืบทอดจากบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์มาก่อน

คุณวีร์สุดา เม่นขาวนา (ปิ่นทอรัส) สัมภาษณ์วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2566 เวลา 13.00 น.
ได้บอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตถึงจุดเริ่มต้นที่เข้ามาสู่วงการผ้าไหม เริ่มจากตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2540 หลังจากจบการศึกษาจากสถาบันอัญมณี AIGS และได้มาเปิดร้านจิวเวลรี่ที่กรุงเทพมหานคร และได้เริ่มใส่ชุดผ้าไทยมาตั้งแต่ตอนนั้นจนถึงปัจจุบัน เพราะชอบความงดงามอันเป็นเอกลักษณ์ของลวดลายผ้าแต่ละผืน เรื่องราวความนึกคิดของผู้คิดลวดลายขณะทอผ้าแต่ละผืนทำให้รู้สึกอึดอัดและผูกพันกับผ้า ขณะที่ได้สวมใส่ก็ยิ่งทำให้รู้สึกภูมิใจและยิ่งรักความเป็นผ้าทอ นั่นเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เธอเริ่มเก็บสะสมผลงานผ้าจากฝีมือการทองานลวดลายชั้นครูที่หายากและทำยาก การสะสมผ้าทอจากฝีมือชาวบ้านในแต่ละพื้นที่เต็มไปด้วยความรัก บางผืนที่ได้มา เกิดจากการที่ได้ช่วยเหลือสนับสนุนชาวบ้านที่มีฝีมือ มีความรักผ้า และเก็บสะสมผ้าอันเป็นที่รักของแต่ละท่านไว้เป็นเวลานาน เธอจึงมีความประสงค์ที่จะช่วยเหลือและสืบทอดการเก็บสะสมผ้ามาจนถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลานานกว่า 24 ปีแล้ว

ภาพที่ 13 คลังสะสมผ้าทอ
ที่मा (คลังสะสมของคุณวีรสุดา เม่นขานา, 2566)

คุณวีรสุดาบอกเล่าเรื่องราวของลวดลายบนผืนผ้าที่รักและสะสมไว้ ซึ่งซ่อนความหมายของผ้าทอในเชิงจิตวิญญาณไว้ว่า ประทับใจผืนผ้าชิ้นนี้จึงขอซื้อกับคุณยาย แต่คุณยายบอกว่า ผ้าทอผืนนี้ไม่ได้ขาย แต่จะเก็บเตรียมไว้ให้ลูกเพื่อเปรียบเสมือนเป็นการอวยพรให้ลูกมีชีวิตที่ยั่งยืน มีความก้าวหน้าในชีวิต โดยเริ่มจากการทำพิธีกรรมยกขันไหว้ครูก่อนที่จะทอผ้าเพื่อให้การทอราบรื่นไม่ติดขัด อันเป็นความเชื่อของบรรพบุรุษที่ทำสืบทอดกันมา เพราะเชื่อกันว่า “ไหมมีชีวิต” จึงต้องขอขมาและขอพระคุณสำหรับนำมาใช้ให้ก่อเกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน มีการทำบุญให้พระสวดเพื่อที่จะขอพรให้ชีวิตเป็นอิสระ สดชื่น นัยยะสำคัญอยู่ในลายผ้าที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ เช่น ลายนาคและนาคเลื้อย เชื่อว่านาคให้ความโชคดี ถ้าเป็นงานมงคลสมรส จะทอลายเป็นนกคู่ ส่วนลายนกยูงเป็นตัวแทนของความสง่างาม เป็นต้น

สีย้อมด้ายเป็นสีธรรมชาติที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น สีจากเปลือกไม้ แก่นไม้ รากไม้ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นหนึ่งในความภูมิใจของคุณวีรสุดาที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดวัฒนธรรมไทยโบราณ และจะยังคงสืบทอดต่อไป

ภาพที่ 14 ผ้าทอ เรื่องราวของชั้นสวรรค์
ที่มา (คลังสะสมของคุณวีร์สุดา เม่นชานา, 2566)

ผ้าทอมือ (ภาพที่ 14) เป็นผ้าที่นำศิลปะชั้นสูงมาถักทอให้เป็นลวดลายบนผ้าทอ ซึ่งทำให้เห็นถึงความสวยงามและมีคุณค่าอย่างมาก ลวดลายบนผืนผ้าบอกเล่าเรื่องราวบนสวรรค์และเหล่าเทวดานางฟ้า เมื่อผู้ทอก้าวสู่วัยปลายของชีวิต ได้ผ่านร้อนผ่านหนาวมามาก และตระหนักถึงธรรมดาโลก อันได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จากคำสอนทางพระพุทธศาสนา ผู้ทอจะเตรียมทอผ้าไว้ 2 ผืน สำหรับตนเองและสำหรับคู่ชีวิต หรือทอให้แก่ผู้ที่รักใคร่นับถือกันโดยมีความเชื่อว่า ผ้านี้จะเป็นบันไดให้ก้าวไปสู่โลกภพเบื้องหน้า เปรียบเสมือนเป็นบันไดทอดนำผู้ตายขึ้นสู่สวรรค์ การเรียงร้อยเส้นใยเป็นการตั้งอนุสติคติสอนใจ ทั้งนี้การทอบันทึกลวดลายต่าง ๆ ก็เพื่อเป็นเครื่องยืนยันถึงศรัทธาความเชื่อในคุณความดี ละจากบาปและความชั่วเพื่อให้ชีวิตหลังความตายพบเจอกับสิ่งที่ตั้งาม

สรุปประเด็น องค์ความรู้จากการศึกษาค้นคว้าถักทอผ้าพื้นเมือง

ผลจากการศึกษาลวดลายผ้าทอมัดหมี่แบบดั้งเดิม การทอผ้าด้วยมือเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ที่ถอดแบบการวิเคราะห์ ผ่านรูปสื่อสัญลักษณ์ทางสุนรียะของความงามมาจากแรงบันดาลใจ จากสภาพแวดล้อมที่มีต่อธรรมชาติ เส้นใยธรรมชาติผสมผสานความหมายถึงคุณค่าอัตลักษณ์แต่ละท้องถิ่น นับว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้าสื่อความหมายในเชิงลึกถึง ความเชื่อ ความศรัทธา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตเป็นสำคัญ

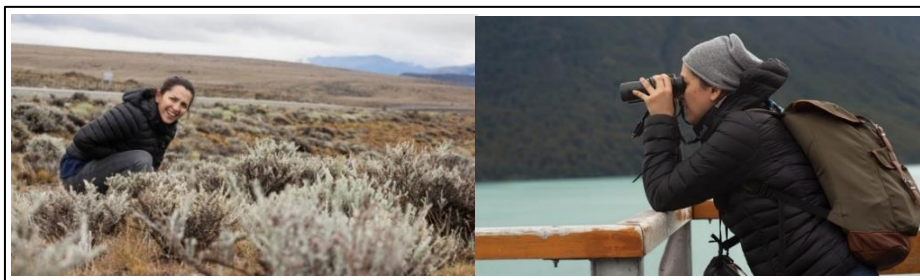
การศึกษาผ้าทอมัดหมี่ของชุมชนบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกหรือเมืองสองแคว ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ ช่างทอผ้าภูมิปัญญาการทอผ้าของท้องถิ่น และนักสะสมผ้าทอ พื้นบ้าน สะท้อนให้เห็นความงดงามอันเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าอันงดงาม จากฝีมือช่าง

ทอผ้า ปราชญ์ท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายไป ขาดการให้ความสำคัญ และการอนุรักษ์สืบทอดจากคนรุ่นใหม่ เป็นผลให้มรดกทางวัฒนธรรมในบริบทเดิมบางอย่างของท้องถิ่น สูญหายและลบเลือนไป โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมในระดับชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของวิถีการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับความเชื่อ ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา เป็นองค์ประกอบสำคัญที่แสดงออกถึงแนวคิด ความเชื่อหรือภูมิปัญญาลงบนผืนผ้าและให้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของลวดลายพื้นถิ่น อันได้แก่ ลายดอกป๊อบ ลายไก่โคม ขอ ลายสองแคว และลายน้ำไหล หรือลายน้ำน่าน เป็นเอกลักษณ์ของความละเอียดอ่อนที่ประณีตงดงามและสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งยังเป็นมรดกของสังคมมนุษย์ ที่ได้รับการสืบสานต่อ ๆ กันมา ปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้ามัดหมี่ยังต้องอาศัยฝีมือ ความรู้ เทคนิคและความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก จึงถือได้ว่าเป็นงานศิลปะที่มีอยู่เพียงชิ้นเดียวในโลก ด้วยเหตุนี้จากการศึกษาผ้าทอมัดหมี่ที่ได้จากองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น นับเป็นแนวคิดในการพัฒนาต่อยอด และสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อนำเข้ามาผสมผสานที่เป็นร่วมสมัย เพื่อบันทึกไว้ให้อนุชนรุ่นหลังช่วยกันอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดศิลปะการทอผ้ามัดหมี่ เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีคุณภาพมาตรฐาน สร้างโอกาสให้กับชุมชนและมีความภาคภูมิใจรักษาในมรดกของชุมชนต่อไปตราบนานเท่านานที่สะท้อนผ่านลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่น

3. ผลงานของศิลปินที่มีความเกี่ยวเนื่องทางความคิดและสร้างแรงบันดาลใจ

การทอผ้าและผู้หญิงเป็นของคู่กันมาแต่ครั้งอดีตในวัฒนธรรมทั่วโลก งานทอผ้าเป็นงานที่ต้องผ่านการสืบทอดทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านกระบวนการทางเทคนิคและทักษะฝีมือ ปัจจุบันมีศิลปินหญิงที่สร้างสรรค์ผลงานผ้าทอร่วมสมัยโดยผสมผสานกระบวนการ เทคนิค และทักษะการทอผ้าจากภูมิปัญญาดั้งเดิมในวัฒนธรรมของตนเองเข้ากับแนวคิดร่วมสมัยได้อย่างมีคุณค่าจนกลายเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองได้อย่างน่าสนใจ ดังจะขอนำผลงานผ้าทอของศิลปินหญิง 4 คน มาเป็นกรณีศึกษาอันได้แก่ อเล็กซานดรา เคฮาโยกลู เรวดี ใจชุ่ม อแมนดา ฟิงโพธิ์ปักขิยะ และกาชามาศ กิริติภูมิธรรม เปเรส

3.1 อเล็กซานดรา เคฮาโยกลู (Alexandra Kehayoglou) เป็นศิลปินชาวอาร์เจนตินา เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2524 ที่เมืองบัวโนสไอเรส ประเทศอาร์เจนตินา หลังจากจบการศึกษาด้านศิลปะจากมหาวิทยาลัยบัวโนสไอเรส อเล็กซานดราทำงานเกี่ยวกับสิ่งทอเป็นหลัก ผลงานของเธอได้ให้ความหมายใหม่แก่งานฝีมือทอพร้อมด้วยมือที่นำเสนอในรูปแบบสามมิติ แนวคิดในการสร้างงานของเธอเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศอันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ จากสภาพภูมิประเทศอันงดงามที่เป็นป่าเขาลำเนาไพรและมีแม่น้ำลำธารไหลผ่านกลับกลายเป็นภูมิประเทศที่แห้งแล้งหรือภูมิประเทศที่ถูกกลืนจากการขยายตัวของเมือง

ภาพที่ 15 ภาพอเล็กซานดรา เคฮาโยกลู ลงพื้นที่ศึกษาแม่น้ำซานตาครูซ
ที่มา: (Alexandra Kehayoglon, 2017)

ผลงานส่วนใหญ่ของเธอจึงมักจะสะท้อนภาพภูมิทัศน์อันงดงามของอาร์เจนตินาในวันวาน ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร้วันหวนกลับคืนมา ผลงานของเธอซึ่งเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกคือพรมทอมือผืนใหญ่ ที่สะท้อนภาพทิวทัศน์อันงดงามแบบอุดมคติ ดังที่อเล็กซานดราเคยพบเห็นมาก่อน ผลงานพรมทอมือของเธอนำเสนอภาพเชิงสัญลักษณ์ของธารน้ำใสที่ไหลผ่านทุ่งหญ้าอันเขียวขจี ซึ่งเชิญชวนให้ผู้ชมเข้ามาสัมผัสกับสภาพแวดล้อมอันงดงามที่ไม่มีปรากฏอยู่บนโลกนี้อีกต่อไปแล้ว ผลงานของอเล็กซานดราจึงเป็นการเชื่อมโยงผู้ชมและธรรมชาติที่สูญหายไปมาบรรจบกันอีกครั้ง ดังเช่นผลงาน “แม่น้ำซานตาครูซในอาร์เจนตินา” (Santa cruz river) ที่ถักทอพรมเลียนแบบภูมิทัศน์ในธรรมชาติที่แม่น้ำซานตาครูซไหลผ่าน (ภาพที่ 15 - 20) ("สถานอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน มหาวิทยาลัยนครสวรรค์จับมือพัฒนาชุมชน สร้างสรรค์ ๑๑ ลวดลายผ้าทอเอกลักษณ์จังหวัดพิษณุโลก," 2017)

ภาพที่ 16 อเล็กซานดรา เคฮาโยกลู , *Santa cruz river* . Textile tapestry (hand tuft system), wool, 980 x 420 cm, 2017
ที่มา : (Alexandra Kehayoglon, 2017)

อเล็กซานดรา เคฮาโยกลู เกิดในครอบครัวผู้ผลิตพรม ซึ่งได้สืบทอดเทคนิคการทอพรมจากปู่ย่าตายายของเธอที่อพยพมาจากเมืองอิสปาร์ต้า ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศตุรกี ตระกูลของเธอจึงทำธุรกิจการทอพรมมาอย่างต่อเนื่องโดยไม่ขาดสาย บ้านของอเล็กซานดราที่อาร์เจนตินาอยู่ท่ามกลางสวน ป่าไม้ ฟาร์มและแม่น้ำ ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นแรงบันดาลใจของเธอในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและภูมิทัศน์ของอาร์เจนตินา นอกจากนี้ ความรักในธรรมชาติของเธอยังกระตุ้นให้เธอสร้างสรรค์งานศิลปะที่ปลูกจิตสำนึกให้ผู้ชมได้ตระหนักรู้ถึงผลกระทบจากการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยฝีมือมนุษย์และกลุ่มทุนนิยม

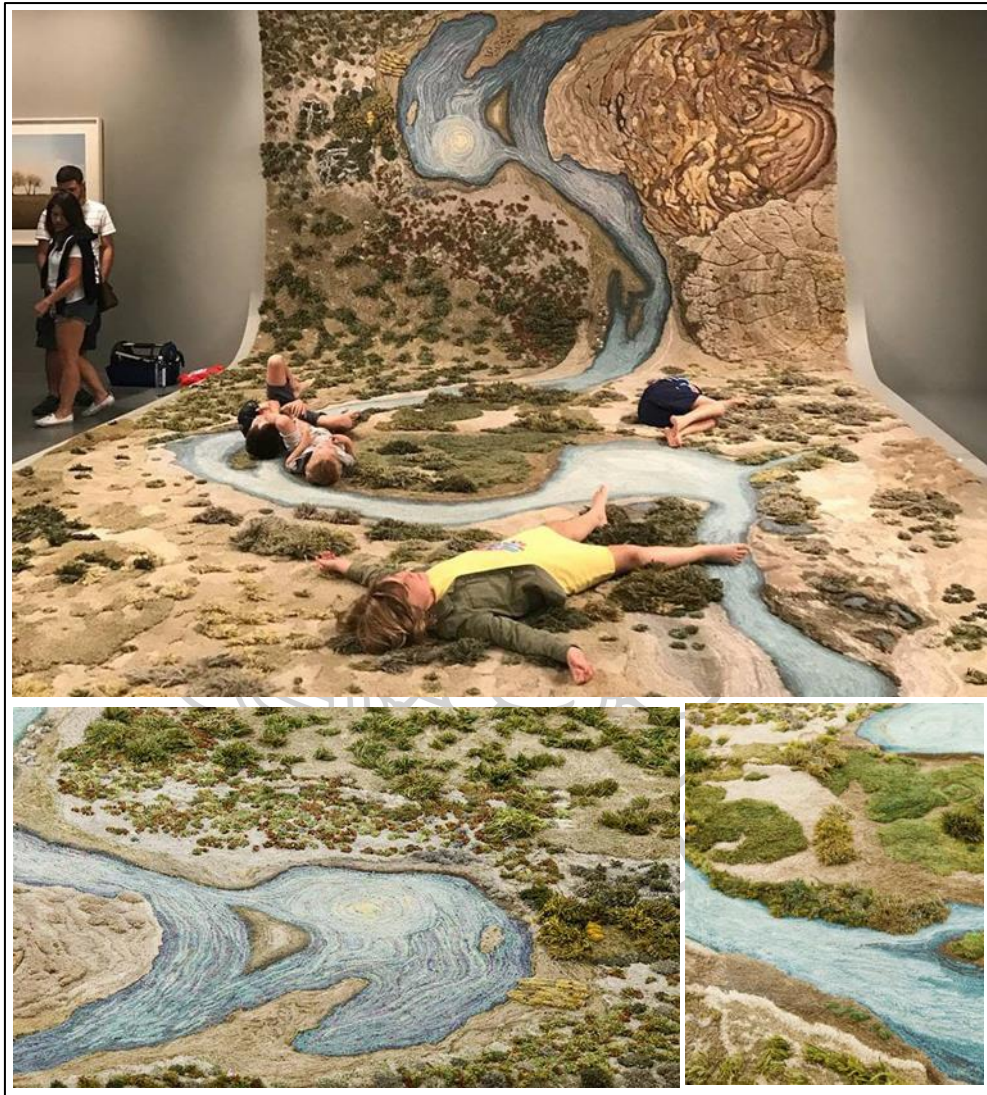

ภาพที่ 17 อเล็กซานดรา เคฮาโยกลู, เทคนิคการทอพรมด้วยมือที่เรียกว่า เทคนิค “Hand tufted rag” , Photo, Emiliano Granado
ที่มา: (Alexandra Kehayoglou, 2559)

อเล็กซานดรา พัฒนาเทคนิคการทอพรมด้วยมือที่เรียกว่า เทคนิค “Hand tufted rag” ซึ่งเธอได้เรียนรู้กระบวนการถักทอนี้มาจากประเพณีการทอพรมแบบออตโตมัน (Ottoman) ในตุรกีของครอบครัว โดยเฉพาะจากคุณย่าของเธอ เทคนิคนี้จะใช้ปืนยิงเส้นด้ายเพื่อสร้างลวดลาย กระบวนการนี้ใช้เวลาน้อยกว่าเทคนิคการผูกปมด้วยมือ (Hand-knotted rag) และสามารถทำพรมทอมือได้โดยไม่ต้องผ่านการฝึกฝนมากนัก ส่วนเส้นด้ายขนสัตว์ที่เธอใช้ในการทอพรมก็เป็นเส้นด้ายรีไซเคิลจากโรงงานของครอบครัว

ในปี พ.ศ. 2556 ได้มีโครงการก่อสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำซานตราครูซ 2 แห่งสำหรับการชลประทาน โครงการนี้ได้รับการต่อต้านจากหลายภาคส่วน เพราะคาดกันว่า การก่อสร้างเขื่อนทั้ง 2 แห่งนี้จะทำลายระบบนิเวศของแม่น้ำซานตราครูซมากกว่าครึ่งหนึ่ง แม่น้ำซานตราครูซเป็นแม่น้ำที่ไหลอย่างอิสระสายสุดท้าย และเชื่อมต่อทุ่งธารน้ำแข็งลอสกลาเซียเรส (Los Glaciares) ในอุทยาน

แห่งชาติลอสแอนเจลิสเรสกับมหาสมุทรแอตแลนติก มีความยาว 385 กิโลเมตร โครงการก่อสร้างเขื่อนทั้ง 2 แห่งนี้ สร้างแรงบันดาลใจให้เด็กซานตราสร้างสรรค์ผลงานที่เปรียบเสมือนตัวแทนของแม่น้ำซานตราครูซที่กำลังจะได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างเขื่อนทั้ง 2 แห่งนี้ ซึ่งจะนำไปสู่การทำลายระบบนิเวศที่ไม่อาจฟื้นกลับคืนมาได้อีกตลอดกาล

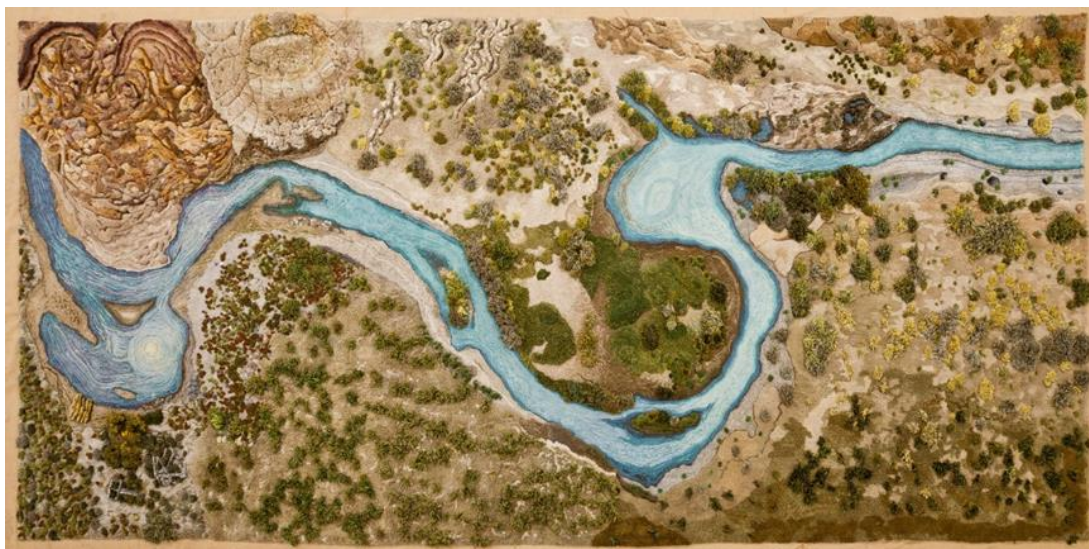
ภาพที่ 18 อเล็กซานตรา เคฮาโยกลู , Santa cruz river . Textile tapestry (hand tuft system), wool, 980 x 420 cm, 2017

ที่มา (Alexandra Kehayoglou, 2559)

ภาพที่ 19 อเล็กซานดรา เคซาโยกลู , Santa cruz river 2017 (detail) 300 x 478 x 714 cm.
ที่มา (Alexandra Kehayoglou, 2559)

ผลงานแม่น้ำซานตราครูซ (Santa cruz river) เป็นพรมที่ถูกถักทอผ่านกระบวนการทอพรมด้วยมือที่เรียกว่า Hand tufted rag ซึ่งเชื่อมโยงกับอาชีพการผลิตพรมของครอบครัวของเธอ อเล็กซานดราถักทอพรมเป็นภาพจำลองภูมิประเทศของแม่น้ำซานตราครูซ ที่ประกอบไปด้วยพืชพรรณไม้อันเขียวชอุ่มที่ล้อมรอบธารน้ำใสสะอาด เธอนำเสนอผลงานโดยการปูพรมที่เธอถักทอด้วยมือจนเกือบเต็มความกว้างและความยาวของห้อง และยังต่อเนื่องไปจนถึงผนังอีกด้านหนึ่งและเพดาน รวมทั้งการติดกระจกเงาไว้บนเพดานห้องด้วยเพื่อสะท้อนภาพภูมิประเทศของพรมในลักษณะโอบล้อมผู้ชมที่ก้าวเข้ามาในห้อง ทำให้รู้สึกราวกับว่าอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่มีแม่น้ำซานตราครูซไหลผ่าน นอกจากนี้ อเล็กซานดรายังเชิญชวนให้ผู้ชมเข้าไปนั่ง เดิน ยืน บนพรม เพื่อให้ได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมของภูมิทัศน์อันงดงามที่สูญหายไปตลอดกาล ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงธรรมชาติที่สูญหายไปให้หลอมรวมเข้ากับจิตใจของผู้ชมอีกครั้ง

ภาพที่ 20 อเล็กซานดรา เคฮาโยกลู , Santa cruz river 2017 (detail) 300 x 478 x 714 cm.
ที่มา (Alexandra Kehayoglou, 2559)

ดังนั้น ผลงานแม่น้ำซานตราครูซของอเล็กซานดราจึงหาใช่เป็นเพียงภาพจำลองภูมิทัศน์ธรรมชาติอันงดงามของแม่น้ำซานตราครูซในประเทศอาร์เจนตินาเท่านั้น แต่ยังแฝงนัยยะของการเรียกร้องให้สังคมได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะนำไปสู่การทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแม่น้ำซานตราครูซอย่างรุนแรงโดยไม่อาจฟื้นคืนได้ดังเดิมไปตลอดกาล

3.2 เรวดี ใจชุ่ม (Rewadi Jaichum) ศิลปินร่วมสมัยของไทย เกิดและเรียนศิลปะชั้นพื้นฐานที่กรุงเทพมหานคร จากนั้นได้ศึกษาต่อในสถาบันศิลปะระดับอุดมศึกษา ที่คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำวิทยาลัยเพาะช่าง เรวดีมีผลงานเป็นประจักษ์ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ เธอเป็นศิลปินที่นำเสนอผลงานที่สื่อสะท้อนวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แบบสังคมชนบทที่สัมพันธ์กับความเชื่อ และความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา แรงแบบดาลใจจากบรรยากาศอันลึกลับและศักดิ์สิทธิ์ภายในวัด รวมทั้งความงดงามของลวดลายประดับทางสถาปัตยกรรมไทย เช่น ไม้จำหลัก ลายปูนปั้น ลวดลายประดับกระจกสี และลวดลายประดับหอยมุก ที่เรืองแสงแวววาวยามแสงกระทบ ได้นำไปสู่การสร้างผลงาน “รูปทรงที่เกิดจากความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อลวดลายประดับสถาปัตยกรรมไทย 2/30” ของเรวดี (Alexandra Kehayoglou, 2559)

ภาพที่ 21 เรวตี ใจชุ่ม, รูปทรงที่เกิดจากความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อลวดลายประดับสถาปัตยกรรมไทย 2/30, สี่ผสม, 202 x 145 cm.

ที่มา (คลังสะสมศิลปกรรม, 2530)

ศิลปินได้นำความประทับใจโดยนัยเหล่านี้มากลั่นกรอง คลี่คลาย และตีความด้วย วิจารณ์ญาณ และนำความรู้สึกมาผสมผสานกับความคิด และจินตนาการอันเป็นอุดมคติตาม ความรู้สึกส่วนตัวที่ได้ยึดโยงอยู่ภายใต้บริบทแห่งอุดมคติแบบไทยประเพณีตามขนบเดิม แต่ถ่ายทอด เป็นผลงานในรูปแบบของศิลปะนามธรรมทว่าแฝงเร้นนัยแห่งความเป็นไทยร่วมสมัยโดยอาศัยกลวิธี ของสี่ผสมที่ผสมผสานด้วยการเย็บ ปัก ถัก ร้อย บนผืนผ้าสีดำ (ภาพที่ 21)

3.3 อแมนด้า ฟิ่งโพธิปักขิยะ (Amanda Phingbodhipakkiya) ศิลปินหญิงเชื้อสาย ไทย - อินโดนีเซีย เธอเกิดเมื่อปี พ.ศ. 2531 ที่เมืองแอตแลนตา สหรัฐอเมริกา บิดาเป็นชาวไทย มารดา เป็นชาวอินโดนีเซีย นอกจากนั้นบรรพบุรุษของเธอยังมีเชื้อสายจีนด้วย อแมนด้าจึงมีชีวิตที่ผสมผสาน ไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งไทย อินโดนีเซีย จีน และอเมริกัน ความภูมิใจกับความงดงามในอัตลักษณ์ของตัวเองที่หลอมรวมด้วยวัฒนธรรมอันหลากหลาย ส่งผลให้เธอมีวิธีการมองโลกผ่านมุมมอง ทางศิลปะได้อย่างน่าสนใจ

อแมนด้าเป็นศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะหลายรูปแบบทั้งจิตรกรรม สิ่งทอสามมิติ และศิลปะอินสตอลเลชัน (Installation Art) เธอเคยได้รับทุน “Jerome Hill Artist Fellowship” สาขาทัศนศิลป์ มูลนิธิเจโรมให้ทุนสนับสนุนศิลปินรุ่นใหม่ในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานศิลปะของตนให้ก้าวหน้าทั้งด้านทักษะทางเทคนิคและการนำเสนอที่โดดเด่นเพื่อก้าวสู่ความเป็นศิลปินระดับมืออาชีพต่อไปในอนาคต (คลังสะสมศิลปกรรม, 2530)

ภาพที่ 22 อแมนด้า ฟิงโพรซิกชียะ, I Still Believe in Our City, Public art installation, 2021

ที่มา (นิทรรศการศิลปะแคว้นเอเชียผู้ไม่ยอมจำนน ผลงานศิลปินไทยในนิวยอร์ก, 2021)

ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับอแมนด้าคือ “ฉันยังเชื่อมั่นในเมืองของเรา” (I Still Believe in Our City ภาพที่ 22) ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับการยกย่องความเข้มแข็งของชาวอเมริกันเชื้อสายเอเชียและชาวหมู่เกาะแปซิฟิก (AAPI) รวมทั้งการรณรงค์เพื่อยุติความเกลียดชัง การเหยียดผิว และเชื้อชาติ ผลงานชุดนี้นำเสนอในรูปแบบของป้ายโฆษณาที่ติดอยู่ตามรถประจำทาง อุโมงค์รถไฟฟ้าใต้ดิน อาคารต่าง ๆ และบนปกนิตยสาร TIME (นิตยสารอันดับหนึ่งของสหรัฐอเมริกา ที่ในปัจจุบันมีการจัดพิมพ์จำหน่ายหลายประเทศทั่วโลก) ทำให้ผลงานของเธอเข้าถึงผู้ชมนับล้านในนิวยอร์กซิตี้และทั่วโลก

ภาพที่ 23 อแมนด้า ฟิงโพธิปักขิยะ, Time Owes Us Remembrance, ปรับเปลี่ยนตามพื้นที่, 2024. นิทรรศการ “สานสัมพันธ์การทูตสหรัฐฯ-ไทย 190 ปี” จัดแสดงที่ หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร.2024
 ที่มา (นิทรรศการศิลปะแคว้นเอเชียผู้ไม่ยอมจำนน ผลงานศิลปะคนไทยในนิวยอร์ก, 2021)

ผลงาน “กาลเวลา - คืบค้ำ - หวนรำลึก” (Time Owes Us Remembrance ภาพที่ 22-26) ของอแมนด้าที่จัดแสดงในนิทรรศการ “Weaving Our Stories” เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ 190 ปี ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ที่จัดให้มีขึ้นระหว่าง วันที่ 16 มกราคม - 25 มิถุนายน 2567 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เป็นผลงานที่เกิดจากการนำเส้นใยหลากหลายชนิดมาถักทอเป็นผลงานสามมิติขนาดใหญ่ด้วยเทคนิคการถักทอแบบผสมผสานทั้งแบบไทยและอเมริกันในรูปแบบศิลปะอินสตอลเลชั่น นอกจากนี้อแมนด้าจะต้องการสะท้อนภาพความเป็นป่าในในผลงานชิ้นนี้ของเธอแล้ว เธอยังต้องการเชื่อมโยงผ้าทอกับความสัมพันธ์อันยาวนานที่เป็นหัวใจสำคัญของโครงการเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ 190 ปี ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาอีกด้วย อแมนด้าเลือกกลวิธีของการสร้างสรรค์ สื่อสารความหมายในลักษณะเฉพาะของตนเอง และถ่ายทอดรูปแบบอันเป็นกายภาพของผลงานด้วยหลากหลายวิธีการและกระบวนการทางเทคนิคจนสัมฤทธิ์ผล (Weaving Our Stories สานสัมพันธ์การทูตสหรัฐฯ-ไทย 190 ปี, 2567)

อแมนด้าใช้เวลาหลายเดือนสำหรับเตรียมการและหาแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน “กาลเวลา คืบค้ำ หวนรำลึก” ของเธอจากการลงพื้นที่ซึ่งเป็นโรงงานทอผ้า อแมนด้า ได้คิดนำเส้นด้ายที่ไม่ผ่านมาตรฐานการย้อมสีจากการผลิตเสื้อผ้าแฟชั่นของโรงงานอุตสาหกรรมรามาทีกซ์ ไทลิ่งในจังหวัดสมุทรปราการมาใช้ในการสร้างงานด้วย เธอได้เดินทางไปดูงานที่โรงงานนี้มากกว่า 3 ครั้งในปี 2566 เพื่อศึกษาและเลือกเส้นด้ายย้อมสีจำนวนมากที่ไม่ผ่านมาตรฐานและถูกคัดออกเพื่อนำไปจำแนกแก่ผู้ผลิตรายย่อยภายในประเทศ เธอได้เห็นกระบวนการผลิตหรือกระบวนการทอผ้าที่ซับซ้อน และได้เห็นวัสดุเหลือใช้จากการผลิตสิ่งทอ และได้เปิดมุมมองการให้ชีวิตใหม่แก่วัสดุเหลือใช้ โดยได้คิดถึงวิธีการสร้างสรรค์ที่สร้างความยั่งยืนผ่านสื่อวัสดุต่าง ๆ ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ในชีวิตของเรา อแมนด้าได้นำวิธีคิดและการคัดเลือกวัสดุในโกดังสินค้าแห่งหนึ่งในเขตควีนส์ เมืองนิวยอร์ก ซิตี้ จากโครงการหนึ่งที่เธอเคยร่วมงาน ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนและโรงเรียนหาวิธีการนำเศษผ้าเหลือใช้เหล่านั้นกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน เช่น ฉากละคร และอื่น ๆ กิจกรรมดังกล่าวนอกจากจะส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนคิดหาแนวทางและวิธีการนำผ้าหรือวัสดุเหลือใช้เหล่านั้นมาถักทอเป็นผลงานอย่างสร้างสรรค์แล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนต่างเพศ วัย และเชื้อชาติ เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อกระชับความสัมพันธ์อันดี สร้างความเข้าใจ และความสุขร่วมกันอีกด้วย

ภาพ 24 อแมนด้า ฟิงโพิงปักชียะ, Time Owes Us Remembrance, ปรับเปลี่ยนตามพื้นที่, 2024. นิทรรศการ “สานสัมพันธ์การทอผ้า-ไทย 190 ปี” จัดแสดงที่ หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร.2024
ที่มา (Weaving Our Stories สานสัมพันธ์การทอผ้า-ไทย 190 ปี, 2567)

นอกจากแนวคิดในการนำวัสดุตัดทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมมาสร้างงานแล้ว อแมนด้ายังได้เดินทางไปศึกษาดูงานการทอผ้าจาก 42 ชุมชนทั่วประเทศไทยเพื่อเรียนรู้ภูมิปัญญาการนำเส้นใยจากพืชหลายชนิด และการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ และเทคนิคการทอผ้าที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน อาทิชุมชนหมู่บ้านทอผ้าภาคเหนือ การปักผ้าของชาวลาหู่และอาข่า การทอผ้าตามแบบของชาวกะเหรี่ยง เธอได้เห็นและสัมผัสเส้นด้ายหลากหลายเส้นที่เชื่อมโยงสตรีจากรุ่นสู่รุ่น วิธีการมัดผ้าแบบดั้งเดิมโดยใช้เชือกฝาง กล้วยแห้ง หรือเชือกกล้วย มัดเส้นไหมเป็นเปลาะ ๆ เพื่อกันไม่ให้สีซึมในเส้นไหมเวลาย้อม หลังจากย้อมสีแล้วเส้นไหมจะถูกนำมาทอเพื่อสร้างลวดลายต่าง ๆ ตามกรรมวิธีในการทำผ้าทอมัดหมี่ให้เกิดลวดลายตามที่มัดไว้

ภาพที่ 25 อแมนด้า ฟิงโพรซิกชียะ, Time Owes Us Remembrance (detail), ปรับเปลี่ยนตามพื้นที่, 2024.
นิทรรศการ“สานสัมพันธ์การทูตสหรัฐฯ-ไทย 190 ปี”จัดแสดงที่ หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร.2024
ที่มา (Weaving Our Stories สานสัมพันธ์การทูตสหรัฐฯ-ไทย 190 ปี, 2567)

นอกจากกระบวนการถักทอผ่านการมัดหมี่แล้ว อแมนด้ายังสนใจการทอผ้าฝ้าย การทอผ้าไหมแบบดั้งเดิม ผ้าฝ้ายย้อมคราม และผ้ามัดหมี่จากฝ้ายหรือเส้นไหมที่ถักทอจากช่างที่มีความชำนาญของชุมชน เธอได้รับการบอกเล่าถึงกระบวนการปลูกต้นฝ้ายกันเองในหมู่บ้านหรือใกล้ ๆ กับหมู่บ้าน ก่อนที่จะนำฝ้ายมาปั่นให้ฝ้ายตีเกลียวติดกันเป็นเส้นด้าย แล้วใช้เครื่องทอผ้าคานเหยียบแบบดั้งเดิมทอผ้าฝ้ายยก การทอผ้าฝ้ายเป็นงานฝีมือที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชนทั่วประเทศไทย ปัจจุบันมีชุมชนทอผ้าเหลืออยู่ไม่มากที่ยังคงมีธรรมเนียมการทอผ้าฝ้าย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นสตรีสูงอายุ

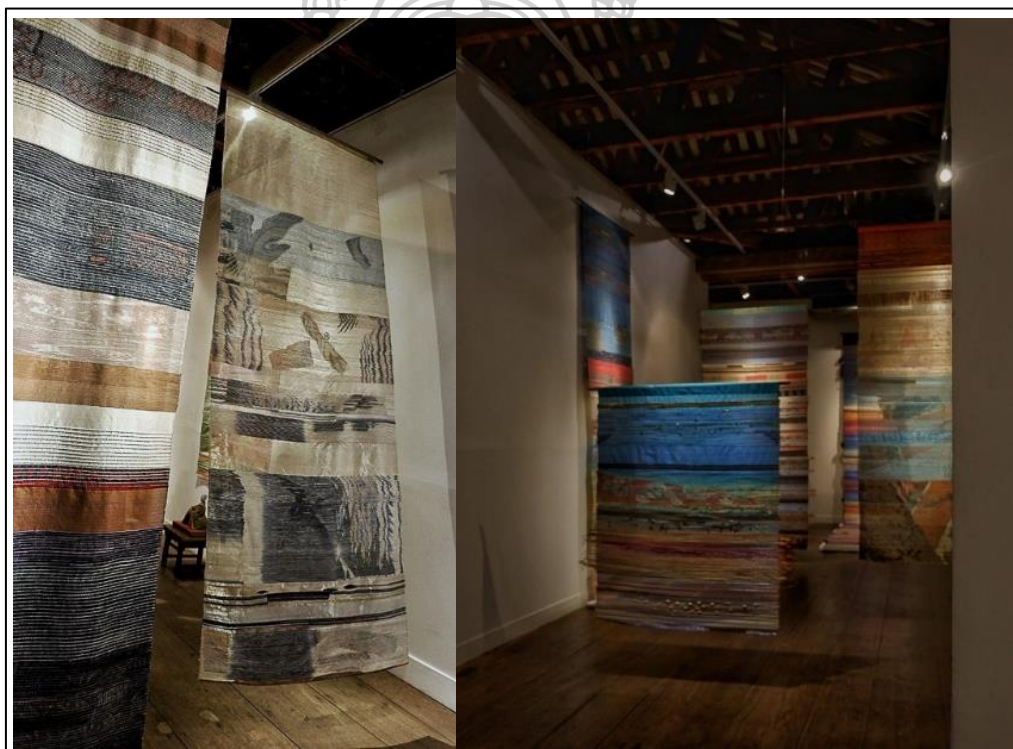

ภาพที่ 26 อแมนด้า ฟิงโพรธิปักขียะ, Time Owes Us Remembrance (detail), ปรับเปลี่ยนตามพื้นที่, 2024.
นิทรรศการ“สานสัมพันธ์การทอผ้าไทย-ไทย 190 ปี”จัดแสดงที่ หอศิลป์วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร.2024
ที่มา (Weaving Our Stories สานสัมพันธ์การทอผ้าไทย-ไทย 190 ปี, 2567)

ผลงาน “กาลเวลา - คินคา - หวนรำลึก” (Time Owes Us Remembrance) ของ อแมนด้า ฟิงโพรธิปักขียะ ที่ผ่านการเดินทางไปศึกษาเทคนิคการทอผ้าของอแมนด้าจาก 42 ชุมชนทั่วทั้งประเทศไทยเป็นเวลาหลายเดือน รวมทั้งการนำเส้นใยหลากหลายชนิดมาถักทอด้วยเทคนิคแบบผสมผสานจาก 2 วัฒนธรรมให้กลายเป็นผลงานผ้าถักทอสามมิติขนาดใหญ่ในรูปแบบศิลปะอินสตอลเลชัน ซึ่งติดตั้งบริเวณโถงบันไดเลื่อนชั้น 3 ถึงชั้น 5 ของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร จะมีให้ชมไปจนถึงวันที่ 25 มิถุนายน 2567

กาชามาต กิรติภูมิธรรม เปเรส (Kachama Kiratiphumtam Perez) ศิลปินทอผ้าหญิง เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2509 ที่จังหวัดเชียงใหม่ เธอจบมัณฑนศิลป์ (Interior Design) ที่วิทยาลัย Tokyo Mode Gakuen ผลงานของเธอเป็นงานสิ่งทอมีส่วนร่วมที่ผสมผสานผ้าทอในแบบดั้งเดิมเข้าไว้ด้วยกัน จุดเริ่มต้นมาจากความชอบผ้าทอมือ มาแต่ครั้งในวัยเด็กที่เติบโตมาในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จนกลายเป็นความทรงจำที่ไม่อาจหั่นหลังให้ได้ ผลงานของเธอส่วนใหญ่มักเล่าเรื่องราวที่ฝังรากลึกในความทรงจำผ่านวิถีชีวิตของชนเผ่า และวัฒนธรรมอันสวยงาม กาชามาตสร้างสรรค์ผ้าทอของเธอจากประสบการณ์และใจรักที่ชื่นชอบการทอผ้ามาตั้งแต่วัยเยาว์ ผืนผ้าของกาชามาตบอกเล่าวิถีชีวิตชนเผ่าไทยภูเขาในภาคเหนือ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม ผสานการคัดสรรวัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อเพิ่มเติมเรื่องราวให้สมบูรณ์ กาชามาตมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2566 เธอได้รับรางวัล Designer of the Year Awards 2023 สาขา Textile and Fabric Design (Weaving Our Stories สานสัมพันธ์การทอผ้าไทย-ไทย 190 ปี, 2567)

ผลงานสิ่งทอของกาชามาต ในนิทรรศการศิลปะแสดงเดี่ยว “บทเพลงแห่งจิตวิญญาณ” (Songs of My Soul) ในงาน Colorful Bangkok เมื่อปี พ.ศ. 2565 ซึ่งจัดแสดงที่ ATT 19, 19 เจริญกรุง 30 แขวงบางรัก เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร (ภาพที่ 27) เป็นการรวบรวมผลงานมากกว่า 50 ชิ้น ของศิลปินที่ถักทอจากความทรงจำและประสบการณ์ชีวิต ประสานกับจินตนาการและแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ เส้นไหมที่ทอเป็นลายเส้นในแนวขวางและเรียงตัวลงมาเป็นชั้น ๆ ดูราวกับโน้ตเพลงที่สามารถส่งเสียงท่วงทำนองดนตรีออกมาได้ ผ้าทอที่ขึงไว้ในระดับความสูงของผนังและทิ้งตัวลงสู่เบื้องล่างของห้อง ให้ความรู้สึกถึงการบูชา ความเชื่อและความศรัทธาผ่านจิตวิญญาณ กาชามาตมีความรัก ความผูกพัน และสนุกกับการออกแบบสิ่งทอของเธอมาก จนทำให้รู้สึกว่าชีวิตมนุษย์ที่อยู่กับธรรมชาติคือการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จึงควรใช้ชีวิตอย่างผู้เคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ

รูปที่ 27 กาชามาต กิรติภูมิธรรม เปเรส, บทเพลงแห่งจิตวิญญาณ, ปรับเปลี่ยนตามพื้นที่, 2023. นิทรรศการ “Colorful Bangkok 2022” จัดแสดงที่ ATT 19, 19 เจริญกรุง 30 แขวงบางรัก เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร. 2023
ที่มา : (Kachama Kiratipumtam Perez, 2022)

ความพิเศษอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอมือของกาชามาต (ภาพที่ 28) ที่ต่างจากผ้าทอโดยทั่วไปคือ การสรรหาสิ่งของที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน หรือวัตถุดิบแสนพิเศษที่ไม่มีใครคิดว่าจะนำมาประกอบเข้ากับสิ่งทอได้ เช่น ขนหางนกยูง ลูกปัด เปลือกหอย ลูกเดือย ข้าวเปลือก รวงข้าว

เมล็ดข้าว ฟางข้าว พริก อบเชย และอื่น ๆ อีกมากมาย มาถักทอด้วยเทคนิคคอลลาจเพื่อสร้างลูกเล่นให้กับพื้นผ้าของเธอ นอกจากนี้ เธอยังนำวัสดุเก็บตกหรือขยะที่พบในสภาพแวดล้อมทั่วไป เช่น กระป๋องน้ำอัดลม สายไฟ และขยะอื่น ๆ อีกมากมาย มาเป็นวัสดุในการทอเพื่อเสนอแนวคิดในการนำขยะกลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ จนกลายเป็นผลงานจากความทรงจำที่ตรงตาม กาชามาตจึงไม่เคยหันหลังให้กับสิ่งทอที่เธอรัก ยังคงมุ่งมั่นเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และหาแรงบันดาลใจไปเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกันก็ไม่ลืมที่จะหาวิธีเยียวยาหัวใจและร่างกายของตัวเองเพื่อสร้างสมดุลให้กับชีวิต แก่นสารที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังผ้าทอของกาชามาต คือการตระหนักถึงคุณค่าความงามและภูมิปัญญาดั้งเดิมของผ้าทอมือของไทยที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์

ภาพที่ 28 กาชามาต กิริติภูมิธรรม เปเรส, Time Owes Us Remembrance (detail), 2023

ที่มา : (Kachama Kiratiphumtam Perez, 2022)

สรุปผลงานของศิลปินหญิงที่มีความเกี่ยวเนื่องทางความคิดและสร้างแรงบันดาลใจ

การศึกษาความหมายสำคัญของการถักทอความทรงจำอันเป็นสุนทรียภาพแห่งชีวิตผ่านการสร้างสรรค์ทางสุนทรียศิลป์โดยศิลปินหญิงทั้งไทยและนานาชาติในกรณีศึกษา อันได้แก่ อเล็กซานดรา เคฮาโยกลู เรวดี ใจชุ่ม อแมนดา ฟิงโพธิปักขิยะ และกาชามาต กิริติภูมิธรรม เปเรส ผู้สร้างสรรค์สิ่งทอมือร่วมสมัย อันเปรียบเสมือนอนุสรณ์แห่งครอบครัวที่ส่งต่อมาจากแม่สู่ลูกสาวและสายสัมพันธ์อันยาวนานในแต่ละชุมชนและสังคมนั้น เผยให้เห็นนัยยะสำคัญของการถักทอความเป็นผู้หญิงกับการทำงานสร้างสรรค์ที่มาจากประสบการณ์ ความทรงจำ และความผูกพันกับครอบครัว ซึ่งเชื่อมโยงกับศิลปินหญิงทั้ง 4 คนนี้เข้าไว้ด้วยกัน ถึงแม้ผลงานของศิลปินหญิงทั้งหมดนี้จะแตกต่างกัน แต่พวกเขาก็สร้างสรรค์ผลงานผ้าทอด้วยจิตวิญญาณและหัวใจอันบริสุทธิ์ ผ่านการผสมผสานระหว่างกระบวนการ เทคนิค และทักษะการทอผ้าจากภูมิปัญญาดั้งเดิมและแนวคิดสมัยใหม่จนกลายเป็นผลงานที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

ผลงานของอเล็กซานดรา เคฮาโยกลู เรวดี ใจชุ่ม อแมนดา ฟิงโพรธิปักขิยะ และกาชามาต กิริติภูมิธรรม เปเรส เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมและความเชื่อที่หลอมรวมอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตอันเปี่ยมไปด้วยความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจ เป็นเสมือนการสร้างบรรยากาศแห่งสภาวะของเรื่องราวความงาม ซึ่งเป็นความรู้สึกแห่งรอยประทับของจิตใจด้วยกลวิธีของการถักทอและเย็บปักถักร้อย อีกทั้งยังอธิบายถึงความหมายและความสำคัญให้เห็นอย่างแจ่มชัดขึ้นถึงปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่งดงาม ซึ่งเปรียบเสมือนการจรดปลายเข็มลงบนผืนผ้าอย่างประณีตเพื่อปักเย็บและถักทออัตลักษณ์อันวิจิตรแห่งคุณค่าทางจิตใจออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือการสร้างกลวิธีที่สามารถโน้มน้าวหรือปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนตระหนักถึงคุณค่าของความดี ความงาม และความจริงที่ควรถนอมรักษาไว้เพื่อนำไปหล่อเลี้ยงจิตใจให้เกิดเป็นดุลยภาพแห่งความสุขสงบของชีวิตที่จริงจังยั่งยืน

การได้ค้นคว้า ศึกษา วิจัย และวิจารณ์ด้วยการวิเคราะห์ผลงานของศิลปินหญิงทั้งไทยและต่างประเทศ ที่สร้างสรรค์ผลงานสิ่งทอร่วมสมัยในหลากหลายรูปแบบ ทำให้ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นผ้าทอและการนำเสนอผลงานผ้าทอสามมติได้ดีมากยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าสามารถนำรูปแบบ แนวคิด และวิธีนำเสนออันหลากหลายของศิลปินทั้ง 4 ท่านมาเปรียบเทียบข้อแตกต่างและค้นหาแนวทางในการนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานผ้าทอและสื่อผสมของข้าพเจ้าได้อย่างดี แนวทางการสร้างงานผ้าทอมือของกาชามาตที่ผสมผสานการทอผ้าด้วยมือในแบบดั้งเดิมเข้ากับเทคนิคคอลลาจที่นำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น รวงข้าว ขนหางนกยูง เปลือกหอย ลูกปัด และอื่น ๆ อีกมากมาย มาประกอบเข้ากับผ้าทอ และการสร้างผลงานสื่อประสมด้วยเทคนิคคอลลาจบนผืนผ้าที่ได้แรงบันดาลใจจากบรรยากาศอันลึกลับและศักดิ์สิทธิ์ในวัดและความงดงามของลวดลายทางสถาปัตยกรรมไทยในแบบฉบับของเรวดี ใจชุ่ม ได้เปิดมุมมองใหม่ ๆ ในการสร้างงานผ้าทอสื่อผสมด้วยเทคนิคคอลลาจให้แก่ข้าพเจ้าแนวทางการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมการสร้างงานสำหรับโครงการใหญ่ ๆ การรวบรวมผ้าหรือเส้นด้ายที่เป็นวัสดุเหลือใช้การนำเส้นใยจากธรรมชาติมาย้อมสีธรรมชาติ และนำมาทอด้วยเทคนิคดั้งเดิมผสมผสานเข้ากับเทคนิคการปักและการถักจาก 2 วัฒนธรรมของอแมนดาได้ช่วยต่อยอดความคิดในการสร้างสรรค์ผ้าทอมือร่วมสมัยแก่ข้าพเจ้าได้ไม่น้อย ส่วนผลงานพรหมทอมือของอเล็กซานดราได้ให้แนวคิดและแรงบันดาลใจสำคัญแก่ข้าพเจ้าในด้านการจัดการผลงานสิ่งทอแบบ 3 มิติ รูปแบบอินสตอลเลชัน ให้อยู่ในลักษณะโอบล้อมผู้ชมที่ก้าวเข้ามาในห้อง ทำให้ดูราวกับว่าอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันงดงาม ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงธรรมชาติที่สูญหายไปหลอมรวมเข้ากับจิตใจของผู้ชมอีกครั้ง

การศึกษาผลงานของศิลปินหญิงทั้ง 4 ท่านดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเช่นแนวคิดที่จะเป็นกุญแจไขไปสู่การเรียนรู้ให้กระบวนการสร้างสรรค์ในการทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “ร้อย รักซ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” ของข้าพเจ้าสามารถบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

บทที่ 3

การแสวงหาและการพัฒนาแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

นักประพันธ์ใช้ถ้อยคำแสดงความคิด นักดนตรีใช้เสียงถ่ายทอดอารมณ์ทางดนตรี ศิลปินใช้ทัศนธาตุ ทัศนศิลป์คือผลงานศิลปะที่สัมผัสรับรู้ได้ด้วยการมองเห็นเป็นสำคัญ ผลงานทางทัศนศิลป์จึงต้องใช้ดวงตาเป็นเครื่องมือหลักในการรับสารแห่งสุนทรียะ สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ตาเรานั้น จะชักนำเราไปสู่การรับรู้ทางทัศนศิลป์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านทัศนศิลป์เป็นกระบวนการทางความคิดที่ซับซ้อน ซึ่งจะเริ่มต้นจากแรงบันดาลใจในการสร้างงาน การค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อหาแนวคิดในการสร้างงาน การพัฒนารูปแบบทางศิลปะ การนำเสนอ และการเลือกเทคนิคในการสร้างงาน ดังนั้น กระบวนการสร้างสรรค์ทั้งหมดนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อความสำเร็จในการสร้างสรรค์ผลงานให้สัมฤทธิ์ผลดังเจตนารมณ์ของศิลปินผู้สร้างสรรค์

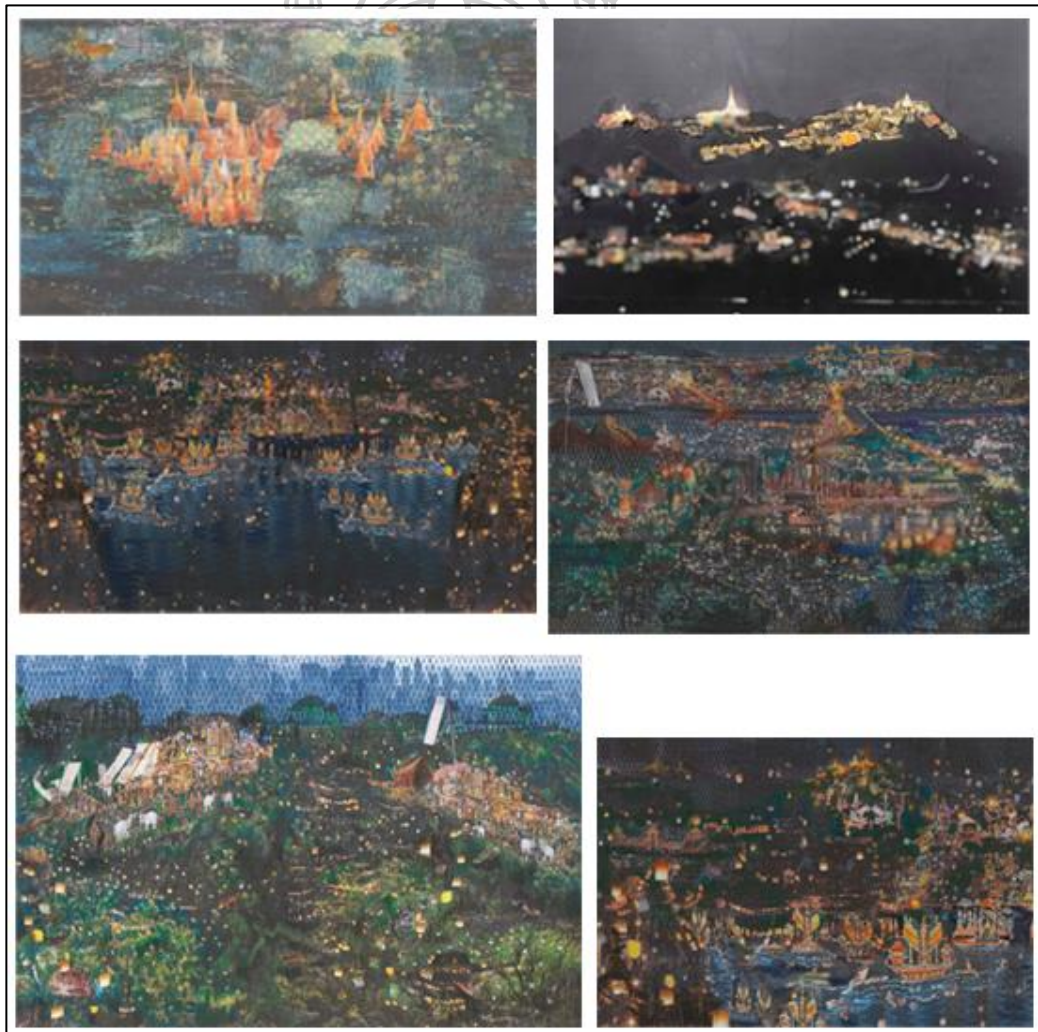
1. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอผลงานชุดแรก

ผลงานชุดแรกของภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ข้าพเจ้าได้เริ่มต้นจากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เช่น เอกสารที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอมัดหมี่ โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาเรื่องราวเนื้อหาในภาพพระบรม ที่ในอดีตทอขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ส่วนใหญ่มักจะทอเป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ส่วนบนจะประกอบด้วยตุ่ง ส่วนลดลายด้านล่างจะเป็นภาพพระเวชสันดรชาดก พระนางมัทรี ซาลิ(พระโอรส) และกัณหา (พระธิดา) ผู้ทอเชื่อว่าการทอผ้าเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาจะส่งผลให้มีความสุขในภพหน้า ผ้าโบราณในลักษณะนี้มีความงดงาม เป็นผ้าที่หายาก และมีคุณค่ามากในปัจจุบัน นอกจากการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ จากหนังสือแล้ว ข้าพเจ้ายังได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ทางอินเทอร์เน็ตอีกด้วย จากนั้นจึงได้นำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์และตีความด้วยวิจรรย์ญาณและความรู้สึกเพื่อปรับใช้ในบริบทต่าง ๆ อย่างเหมาะสมร่วมกับประสบการณ์ตรงที่ได้สัมผัสและรับรู้เรื่องราวและความรู้สึกอันน่าประทับใจเกี่ยวกับผ้าทอและช่างทอ ซึ่งเป็นเรื่องราวความทรงจำ ความผูกพัน และความรักที่อบอุ่นในห้วงแห่งกาลเวลาและสถานที่ นอกจากนั้น ข้าพเจ้ายังได้ศึกษารูปแบบการใช้ชีวิตร่วมกับสายน้ำของคนไทยสมัยโบราณอันเป็นสาระสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานของข้าพเจ้าด้วย

แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การออกแบบภาพร่างจากความประทับใจ รวมทั้งการเลือกใช้วัสดุ และเทคนิคเพื่อทดลองสร้างงาน ความสนใจในผ้าทอมือพื้นบ้านนำไปสู่การเลือกทดลองนำวิธีการทอผ้าด้วยมือมาผสมผสานกับเทคนิคสื่อผสมร่วมสมัย การเลือกใช้ลายผ้าดอกป๊อบ เพราะเป็นลายสำคัญของจังหวัดพิษณุโลก บ้านเกิดของข้าพเจ้า ส่วนเนื้อหาได้เลือกการนำเสนอภาพประเพณีวัฒนธรรม หรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

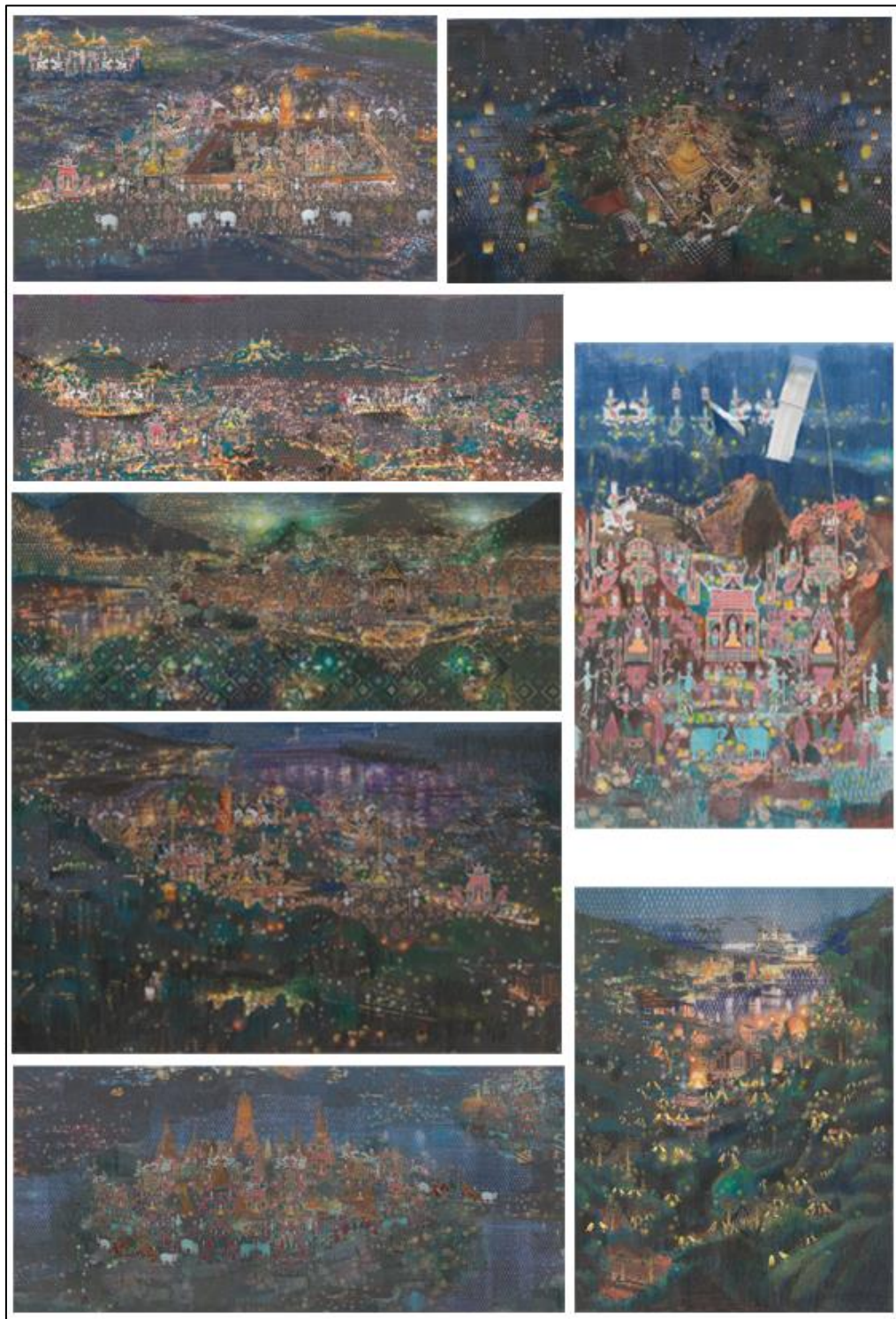
1.1 ภาพร่างผลงานชุดแรก

ภาพร่างผลงานชุดแรกมีทั้งหมด 23 ชิ้น (ภาพที่ 29 – 31) เป็นภาพประทับใจที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากภาพเรื่องราวในประเพณีสำคัญต่าง ๆ เช่น ประเพณีปักธงชัย ประเพณีแข่งเรือยาวพระราชทาน งานสมโภชหลวงพ่อบุญชูชินราช และเทศกาลสักการะพระพุทธรบาทในยามค่ำคืน เป็นต้น

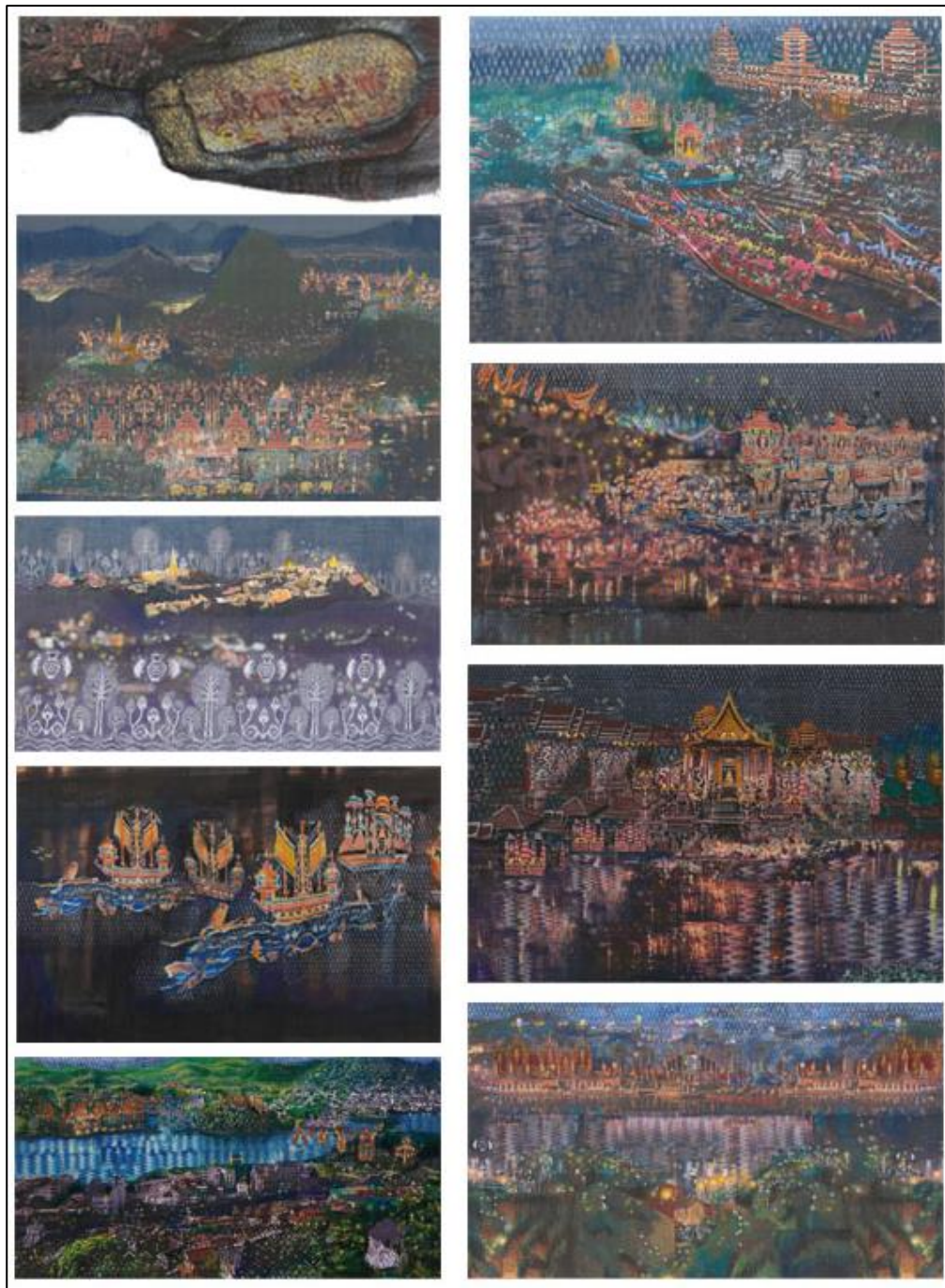

ภาพที่ 29 ภาพร่างผลงานชุดแรก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565

ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 30 ภาพร่างผลงานชุดแรก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 31 ภาพร่างผลงานชุดแรก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

1.2 กระบวนการสร้างผลงานชุดแรก

การดำเนินงานสร้างสรรค์ผลงานชุดนี้แรกนี้ได้อาศัยกระบวนการทางทัศนศิลป์ เทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silkscreen) เป็นเครื่องมือสำคัญ เพราะสามารถให้รายละเอียดเชิงความหมายหรือสื่อสะท้อนสาระที่เป็นนามธรรมทางความรู้สึก ซึ่งแสดงออกถึงความสุขสงบของวิถีชีวิตที่ประณีตและงดงามในแบบปัจเจกได้ตามเจตนาของข้าพเจ้า

เทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silkscreen) เป็นเทคนิคหนึ่งในกระบวนการพิมพ์ภาพพิมพ์ลายฉลุ (Stencil Printing Process) ข้อดีของวิธีการทำภาพพิมพ์นี้ เมื่อปฏิบัติงานแล้ว แม่พิมพ์ซึ่งเป็นตะแกรงไหมที่ละเอียดมากหรือบล็อกแม่พิมพ์ผ้าสกรีนนั้นสามารถนำกลับมาใช้ต่อได้อีกหลังจากล้างทำความสะอาดแล้ว เทคนิคซิลค์สกรีนช่วยให้ข้าพเจ้าสามารถสร้างน้ำหนัก พื้นผิว และสีสันทันให้กับรูปทรง และแสดงรายละเอียดของแสงเงาให้ก่อรูปเกิดเป็นมิติที่สมจริง และง่ายต่อการพิมพ์ซ้ำ เทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหมยังเป็นตัวช่วยสำคัญให้ข้าพเจ้ามีความอิสระมากยิ่งขึ้นในการสร้างสรรค์ชิ้นผลงานขนาดใหญ่ที่อาศัยความคิดสร้างสรรค์ผ่านวัสดุต่าง ๆ ตามความสนใจ ภาพพิมพ์ลายฉลุหรือตะแกรงไหมเกิดขึ้นมาจากความคิดในการใช้ผ้าไหมและเนื้อผ้าที่คล้าย ๆ กันแทนที่จะใช้กระดาษเพียงอย่างเดียวสำหรับเป็นพื้นรองรับลวดลายฉลุ (ภาพ) เป็นการสร้างภาพขึ้นบนผ้าไหม ซึ่งเป็นฉากพิมพ์ (Screen) ปิดกั้นส่วนที่ไม่ต้องการให้เกิดเป็นภาพให้ที่บดบัง และปล่อยส่วนที่ต้องการให้เป็นภาพโปร่งไว้ การปิดกั้นบนผ้าไหมนี้มีหลากหลายวิธีการ เช่น การระบายด้วยน้ำมันเซลลูลาร์ฟิล์ม และการใช้น้ำยาไวแสงปิดกั้น เมื่อนำแม่พิมพ์ไปวางทาบบนสิ่งที่ต้องการจะพิมพ์ เช่น ผ้าตาข่าย ผ้าไหม หยดสีลงบนแม่พิมพ์ แล้วใช้ยางปาดที่มีผิวเรียบปาดดันสีให้ผ่านแม่พิมพ์หรือทะลุผ่านช่องว่างลงไปติดบนพื้นรองรับ ก็จะได้ภาพพิมพ์ตะแกรงไหมที่ต้องการ เจตนาในการเลือกใช้วิธีการทำภาพพิมพ์ซิลค์สกรีน เนื่องจากเป็นเทคนิคที่ข้าพเจ้ามีประสบการณ์และมีความชำนาญอยู่แล้ว ประกอบกับยังเป็นเทคนิคที่อิสระและรวดเร็วในการสร้างสรรค์ และให้ผลลัพธ์ตามเจตนา กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

(ก) ขั้นตอนเตรียมการพิมพ์

เริ่มต้นจากการร่างแบบด้วยปากกาเคมีสีดำนบนกระดาษไขหรือออกแบบลวดลายต้นแบบด้วยโปรแกรมกราฟิกส์ในคอมพิวเตอร์ แล้วจึงพิมพ์ด้วยหมึกสีดำนบนกระดาษไข ซึ่งลวดลายรูปภาพต้นแบบที่สร้างขึ้นนี้จะต้องมีคุณสมบัติที่บดบังไม่โปร่งแสงเพื่อจะได้ง่ายและสะดวกในการทำการสร้างแม่พิมพ์ในขั้นตอนต่อไป หลังจากออกแบบลายต้นแบบเสร็จแล้ว จะนำลายต้นแบบไปสร้างแม่พิมพ์ด้วยปฏิกิริยาทางเคมีในห้องปฏิบัติการโดยการนำภาพต้นแบบไปติดให้เป็นแผ่น

ระนาบเดียวกันบนบล็อกสกรีนที่จะนำไปใช้เป็นแม่พิมพ์โดยนัยของกระบวนการเหล่านี้สามารถสรุปเป็นลำดับขั้นตอนง่าย ๆ ได้ ดังนี้

1.1 ออกแบบลวดลายรูปทรงต้นแบบด้วยปากกาเคมีหมึกสีดำลงบนกระดาษไขหรือวัสดุที่มีความโปร่งแสงโดยจะต้องให้ลายเส้นหรือลวดลายที่ออกแบบไว้นั้นมีลักษณะของเส้นที่มีความทึบแสง

1.2 ทำความสะอาดบล็อกสกรีน (แม่พิมพ์) ให้เรียบร้อยและล้างด้วยน้ำยาทำความสะอาด ภาชนะเพื่อเอาคราบไขที่ติดอยู่บนผ้าไหมของบล็อกสกรีนที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาออกให้หมดจากนั้นจึงนำแม่พิมพ์ไปตากให้แห้งสนิท

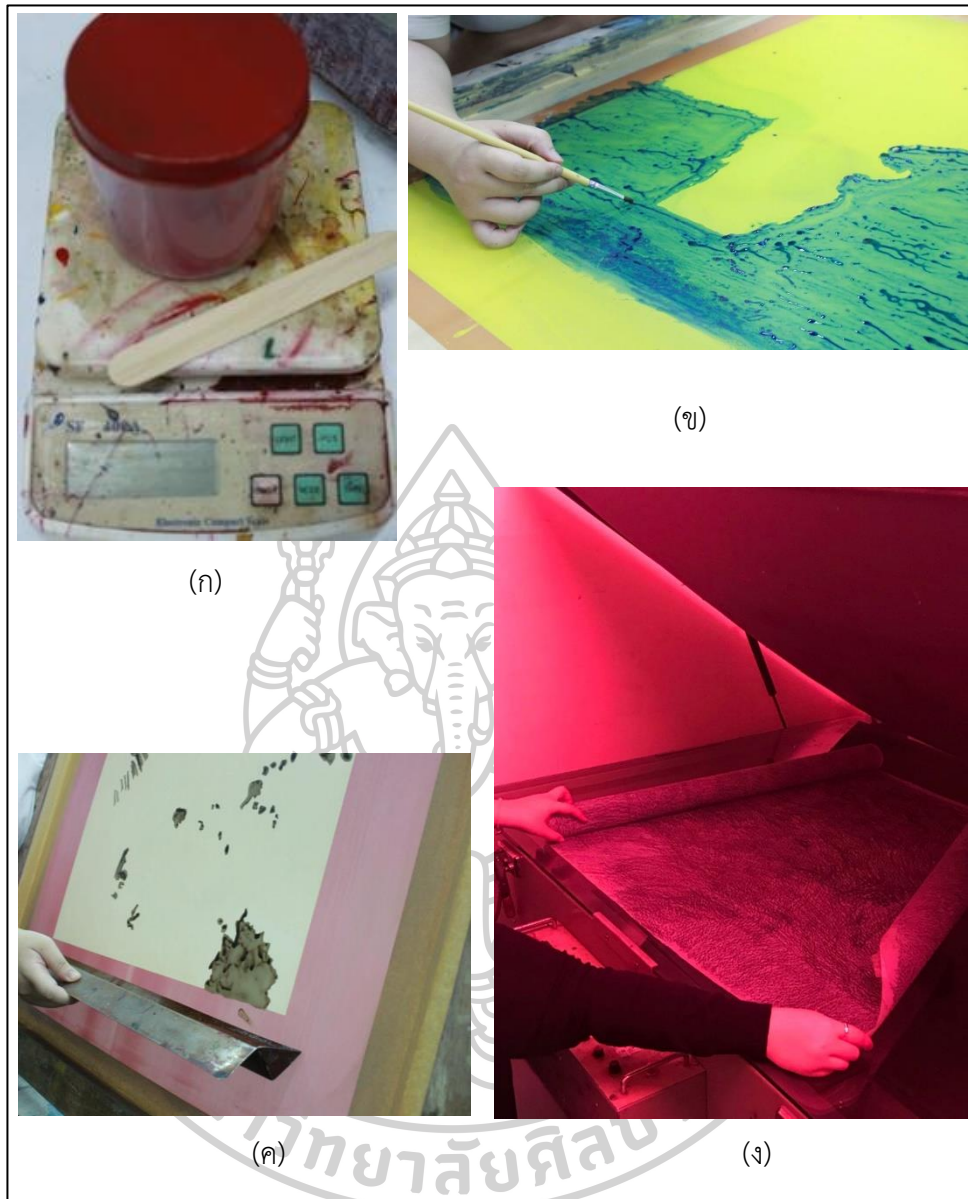
(ข) ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์ (ภาพที่ 32)

2.1 นำน้ำยาไวแสงที่ผสมกับกาวอัดในอัตราส่วน 1:5 ปาดหรือฉาบด้วยรางปาด ขณะที่ปาดก็ตักน้ำยาไวแสงใส่ลงในรางปาด โดยถือกรอบฉากไหม (บล็อกสกรีน) ให้เอียงรอรับอยู่ แล้วอย่างมั่นคงและกดรางปาดให้แนบชิดกับฉากไหม โดยปาดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ข้อควรระวังคือ ต้องให้กาวอัดนั้นเรียบสนิทและมีความบางที่สม่ำเสมอ

2.2 นำบล็อกสกรีนที่ฉาบเคลือบด้วยกาวอัดเรียบร้อยแล้วไปเป่าด้วยลมร้อนจากไดร์เป่าผม ให้แห้งสนิท ขั้นตอนนี้จะต้องทำในห้องมืดหรือห้องที่มีแสงสีเหลืองเท่านั้น จากนั้นต้องตรวจเช็คดูให้แน่ใจว่ากาวอัดแห้งสนิทดีแล้ว

2.3 นำฟิล์มลายเส้นต้นแบบที่ออกแบบไว้ไปวางบนตู้ไฟ จากนั้นนำบล็อกสกรีนไปวางทับบน แผ่นฟิล์ม ข้อสำคัญจะต้องให้ผ้าไหมแนบสนิทกับแผ่นฟิล์มเพื่อไม่ให้เกิดเงาระหว่างฟิล์มกับผ้าไหม แต่ยังไม่แนบฟิล์มกับผ้าไหม (แม่พิมพ์) แนบสนิทกันมากเท่าใด ก็ยังสามารถสร้างต้นแบบแม่พิมพ์ได้คมชัดมากขึ้นเท่านั้น จากนั้นจึงวางแผ่นไม้หรือหนังสือปกแข็งที่หนาเกินกว่ากรอบแม่พิมพ์วางแนบไว้ด้วยเพื่อช่วยดันให้ผ้าไหมแนบสนิทกับฟิล์มต้นแบบมากยิ่งขึ้น

2.4 เปิดตู้ไฟเพื่อฉายแสงตามเวลาที่กำหนด แล้วจึงรีบนำบล็อกสกรีน (แม่พิมพ์) ไปล้างน้ำยาทันที พยายามฉีดน้ำเบา ๆ เพื่อให้กาวอัดในส่วนที่ไม่ได้ทำปฏิกิริยากับแสงไฟหลุดออกจนหมด ขั้นตอนนี้ต้องฉีดน้ำผ่านไปมาให้ทั่วบล็อกสกรีน (แม่พิมพ์) เพื่อให้คราบกาวที่อัดบนบล็อกสกรีน (แม่พิมพ์) หลุดออกจนหมด จากนั้นนำไปตากแดดหรือเป่าด้วยลมร้อนให้แห้งสนิท เมื่อถึงขั้นตอนนี้แม่พิมพ์ก็พร้อมนำไปใช้ในขั้นตอนของกระบวนการสร้างสรรค์เป็นชิ้นผลงานศิลปะได้แล้ว กล่าวคือแม่พิมพ์ที่ผ่านการใช้งานในการสร้างต้นแบบมาแล้วจะสามารถนำกลับมาใช้เป็นแม่พิมพ์ใหม่ได้อีก แต่ต้องใช้น้ำยาล้างแม่พิมพ์ล้างทำความสะอาดตามวิธีการดังที่กล่าวมาข้างต้นใหม่อีกครั้ง ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นนี้จะปรากฏผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจขึ้นอยู่กับทักษะประสบการณ์และความชำนาญของผู้สร้างสรรค์เป็นสำคัญ

ภาพที่ 32 ขั้นตอนการสร้างแม่พิมพ์

- (ก) การเตรียมน้ำยาไวแสงที่ผสมกับกาวอัดในอัตราส่วน 1:5 ปาดหรือฉาบด้วยรางปาด
- (ข) การสร้างภาพบนบล็อกก่อนนำไปฉายแสง
- (ค) ปาดรางสกรีน
- (ง) การฉายแสงบล็อกสกรีน

ภาพที่ 33 ขั้นตอนการพิมพ์ภาพลงบนผ้า

- (ก) การจัดเตรียมวัสดุวัสดุผ้าใบ (Canvas) และวัสดุผ้าลวดลายที่สนใจมาพิมพ์
- (ข) พิมพ์ภาพลงบนผ้าด้วยไม้ยางปาด
- (ค) ตากงานให้สีแห้งเป็นเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง
- (ง) เสร็จงานพิมพ์ลวดลายลงบนผ้าตาข่าย

(ค) ขั้นตอนการพิมพ์ภาพลงบนผ้า (ภาพที่ 23)

ข้าพเจ้าเลือกใช้ผ้าใบ (Canvas) และผ้าที่มีลวดลายพื้นถิ่นที่สนใจมาเป็นวัสดุร่วมเชิงผสมผสานแบบสื่อผสมในการพิมพ์ผลงานภาพพิมพ์เทคนิคผสม ทั้งนี้เนื่องจากผลงานมีขนาดใหญ่กว่ากระดาษภาพพิมพ์ปกติ ดังนั้น การใช้ผ้าใบ (Canvas) และวัสดุผสมหรือผ้าที่มีลวดลายน่าสนใจมาเป็นวัสดุเชิงผสมผสานในการพิมพ์ จึงมีส่วนสำคัญต่อการสร้างมิติพิเศษที่น่าสนใจให้กับผลงานสร้างสรรค์มากขึ้นด้วยเพราะในการสร้างสรรค์ผลงานในแต่ละชุดของข้าพเจ้านั้นมีเรื่องราวเนื้อหาที่สัมพันธ์กับบรรยากาศของสีน้ำที่ซับซ้อนในห้วงเวลาและสถานที่แบบเฉพาะเจาะจง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยผลงานที่มีขนาดใหญ่เพื่อจะช่วยเหลือประโยชน์ต่อการสื่อสารและแสดงความหมายทางนามธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และยังส่งผลต่อสีสันของบรรยากาศที่สอดคล้องกับการเป็นภาษาแห่งอารมณ์ความรู้สึกอีกด้วย

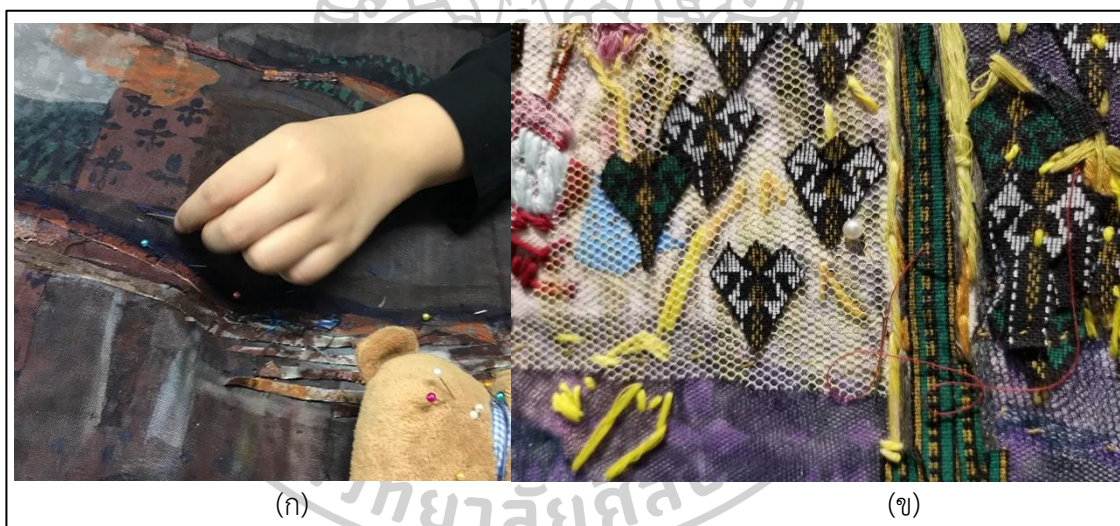
การจัดเตรียมวัสดุสำหรับกระบวนการพิมพ์ เริ่มจากการปูผ้าใบ (Canvas) หรือผ้าที่มีลวดลายน่าสนใจลงบนแผ่นไม้กระดาน ขั้นตอนของการสร้างสรรค์หรือในการพิมพ์ผลงานนั้นจะเริ่มต้นการพิมพ์โดยใช้แม่พิมพ์ที่เป็นสีพื้นก่อนจากนั้นจึงค่อยพิมพ์ลวดลายบนผ้าที่เป็นวัสดุ ซึ่งเป็นวิธีการพิมพ์ที่มีลักษณะคล้ายกับวิธีการกดประทับ แต่เป็นการกดประทับโดยใช้วิธีการพิมพ์ลายผ่านการพิมพ์สกรีนที่มีขนาดเล็ก ๆ และค่อย ๆ ทบทวีในแบบซับซ้อน หรือให้แผ่ขยายอาณาบริเวณออกไปจนครอบคลุมทั้งภาพเพื่อเป็นการกำหนดโครงสร้างภายในผลงาน รวมถึงการกำหนดบรรยากาศโดยรวมด้วย จากนั้นใช้สีที่มีปริมาณมากที่สุดจากภาพต้นแบบที่ได้ร่างไว้และพิมพ์ลงไปก่อนหน้าแล้วจึงค่อย ๆ เปลี่ยนสีที่จะพิมพ์ตามความต้องการโดยยึดตามโครงสร้างจากแบบร่าง (Sketch) และใช้กลวิธีของการพิมพ์ทับซ้อนลงไปทีละระนาบอันเป็นการพิมพ์จากลวดลาย เมื่อกำหนดโครงสร้างและบรรยากาศของสีภายในผลงานได้แล้วโดยมีแบบร่าง (Sketch) เป็นตัวกำหนดการใช้โครงสร้าง ซึ่งจะอาศัยความรู้สึกและจินตนาการในขณะนั้นในการเลือกใช้สีที่จะมาใช้ โดยนัยนี้อาจมีการปรับเปลี่ยนให้ต่างไปจากแบบร่าง (Sketch) ได้ตามความเหมาะสมโดยใช้วิธีการพิมพ์แบบเดียวกับการพิมพ์แม่พิมพ์ครั้งแรก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทักษะและประสบการณ์ของตนเอง รวมทั้งเหตุการณ์ขณะสร้างงานในเวลานั้น ๆ เพื่อให้ได้บรรยากาศของสีตามที่ต้องการ ซึ่งอาจเป็นการผสมผสานของลวดลายและสีที่มีลักษณะทึบแสงหรือสีที่มีลักษณะโปร่งแสงจากผืนผ้า จากนั้นจึงนำผลงานไปตากเพื่อให้สีแห้งสนิท เนื่องจากสีที่ใช้เป็นสีน้ำมันจึงแห้งช้ากว่าปกติ จำเป็นต้องใช้เวลาทากให้สีแห้งประมาณ 2 ชั่วโมง การสร้างผลงานบนผืนผ้าเป็นลักษณะเฉพาะที่ทำให้ความหมายของเรื่องราว เนื้อหาและแนวความคิดของ

ผลงานมีความพิเศษและมีความลุ่มลึกชัดเจนมากยิ่งขึ้นด้วย อีกทั้งยังช่วยเน้นความหมายในส่วนของพื้นผิวที่จะก่อให้เกิดเป็นบรรยากาศของสีสันและรูปทรงภายในผลงานด้วย

กระบวนการในการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นเทคนิคที่ข้าพเจ้าพัฒนาขึ้นเอง จึงมีความเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตัวของข้าพเจ้าที่ไม่เหมือนกับศิลปินท่านใด

1.2.2 กระบวนการคอลลาจ การเย็บ และการปักวัสดุ (ภาพที่ 34)

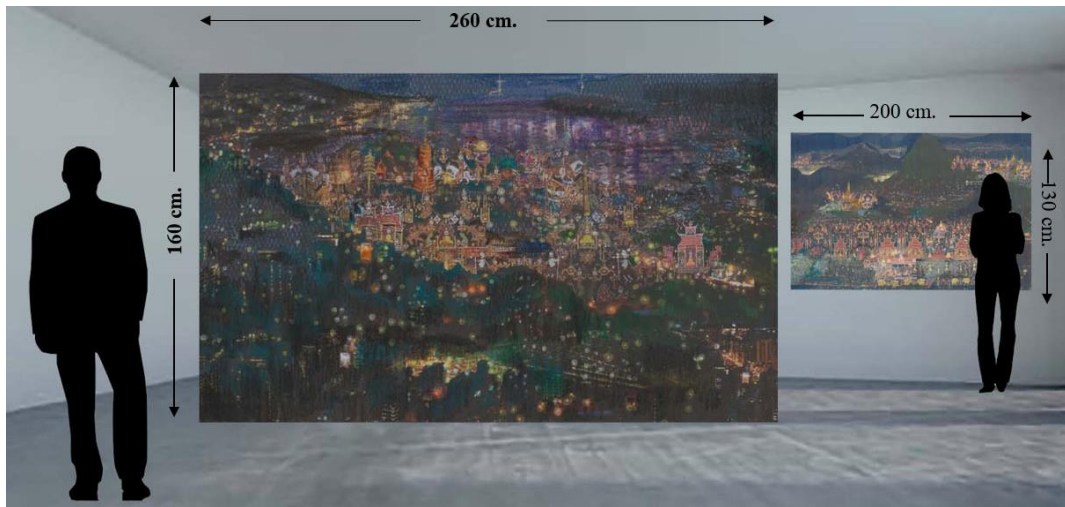
หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการพิมพ์และการสร้างพื้นผิวแล้ว จึงเข้ามาสู่กระบวนการคอลลาจด้วยวิธีการเย็บผ้าตามรูปทรงหรือน้ำหนักที่ต้องการเน้นโดยใช้กลวิธีการทับซ้อนของชั้นผ้า จากนั้นจึงนำเอาวัสดุต่าง ๆ ที่ผ่านกระบวนการพิมพ์สีลงบนผืนผ้าแล้ว มาเย็บผสมกันให้กลมกลืนกัน เพื่อเพิ่มน้ำหนักให้ผลงาน โดยจะให้ความสำคัญกับเอกภาพทางสุนทรียภาพของผลงาน กระบวนการสร้างสรรค์ในขั้นตอนนี้เป็นเทคนิคเชิงสื่อผสมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของข้าพเจ้าเอง

ภาพที่ 34 การเย็บ และการปักวัสดุ

(ก) การเย็บและปักวัสดุลงบนผ้าใบ (Canvas) และวัสดุผ้าลวดลายที่สนใจ

(ข) การนำลายผ้าที่ต้องการมาคอลลาจผสมผสานร่วมกับการเย็บปักผ้า

ภาพที่ 35 ภาพร่างผลงานชุดแรก, สื่อผสม, 260x160 cm, หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2565
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 36 ผลงานชุดแรก, สื่อผสม, 260x160 cm, หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2565
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

การติดตั้งผลงานชุดแรก จะนำเสนอในรูปแบบสองมิติโดยซึ่งภาพไว้กับกรอบ และแขวนภาพในลักษณะให้ดูคล้ายกับลอยออกมาจากผนังและทิ้งตัวลงสู่เบื้องล่างของห้องเพื่อให้ความรู้สึกถึงการบูชา ผลงานชุดนี้สร้างขึ้นจากจิตวิญญาณแห่งความเชื่อ ความศรัทธา ความรัก และความผูกพันกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ทดลอง ออกแบบผลงานให้มีลักษณะคล้ายกับภาพพระภูมแบบดั้งเดิมที่แขวนลอยในอากาศเปรียบเสมือนชีวิตมนุษย์ที่อยู่กับธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จึงควรใช้ชีวิตอย่างผู้เคารพนอบน้อมต่อธรรมชาติ การจัดการผลงานเข้ากับ

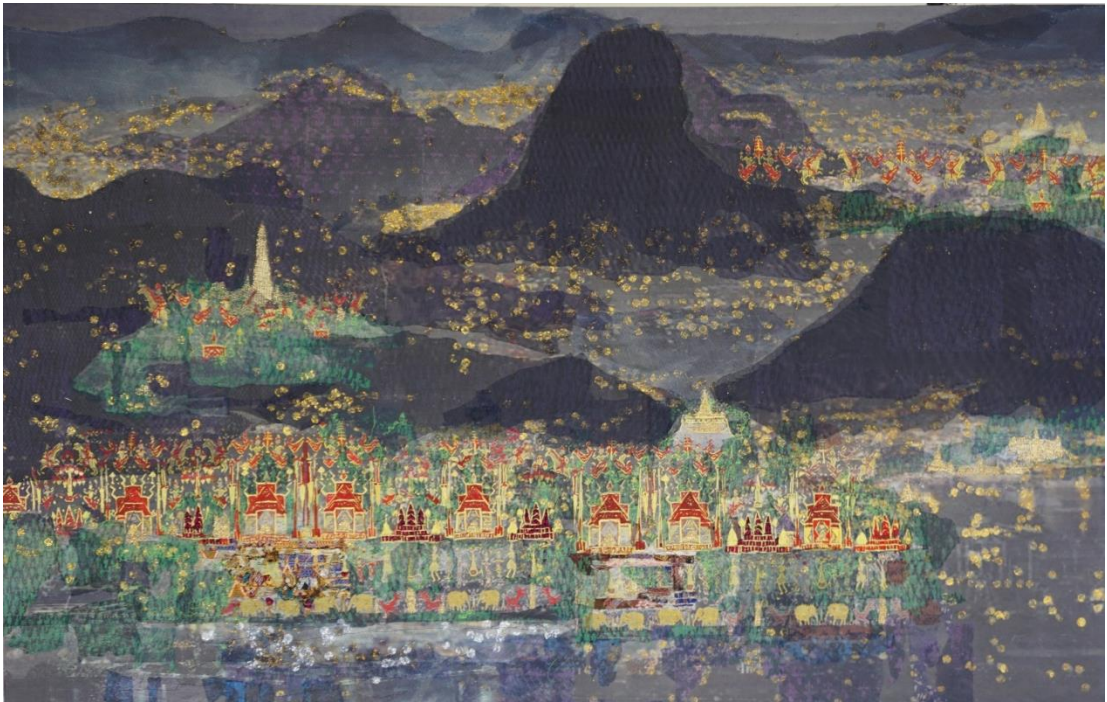
พื้นที่ในรูปแบบศิลปะอินสตอลเลชั่นช่วยดึงความน่าสนใจให้กับผลงานมากกว่าการติดตั้งผลงานภาพพิมพ์สองมิติบนผนังห้องทั่วไป

ภาพที่ 37 ภาพผลงานชุดแรก ชั้นที่ 1, 2565, สื่อผสม, 160x260 cm
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 38 ภาพผลงานชุดแรก ชั้นที่ 1 (รายละเอียด) , 2565, สื่อผสม, 110x240 cm
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 39 ผลงานชุดแรก ชั้นที่ 2, 2565, สีผสม, 95x175 cm
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 40 ภาพผลงานชุดแรก ชั้นที่ 2 (รายละเอียด) , 2565, สีผสม, 95x175 cm
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ช่วงเวลาในการทดลองสร้างผลงานชุดแรก ข้าพเจ้ายังคงค้นคว้าหาแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการนำเสนอผลงานโดยมุ่งเน้นและให้ความสนใจกับการศึกษารูปแบบของทัศนียภาพที่ปรากฏ ในภาพเล่าเรื่องประเพณีต่าง ๆ ทั้งจากบนผ้าพระบฏโบราณทั้งจากจิตรกรรมฝาผนังในหลากหลาย รูปแบบ รวมทั้งการศึกษาลวดลายผ้าต่าง ๆ ที่จะนำมาเป็นต้นแบบในการออกแบบผลงานของข้าพเจ้า นอกจากนั้น ข้าพเจ้ายังได้ศึกษาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดต่าง ๆ เพื่อจะนำมาใช้ประกอบสร้างเป็นรายละเอียดในผลงานด้วย การเลือกใช้เทคนิคพิมพ์ตะแกรงไหม (Silkscreen) ที่เน้นการสีโทนเข้มออกไปทางมืดเพื่อขับเน้นรายละเอียดของภาพ และการจัด องค์ประกอบแบบสมมาตรที่วางองค์ประกอบสำคัญไว้ตรงกลางภาพ นับว่าประสบความสำเร็จเป็นที่ น่าพอใจ แต่การประกอบสร้างผลงานยังไม่ประณีตเรียบร้อยเท่าที่ควร ปัญหาการย่นและหย่อนของผ้า จากการเย็บปักเพื่อสร้างพื้นผ้าในลักษณะทับซ้อนกันเพื่อทำให้เกิดการดึงดูดทางสายตามากเป็นพิเศษ ยังต้องแก้ไขโดยการพัฒนาฝีมือและความชำนาญในงานชุดต่อไป

2. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอในผลงานชุดที่ 2

ผลงานชุดที่ 2 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 พัฒนามาจากผลงานชุดแรกทั้งรูปแบบ การสร้างงาน การนำเสนอผลงานในรูปแบบอินสตอลเลชั่น และได้การสื่อความหมายโดยการถอด รูปสัญลักษณ์ของการทอผ้าให้ออกมาสมบูรณ์มากที่สุด ข้าพเจ้าได้ออกภาคสนามโดยลงพื้นที่สำรวจเมือง สองแควหรือบ้านเกิดของข้าพเจ้าเพื่อเสาะแสวงหาแรงบันดาลใจ วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ และซึมซับ บรรยากาศต่าง ๆ จนได้พบเห็นความงดงามของลวดลายผ้าทอจากภูมิปัญญาของช่างบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จึงได้ประจักษ์ว่า หัวใจหลักของการทอผ้าคือเส้นไหมหรือเส้นใยที่ถูก ถักทอจนเกิดเป็นผืนผ้า ข้าพเจ้าจึงเกิดแนวคิดที่จะถอดรูปสัญลักษณ์ทางทัศนศิลป์ ซึ่งสื่อถึงความเชื่อและ ความศรัทธาจากการถักทอที่บ่งชี้ถึงความเป็นภาพ ความละเอียดอ่อนและความประณีตงดงามอันเป็น เอกลักษณ์ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นถูกถ่ายทอดผ่านวัตถุแห่งภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยความเพียรพยายามจนสามารถพัฒนาทักษะความชำนาญกลายเป็นลวดลาย บนผืนผ้าที่ถักทอผสมผสานจิตวิญญาณด้วยสายใยกลายเป็นมรดกของสังคมมนุษย์แต่ละชาติที่ได้รับการ สืบสานต่อๆ กันมา สังคมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในประเทศต่าง ๆ ล้วนมีรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เป็น ของตนเองด้วยกันทั้งสิ้น สาระนั้นเหล่านี้เป็นเรื่องราวที่นำไปสู่การแสวงหาข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกระบวนการหรือเทคนิควิธีการ รวมทั้งการสอบถามข้อสงสัยอันเนื่อง ด้วยความหมายเชิงลึกที่ซ่อนอยู่ในผืนผ้า ซึ่งได้นำไปสู่การเรียนรู้ศึกษาเทคนิคต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 41 การศึกษาและทดลองกระบวนการมัดย้อมผ้ามัดหมี่ในชุมชนบ้านม่วงหอม จังหวัดพิษณุโลก

(ก) การเตรียมเส้นไหม เส้นพุ่ง

(ข) การต้มย้อมสีไหมโดยวิธีธรรมชาติ

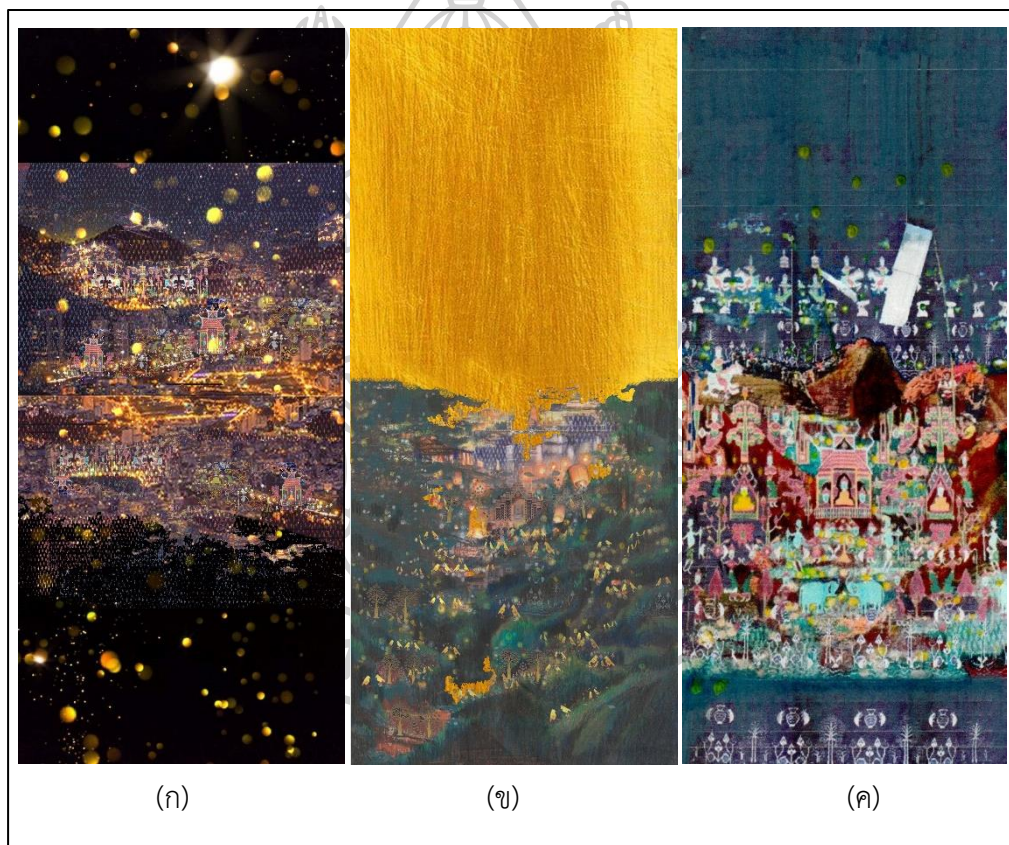
(ค) การมัดหมี่ หรือการมัดเส้นไหมในส่วนของเส้นพุ่งตามที่ได้ออกแบบไว้

(ง) การตากหมี่ เปรียบเทียบลายในแต่ละเส้น

(จ) การแก้หมี่ หรือการแก้เชือกฟางที่มัดหมี่แต่ละลำออกให้หมดหลังจากการย้อมสี

(ฉ) การตากหมี่ หลังจากย้อมสี

สิ่งหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปในการศึกษาผ้าทอของบ้านม่วงหอมนั่นคือการทอผ้าดั้งเดิมนั้นสะท้อนถึงสายสัมพันธ์ของครอบครัว เป็นความรักความผูกพันอันอบอุ่นระหว่างกันและกัน ในอดีตการทอผ้าถือว่าเป็นงานของผู้หญิง เมื่อแต่งงานผู้หญิงต้องทอผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ภายในครอบครัวด้วยตนเอง เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวความทรงจำ ภาพความประทับใจ และความภาคภูมิใจจากความงดงามของลวดลายบนผืนผ้า หลังจากข้าพเจ้าได้เก็บและรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับการทอผ้าทั้งเรื่องราว เนื้อหา ความหมาย และความคิด ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์และตีความด้วยวิธีการนฤณผสานกับความรู้สึกและจินตนาการจนกลายเป็นภาพร่างต้นแบบ 9 ชิ้น สำหรับผลงานชุดที่ 2 ดังนี้

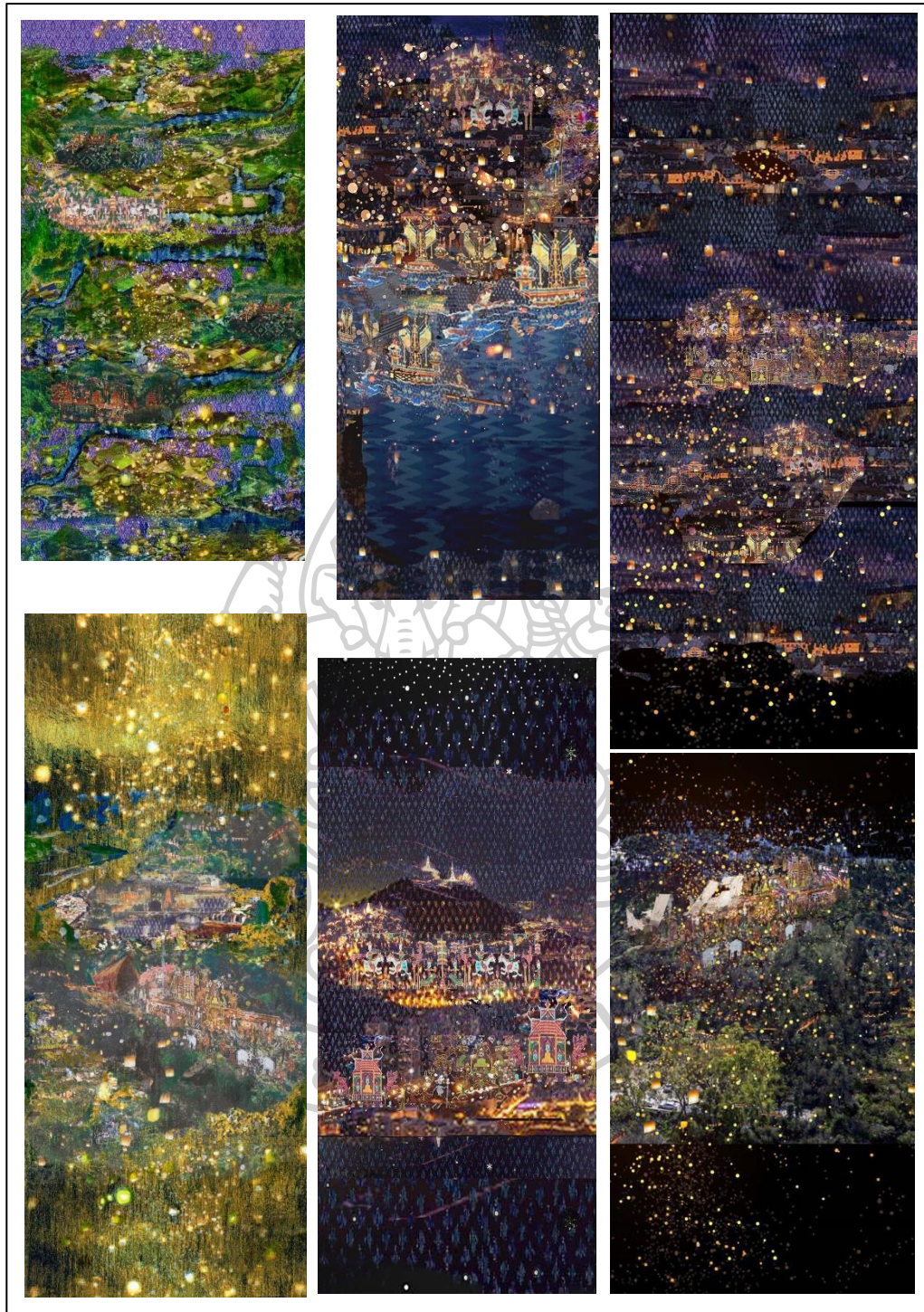

ภาพที่ 42 ภาพร่างผลงานชุดที่สอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565

(ก) ประเพณีงานสมโภชพระพุทธชินราช

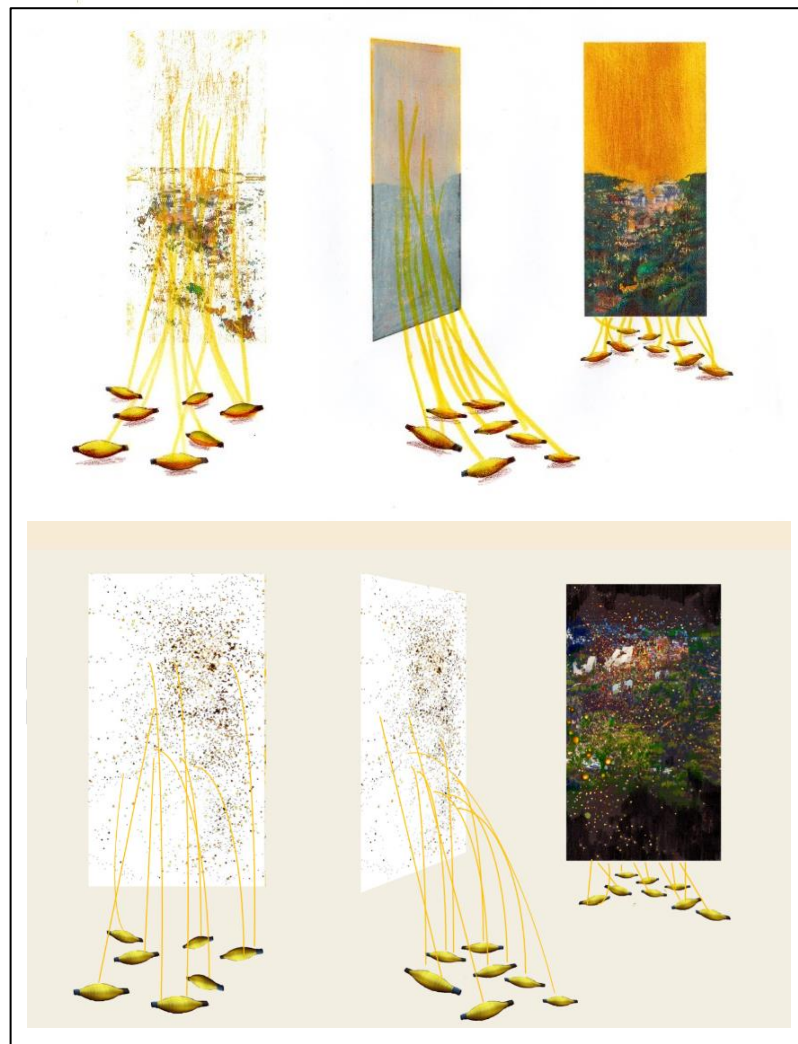
(ข) ประเพณีลอยกระทง

(ค) ประเพณีปักธงชัย

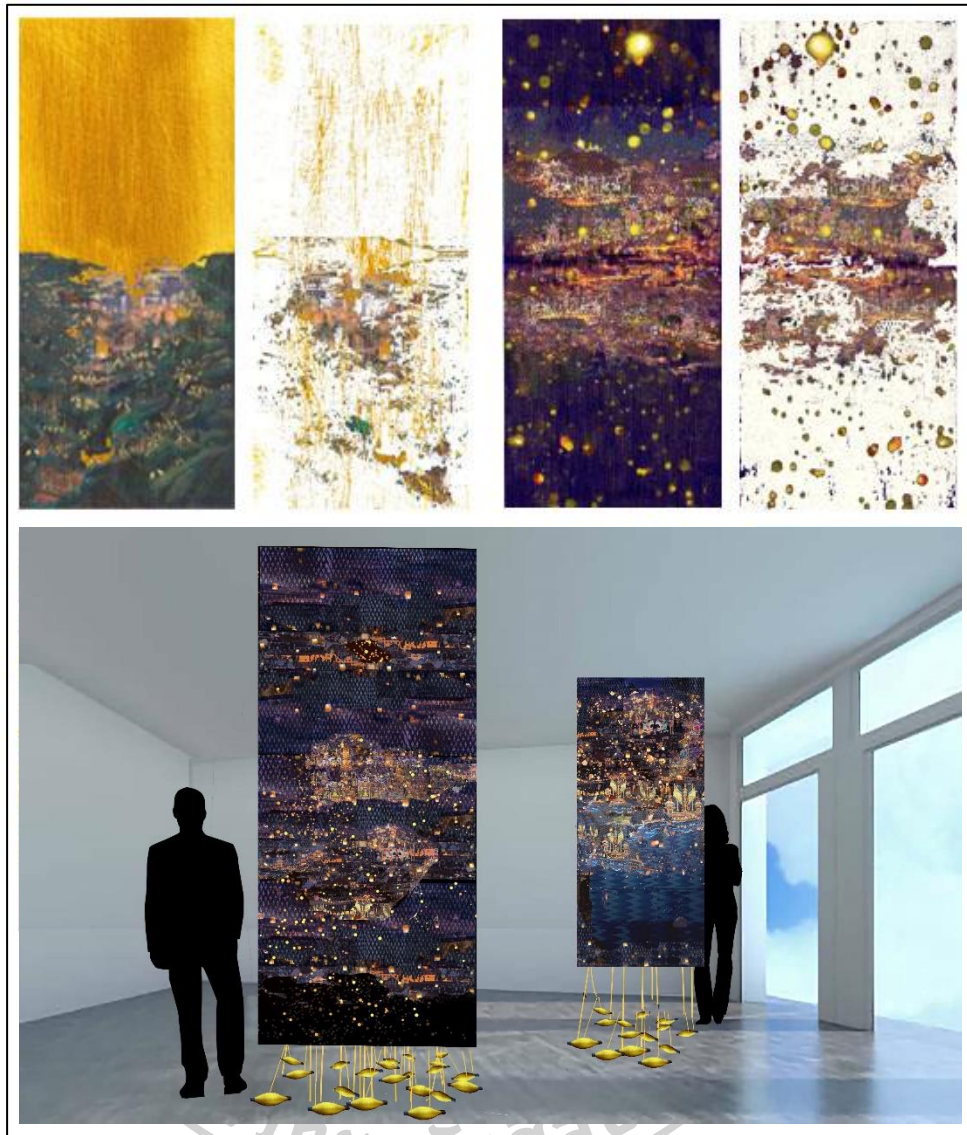

ภาพที่ 43 ภาพร่างผลงานชุดที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565
ที่มา (ฉมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพร่างดังกล่าวแสดงให้เห็นการกำหนดรูปแบบและขนาดผลงานไปในทิศทางเดียวกัน คือ การนำเสนองานในแนวตั้งเพื่อให้ความรู้สึกคล้ายตุงและสื่อสัญลักษณ์ถึงความเป็นภาพพระบรมฉายาลักษณ์แบบดั้งเดิม ให้ได้มากที่สุด อีกทั้งยังถอดรูปสัญลักษณ์ที่เป็นหัวใจสำคัญของการถักทอผ่านเส้นใยที่พุ่งออกมาจากภาพ ด้านหน้าสู่ด้านหลังผืนผ้าทอซึ่งให้ความรู้สึกถึงการเชื่อมผสานจิตวิญญาณจากผู้ทอถึงผู้ชมได้อย่าง น่าสนใจโดยการนำกระสวยจริงจากกลุ่มแม่บ้านม่วงหอมมาประกอบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของผลงานด้วย

ภาพที่ 44 ภาพร่างผลงาน ชุดที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565
ที่มา (อมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 45 ภาพร่างผลงาน ชุดที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565
ทีมา (ชมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 46 ผลงานชุดที่สอง, สีส้ม, แปรผันตามพื้นที่, หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2565
ที่มา (ชมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 47 ผลงานชุดที่สอง, สื่อผสม, แปรผันตามพื้นที่, หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2565
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ประสบการณ์จากการทดลองสร้างผลงานชุดที่ 1 ได้ถูกนำไปพัฒนาต่อยอดในผลงานชุดที่ 2 โดยเฉพาะในการกำหนดขนาดที่แตกต่างกันขององค์ประกอบภายในภาพ และการหาความเป็นไปได้ในการสื่อความรู้สึกและสัญลักษณ์ของความเป็นภาพพระภูทางพระพุทธศาสนามากขึ้น การนำแรงบันดาลใจจากมหาเวสสันดรชาดก ที่มีจำนวน 13 ฝืนตามเนื้อหาของพระเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ มาผนวกเป็นลวดลายภายในงานโดยแฝงนัยยะของเรื่องราวผ่านภาพพระเวสสันดรชาดก พระนางมัทรีชาลี (พระโอรส) และกัณหา (พระธิดา) และการแสวงหารูปทรงภายในงาน ช่วยตอบสนองแนวคิดให้มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น

ในผลงานชุดที่ 2 ได้มีการถอดรูปสัญลักษณ์ผ่านทัศนธาตุที่เป็นจุด ซึ่งใช้แทนดวงแสงสีทอง ที่สื่อถึงความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนที่เคารพบูชาพระพุทธเจ้า อีกทั้งยังหมายถึงแสงไฟของเมืองในยามค่ำคืนขณะที่ผู้คนยังไม่หลับ นอกจากนั้นยังได้คิดวิเคราะห์ถึงการนำเสนอบรรยากาศอันสงบสุข

ภายในภาพ ซึ่งสื่อผ่านสีน้ำเงินอมม่วงเพื่อสะท้อนการฝึกจิตให้สงบผ่านการสร้างสรรค์ผลงานด้วยจิต
วิญญาณอันบริสุทธิ์อีกด้วย

ภาพที่ 48 ภาพผลงานชุดสอง ชั้นที่ 1, สีผสม, 230x98 cm, 2565

ภาพที่ 49 ภาพผลงานชุดสอง ชั้นที่ 2, สี่ผสม, 120x55 cm, 2565
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

ภาพที่ 50 ผลงานชุดที่สอง (ด้านหลัง), สื่อผสม, แปรผันตามพื้นที่, หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2565

ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2565)

การประเมินผลงานชุดที่ 2 ทำให้สรุปได้ว่า ผลงานชิ้นนี้ยังไม่สามารถตอบสนองแนวคิดในการสร้างสรรค์ที่สื่อสะท้อนแรงบันดาลใจอันเกิดจากการลักทอที่อบอุ่นและประณีตจากผ้าทอแบบดั้งเดิมสู่ความเป็นร่วมสมัยได้ ขนาดของภาพผลงานที่เล็กลงไปมาก ทำให้ไม่สามารถสื่อสะท้อนศรัทธาอันแรงกล้าของเหล่าพุทธศาสนิกชนได้อย่างจับใจเท่าที่ควร นอกจากนั้น ผลงานมีพลังไม่มากพอที่จะกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึก “รักษ์” อันเป็นเจตนาในการสื่อสารให้ผู้ชมตระหนักรู้และเข้าถึงคุณค่าของสื่อวัสดุและลวดลายอันวิจิตรของผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดพิษณุโลกที่ควรถนอมรักษาไว้

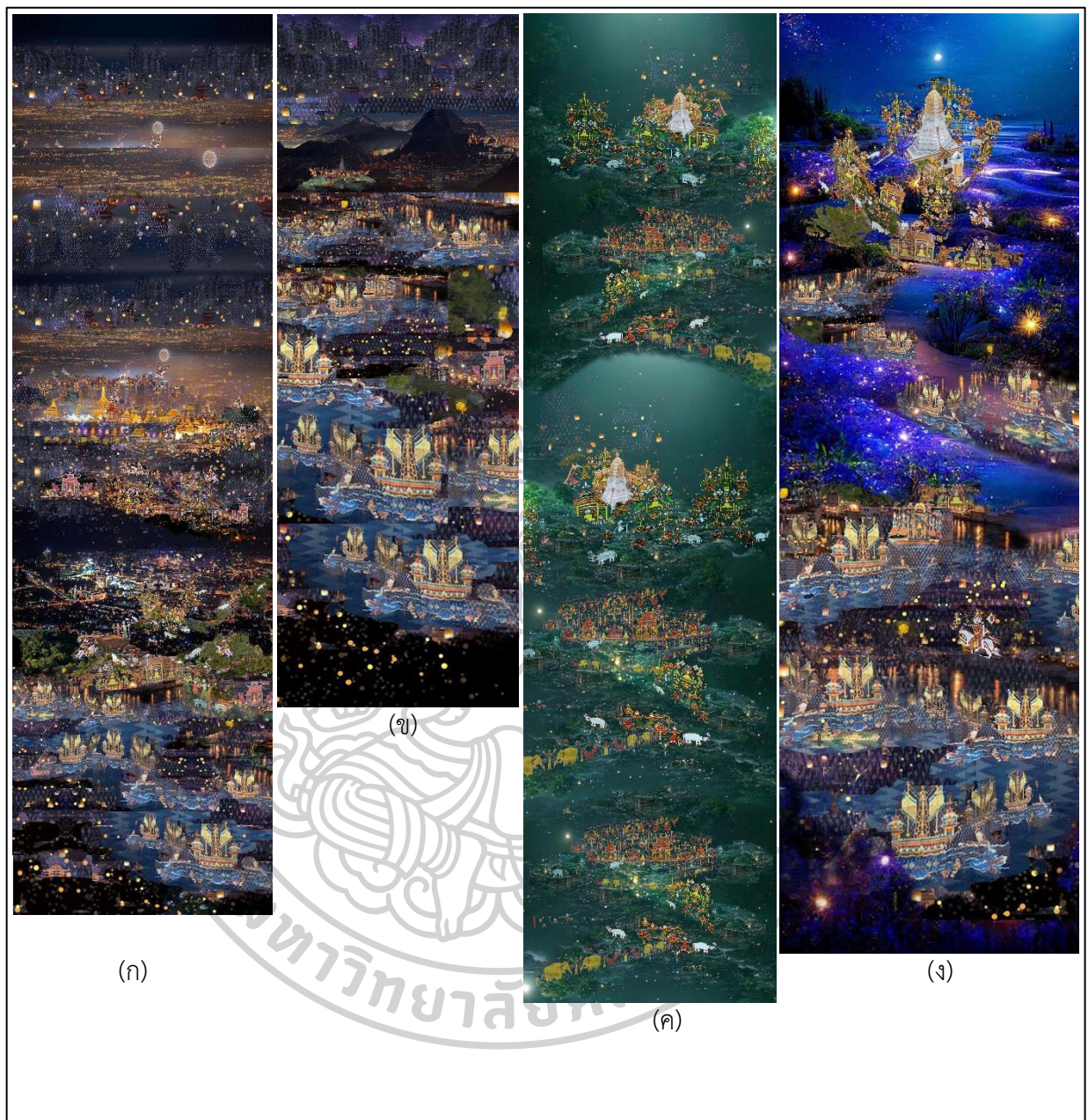
3. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอในผลงานชุดที่ 3

ผลงานชุดที่ 3 ในปีการศึกษา 2566 จะประกอบไปด้วยผลงาน 2 ชิ้นงาน ผลงานชุดที่ 1 ชื่อชุดผลงาน “ถักทอสุนทรียภาพชีวิต 2023” และผลงานชุดที่ 2 ชื่อผลงาน “ผ้าพระบฏ 2023” ข้าพเจ้าได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติมเพื่อนำมาใช้เป็นแนวคิดในการสร้างผลงานชุดที่ 3 หรือผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ แนวคิดหลักของผลงานชุดนี้คือ การสร้างเอกภาพทางสุนทรียภาพของพื้นที่แห่งความรู้สึกหรือความสุขของชีวิตที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้คนและผ้าทอมัดหมี่พื้นถิ่นในพื้นที่ที่มีอยู่จริง (บ้านเกิดเมืองสองแคว) ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่ข้าพเจ้าได้สัมผัสและรู้สึกประทับใจอย่างยิ่ง การออกภาคสนามลงพื้นที่ริมฝั่งน้ำเมืองสองแควหรือแม่น้ำน่าน แม่น้ำสายหลักสำคัญทางภาคเหนือ ที่เปรียบดังสายธารแห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ไหลจากอาณาจักรสุโขทัยสู่อยุธยา เป็นการสำรวจเพื่อพิจารณาหรือซึมซับบรรยากาศและคิดทบทวนเรื่องราวความทรงจำและความรักความผูกพันที่อบอุ่นในห้วงแห่งกาลเวลาและสถานที่สาระสำคัญดังกล่าว ทำให้ต้องศึกษารูปแบบของการใช้ชีวิตหรือวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ด้วยเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลและคุณค่าผลงานอย่างลุ่มลึกที่โดยจะสอดคล้องกับเนื้อหา ความหมาย และแนวความคิดในการสร้างสรรค์ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสายธารแม่น้ำประเด็นหลักที่ต้องการนำเสนอในผลงานชุดนี้คือวิถีชีวิตของผู้คนแบบพึ่งพาตนเองและสายสัมพันธ์อันใกล้ชิดและอบอุ่นกับเพื่อนบ้านญาติพี่น้อง ชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำอันเป็นทั้งถิ่นที่อยู่และแหล่งทำมาหากิน รวมทั้งการใช้ชีวิตอย่างผู้เคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติที่เปรียบดังกระแสสายธารแห่งน้ำจิตน้ำใจของผู้คนที่ไม่เคยเหือดแห้ง แต่ทว่ายังคงไหลรินเคียงคู่ไปกับกระแสแม่น้ำที่ไหลผ่านกระแสแห่งกาลเวลาจนกลายเป็นชีวิตที่ผูกพันกันอย่างแนบแน่น

แนวคิดหลักในการสร้างสรรค์ “ถักทอสุนทรียภาพชีวิต 2023” คือการถอดรูปสัญลักษณ์ของความเป็น “สายน้ำ” ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชีวิต นั่นคือ ธรรมชาติของสายน้ำที่ไหลไปแล้วไม่ไหลย้อนกลับ และลักษณะการเคลื่อนไหวของน้ำที่เกิดเป็นระลอกเป็นเกลียวยามมีคลื่นลม แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่แนวทางในการติดตั้งผลงานในรูปแบบอินสตอลเลชันที่ซับซ้อนและน่าสนใจ การติดตั้งผลงานนับเป็นกระบวนการที่ยุ่งยากและท้าทายมาก เพราะการจะนำเสนอคุณลักษณะของความเป็นสายน้ำที่เคลื่อนไหวอย่างเป็นอิสระได้นั้นต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในการวางแผนงานและคำแนะนำในการติดตั้งจากอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งส่งผลให้การนำเสนอผลงานของข้าพเจ้าสัมฤทธิ์ผลได้ตามความต้องการ

ภาพที่ 51 ผลงานชุดที่ 3 “ถักทอสุนทรีย์ภาพชีวิต 2023”, สื่อผสม, แปรผันตามพื้นที่, หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2566
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2566)

ภาพที่ 52 ภาพร่างผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565

(ก) ภาพพระบฏ ตอน รักษ์โลก 2024

(ข) ผ้าพระบฏ 2023

(ค) ประเพณีงานสมโภชพระพุทธชินราช

(ง) ภาพพระบฏ ตอน ความเพียร

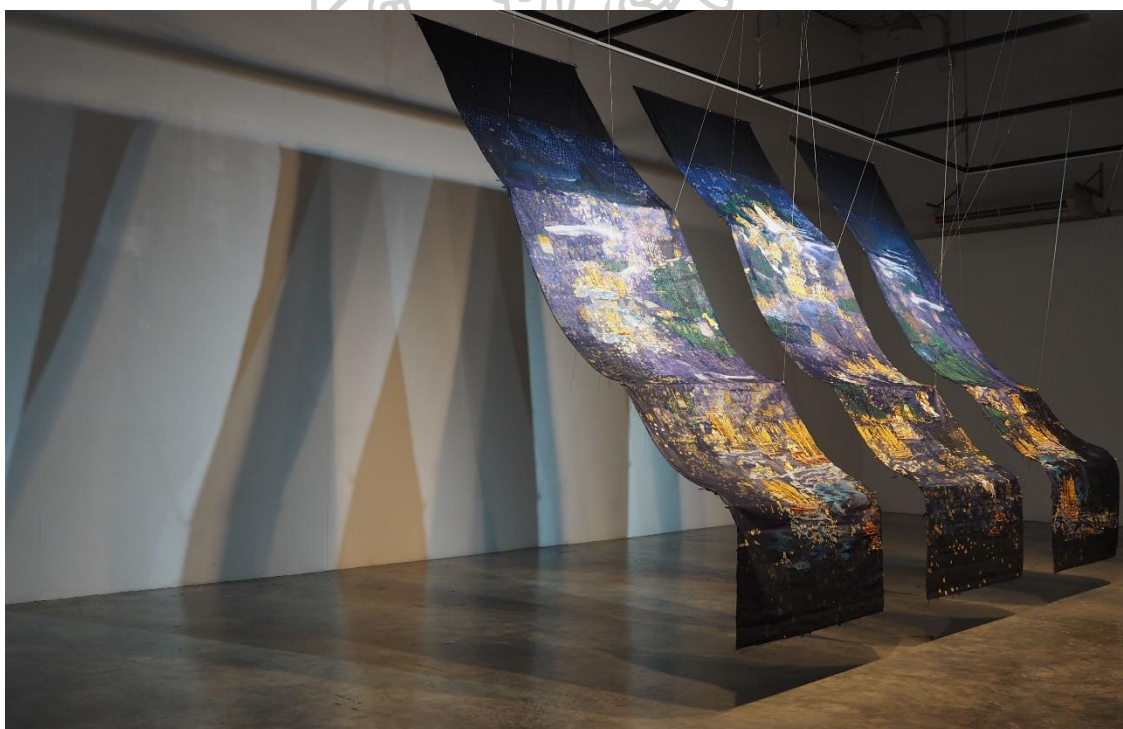
ภาพที่ 53 ผลงานชุดที่สาม ชั้นที่ 1 ชื่อผลงาน “ถักทอสุนทรียภาพชีวิต 2023”, สื่อผสม, แปรผันตามพื้นที่, หอศิลป์
บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2566

ผลงานสร้างสรรค์ “ถักทอสุนทรียภาพชีวิต 2023” ข้าพเจ้ายังคงอาศัยที่มาของแรงบันดาลใจจากโครงสร้างสายน้ำเป็นสำคัญ แต่ได้ลดทอนความซับซ้อน รวมทั้งความชัดเจนของรายละเอียดทางกายภาพลงให้เหลือเพียงโครงสร้างรูปทรงที่สำคัญและจำเป็นเพื่อที่จะมุ่งเน้นเข้าสู่ความเรียบง่ายแห่งสาระนามธรรมมากขึ้น การนำเสนอผลงานในรูปแบบอินสตอลเลชันจะรวมไปถึงการกำหนดจุดที่แสงไฟส่องลงบนภาพ รวมทั้งการใช้หลอดไฟสีเหลืองนวลเพื่อที่จะสามารถตอบโจทย์การซ้อนทับของแสงที่ส่องกระทบลงบนภาพเพื่อให้เกิดมิติลึกลงบนระนาบ 2 มิติบนผืนผ้าทอได้อย่างสมบูรณ์

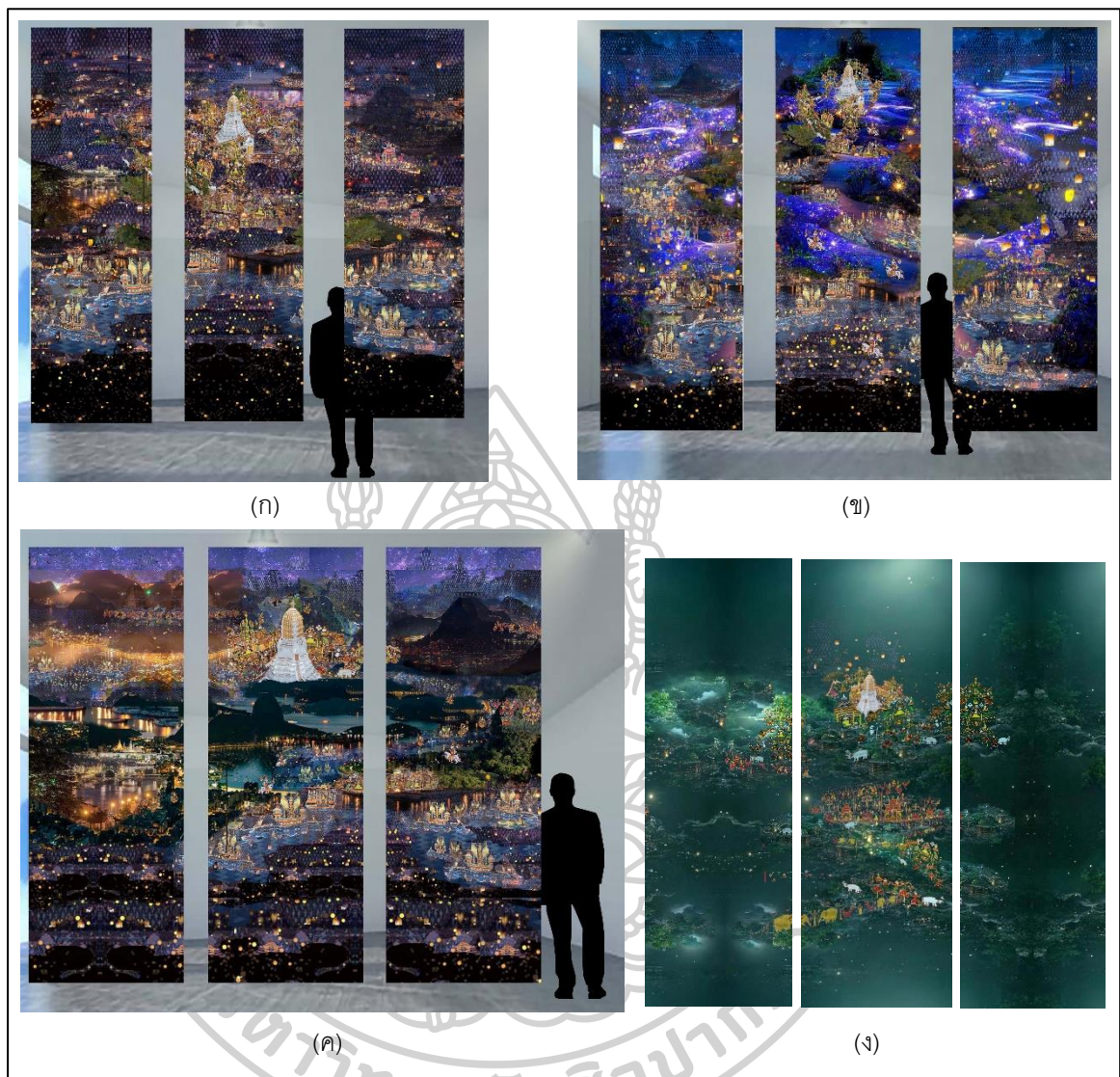
4. การแสวงหาและการพัฒนารูปแบบการนำเสนอในผลงานชุดที่ 4

ผลงานชุดที่ 4 หรือผลงานชุดก่อนวิทยานิพนธ์เป็นการศึกษา ค้นคว้าและการพัฒนาต่อยอดจากผลงานชุดที่ 3 ทั้งรูปแบบและเรื่องราวเนื้อหาที่ได้รับแรงบันดาลใจจากพระบรม และวัฒนธรรมแห่ง “สายน้ำ” สำหรับผลงานชุดก่อนวิทยานิพนธ์นี้ ข้าพเจ้าได้นำข้อมูลจากการศึกษา ความหมายของลายผ้ามัดหมี่จากการบอกเล่าของช่างทอและผู้รู้ เช่น ลายพระมหาชนก สื่อถึงความเพียรที่มีคุณค่าและเปรียบเสมือนการตั้งใจอันบริสุทธิ์เพื่อฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการ รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์อันเกิดจากพลังศรัทธาในพระพุทธศาสนาบนผืนผ้าทอและการแสดงออกทางภูมิปัญญาทางเชิงช่างแบบดั้งเดิม มาใช้ประกอบกับการนำเอาสัญลักษณ์ลวดลายของผ้าพื้นถิ่นที่สื่อสะท้อนถึงความเป็นไทยและวิถีชีวิต เช่น ลายดอกปีบ มาผสมผสานเป็นแนวคิดในการสร้างงาน

การนำเสนอผลงานในรูปแบบอินสตอลเลชันสื่อถึงสายธารแห่งอารยธรรมที่ไหลผ่านข้ามกาลเวลาอย่างไม่หยุดนิ่ง แต่ทว่าความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนายังคงมีความสำคัญดังเช่นในอดีต

ภาพที่ 54 ผลงานชุดที่ 4 ชื่อผลงาน “ผ้าพระบรม 2024” สื่อผสม, แปรผันตามพื้นที่, จัดแสดงที่หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2566
ที่มา ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2566)

ภาพที่ 55 ภาพร่างผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566

(ก) ภาพพระบฏ ตอน รักษ์โลก 2024

(ข) ผ้าพระบฏ 2023

(ค) ประเพณีงานสมโภชพระพุทธชินราช

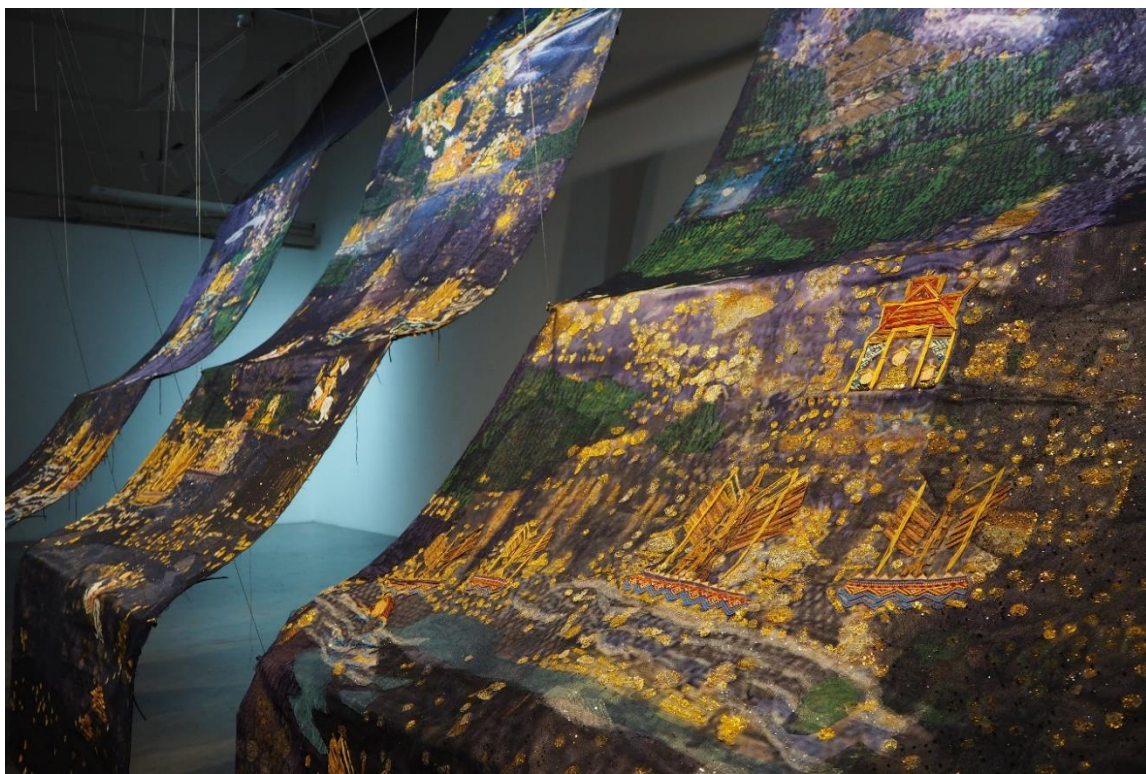
(ง) ภาพพระบฏ ตอน ความเพียร

ภาพที่ 56 ผลงานชุดที่ 4 ชื่อผลงาน “ผ้าพระบฏ 2024” สื่อนผสม, แปรผันตามพื้นที่, จัดแสดงที่หอศิลป์บรมราช
กุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2566
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2566)

ภาพที่ 57 ผลงานชุดที่ 4 รายละเอียดเรือพระมหาชนก, สื่อนผสม, แปรผันตามพื้นที่, 2566
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2566)

ภาพที่ 58 ผลงานชุดที่ 4 “ผ้าพระบฏ 2023” สื่อผสม, แปรผันตามพื้นที่, หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2566
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2566)

สรุป

การแสวงหาและพัฒนาารูปแบบการนำเสนอผลงานตั้งแต่ผลงานชุดที่ 1 จนถึงชุดที่ 4 นำไปสู่แนวคิดในการสร้างสรรค์ที่ถอดแบบโครงสร้างการวางลายผ้าทอและการประกอบวัสดุสิ่งทอพื้นถิ่น โดยเฉพาะลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอทางภาคเหนือผสมผสานกับเทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk Screen) เทคนิคคอลลาจ และการเย็บปักถักร้อย ซึ่งเป็นกลวิธีเฉพาะตนเองของผู้สร้างสรรค์เป็นสำคัญ แบ่งผลจากการศึกษา การวิเคราะห์ออกเป็น 3 หัวข้อหลักด้วยกัน ดังนี้

1. การศึกษารูปแบบของทัศนียภาพที่ปรากฏในภาพเล่าเรื่องประเพณีต่าง ๆ ทั้งจากบนผ้าพระบฏโบราณทั้งจากจิตรกรรมฝาผนังในหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งการศึกษาลวดลายผ้าต่าง ๆ ที่จะนำมาเป็นต้นแบบในการออกแบบผลงาน และยังได้ศึกษาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของจังหวัดพิษณุโลกหรือจังหวัดทางภาคเหนือ จึงนำไปสู่การถอดรูปสัญลักษณ์ของความเป็น “สายน้ำ” ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชีวิต นั่นคือ ธรรมชาติของสายน้ำที่ไหลไป

แล้วไม่ไหลย้อนกลับ และลักษณะการเคลื่อนไหวของน้ำที่เกิดเป็นระลอกเป็นเกลียวยามมีคลื่นลม จะนำเสนอคุณลักษณะของความเป็นสายน้ำที่เคลื่อนไหวอย่างเป็นอิสระ

2. รูปสัญลักษณ์ของการทอผ้าโดยการถอดรูปสัญลักษณ์ความหมายของการทอผ้าให้ออกมาสมบูรณ์มากที่สุด ข้าพเจ้าได้ออกภาคสนามโดยลงพื้นที่สำรวจเมืองสองแควหรือบ้านเกิดของข้าพเจ้า เพื่อเสาะแสวงหาแรงบันดาลใจ วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ และซึมซับบรรยากาศต่าง ๆ จนได้พบเห็นความงดงามของลวดลายผ้าทอจากภูมิปัญญาของช่างบ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จึงได้ประจักษ์ว่า หัวใจหลักของการทอผ้าคือเส้นไหมหรือเส้นใยที่ถูกถักทอจนเกิดเป็นผืนผ้า ข้าพเจ้าจึงเกิดแนวคิดที่จะถอดรูปสัญลักษณ์ทางทัศนศิลป์ ซึ่งสื่อถึงความเชื่อและความศรัทธาจากการถักทอทาบทวิจนเกิดเป็นภาพ ความละเอียดอ่อนและความประณีตงดงามอันเป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นถูกถ่ายทอดผ่านวัตถุแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยความเพียรพยายามจนสามารถพัฒนาทักษะความชำนาญกลายเป็นลวดลายบนผืนผ้าที่ถักทอผสมผสานจิตวิญญาณด้วยสายใยกลายเป็นมรดกของสังคมมนุษย์แต่ละชาติที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา สังคมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในประเทศต่าง ๆ ล้วนมีรูปแบบทางวัฒนธรรมซึ่งได้จากการศึกษาลวดลายผ้าทอทางภาคเหนืออันได้แก่ ลายดอกปิบ ลายสองแคว และลายน้ำไหลหรือลายน้ำน่าน ซึ่งเปรียบเสมือนกระแสธารแห่งน้ำใจของผู้คนที่ไม่เคยเลือนหาย ทว่ายังคงไหลรินเคียงคู่ไปกับกระแสน้ำที่ไหลผ่านกระแสแห่งกาลเวลา จนกลายเป็นชีวิตที่ผูกพันกันที่สอดคล้องเชื่อมโยง “สายน้ำแห่งวัฒนธรรม”

3. จิตวิญญาณแห่งความเชื่อ ความศรัทธา ความรัก ความผูกพันกับวัฒนธรรมทางและการระลึกไว้ในคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นคือ “ความสุขที่จิตใจคือความสุขที่แท้จริง” ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงได้วิเคราะห์ออกแบบผลงานให้มีลักษณะคล้ายกับภาพพระบรมแบบดั้งเดิมที่แขวนลอยในอากาศเปรียบเสมือนชีวิตมนุษย์ที่อยู่กับธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จึงควรใช้ชีวิตอย่างผู้เคารพนอบน้อมต่อธรรมชาติ

ผลงานทั้งหมดดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจะได้นำไปพัฒนาต่อยอดสู่การสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์ในลำดับต่อไป

บทที่ 4

กระบวนการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์ในหัวข้อ “ร้อย รักรัศ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” เป็น บทสรุปของการแสวงหาและพัฒนารูปแบบ เนื้อหา วิธีการนำเสนอ และเทคนิคการสร้างงานศิลปะที่ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องราวปี พ.ศ. 2565-2567 ระหว่างการสร้างสรรค์ผลงาน ตลอดระยะเวลาที่ ผ่านมา มักจะพบปัญหามากมายหลายอย่างที่ต้งพิจารณาแก้ไข เพื่อให้ผลงานสร้างสรรค์สัมฤทธิ์ผล ตามเจตนาที่ได้มุ่งหมายไว้ องค์ความรู้ที่ได้จากการค้นคว้าข้อมูล การทดลองสร้างงาน และแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด กระบวนการสร้างงาน และเทคนิควิธีการ โดยเฉพาะคำชี้แนะ และข้อวิจารณ์ของคณาจารย์ผู้สอนและที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในมุมมองและบริบทต่าง ๆ ได้กลายเป็น แนวทางในการพัฒนาต่อยอดการสร้างสรรค์ผลงาน “ร้อย รักรัศ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” ของ ข้าพเจ้าให้ก้าวหน้าต่อไป

แนวความคิด

ผลงานวิทยานิพนธ์ “ร้อย รักรัศ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” นำเสนอในรูปแบบอุดมคติ (Idealism) โดยใช้เทคนิคสื่อผสม ซึ่งเป็นการนำเทคนิคการทอผ้าพื้นเมืองมาผสมผสานกับการเย็บ ปัก ถัก ทอแบบคอลลาจ อันเป็นกลวิธีเฉพาะตัวของข้าพเจ้า ชุดผลงาน ซึ่งประกอบด้วยผ้าพระบฏ 3 ชั้น แสดงให้เห็นความเพียรในการสร้างสรรค์ที่ผสมผสานจิตวิญญาณของผู้ทอผู้ผสมได้อย่างลุ่มลึกและลึกซึ้ง โครงสร้างของผ้าทอที่มีความยาวมากกว่าความกว้าง สื่อสะท้อนถึงสายน้ำและความเชื่อตามหลักคิด ของผ้าพระบฏแบบดั้งเดิม โครงสร้างของรูปทรงทั้งหมดประกอบด้วยทัศนธาตุที่แตกต่างกัน การ เคลื่อนไหวของดวงแสงสีทองนับล้านดวงที่เปล่งประกายระยิบระยับสื่อถึงศรัทธาของผู้คนและ บรรยากาศในยามค่ำคืนอันสุขสงบ องค์ประกอบภายในภาพจัดวางตามความสำคัญให้ลดหลั่นลงมา ตามขนาดและระยะ การเคลื่อนไหวภายในภาพจะถูกกำหนดตามทิศทางการเคลื่อนตัวของสายน้ำ ซึ่ง จะเชื่อมโยงไปสู่รากฐานของวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

เนื้อหา

การสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบสื่อผสมที่ผสมผสานเทคนิคการเย็บปักถักทอแบบคอลลาจ (Collage) เข้าด้วยกันและการนำเสนอผลงานในรูปแบบอินสตอลเลชัน (Installation Art) ได้รับแรง บันดาลใจจากการแขวนผ้าพระบฏในทิเบตและตุ้แบบล้านนา เป็นแนวคิดในการพัฒนาต่อยอดและ สืบสานศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของพื้นที่และสถานที่ประทับใจ ของจังหวัดพิษณุโลก บ้านเกิดของข้าพเจ้า และเปรียบเสมือนการสร้างบรรยากาศแห่งสภาวะความ

งาม ซึ่งเป็นภาพแห่งความรู้สึกที่ประทับใจ ผลงาน “ร้อย รักรัษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” คือบันทึกความทรงจำของผู้สร้างสรรค์เพื่อให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งความสุขของชีวิตที่บริสุทธิ์และเรียบง่ายผ่านบรรยากาศแห่งชีวิตในทุกย่างก้าวของการเดินทางไปจาริกแสวงบุญหรือการไปสักการะพระพุทธรูปของเหล่าพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตอันบริสุทธิ์ อีกทั้งยังสื่อสะท้อนถึงการดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อ ความศรัทธา และการระลึกถึงคำสอนของพระศาสดา นั่นคือ “ความสุขที่จิตใจคือความสุขที่แท้จริง” ที่สื่อผ่านความรู้สึกในบริบทพื้นที่แห่งความงามของลวดลายผ้าทอพื้นเมือง ซึ่งได้กลายมาเป็นความประทับใจและแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะ รวมทั้งความรู้สึกมีใจ “รักรัษ์” ในอารยธรรมล้านนาที่สะท้อนให้เห็นบนลวดลายผ้าทอ

ผ้าทอมือ วัตถุแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความเพียรและพัฒนาจนเกิดเป็นทักษะความชำนาญ ได้กลายเป็นลวดลายบนผืนผ้าพระภฏ ที่ถักทอผสมจิตวิญญาณด้วยสายใยของผู้ทอเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เพราะเชื่อกันว่า จะส่งผลให้ผู้ทอผ้ามีความสุขในชาติภพหน้า รูปแบบของวิถีชีวิตที่ประณีตงดงาม ทว่าเรียบง่ายในแบบพอเพียง รอยประทับแห่งความทรงจำที่สงบสุข วิถีชีวิตที่เคารพนอบน้อมและสอดคล้องกลมกลืนกับกฎแห่งธรรมชาติ ความเชื่อและความศรัทธาต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ทั้งหมดนี้คือคุณลักษณะพิเศษ

กระบวนการสร้างสรรค์

ในการดำเนินงานสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์ชุดนี้ได้อาศัยกระบวนการทางทัศนศิลป์ ผลงานในรูปแบบสื่อผสมที่ผสมผสานเทคนิคการเย็บปักถักทอแบบคอลลาจ (Collage) เย็บปักถักทอเป็นสำคัญ ด้วยเพราะสามารถให้รายละเอียดเชิงความหมายหรือสื่อสะท้อนสาระของนามธรรมทางความรู้สึกที่แสดงออกถึงความสุขสงบ ดังนั้นในช่วงเวลาของการสร้างสรรค์จึงสามารถลำดับขั้นตอนการดำเนินงานในบริบทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ศึกษาบริบทของพื้นที่โดยการสำรวจเก็บข้อมูล

การลงพื้นที่ภาคสนามถึง 3 ครั้งเพื่อศึกษาผ้าทอที่บ้านม่วงหอม จังหวัดพิษณุโลก การค้นคว้าข้อมูลลายผ้ามัดหมี่โบราณ เช่น ลายพระมหาชนก ที่สื่อถึงความเพียรและความตั้งใจอันบริสุทธิ์เพื่อผ้าพื้นอุปสรรคนานัปการ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนบนผืนผ้าทอ และวิถีชีวิตของมนุษย์ที่อยู่ริมน้ำ ข้อมูลและเรื่องราวทั้งหมดที่กล่าวมานี้ถูกนำมาวิเคราะห์และตีความด้วยวิจักษณ์ญาณและความรู้สึก จากนั้นจึงได้นำมาเรียงร้อยขึ้นใหม่อย่างเป็นระบบในรูปแบบภาพแทนแห่งภาษาของอารมณ์ความรู้สึก ที่เป็นภาษาของจิตใจ และกลายเป็นแรงบันดาลใจที่ก่อเกิดเป็นภาพแห่งรอยประทับภายในจิตใจ ซึ่งจะถูกถ่ายทอดผ่านเทคนิคทางทัศนศิลป์ (Visual Arts) ในลำดับต่อไป

บริบททางด้านภูมิศาสตร์หรือสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าปัจจัยหลักในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ก็คือ การมีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ในอดีต จังหวัดพิษณุโลกเคยเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งรองจากเมืองหลวง เมืองพิษณุโลกได้ชื่อว่าเป็น “เมืองอกแตก” เนื่องจากมีแม่น้ำไหลผ่ากลางเมือง แม่น้ำน่าน แม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านจังหวัดพิษณุโลก เป็นแม่น้ำสายสำคัญสายหนึ่งที่เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, 2554) ความสำคัญของเมืองพิษณุโลกที่รู้จักในนาม เมืองสองแคว เป็นเมืองโบราณที่ปรากฏเรื่องราวในพงศาวดาร เริ่มมีบทบาทเป็นเมืองสำคัญของอยุธยาตั้งแต่สมัยที่ พระมหาธรรมราชาที่ 1 พระยาสิท และสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จมาปกครองเมืองเป็นเวลาหลายปี รวมถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ (สุธิกะ รอดสวัสดิ์, 2553)

วิถีสังคมชนบทที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตในลักษณะพึ่งพาและใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นรูปแบบชีวิตที่เคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ จากวิถีการดำเนินชีวิตริมสองฝั่งแม่น้ำ “สายน้ำแห่งวัฒนธรรม” นำไปสู่รูปลักษณ์แห่งความงามบนผืนผ้า ซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน และความภาคภูมิใจลวดลายที่เป็นลักษณะเฉพาะของพื้นถิ่น เช่น ผ้ามัดหมี่ลายดอกป๊อบ บ้านม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก และ ลวดลายผ้าโก๊คมขอ ที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากไก่อชนเหลืองทางขามเมืองพิษณุโลกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นผ้าทอพื้นเมืองที่เลื่องชื่อประจำจังหวัด ที่เผยให้เห็นความโดดเด่นจากความอุตสาหกรรมและทักษะฝีมือของชาวบ้าน และสะท้อนความหมายสำคัญให้เห็นแจ่มชัดยิ่งขึ้น

ภาพที่ 59 แม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านอาณาบริเวณเขตจังหวัดพิษณุโลก
ที่มา (สุธิกะ รอดสวัสดิ์, 2553)

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารหรือวัดใหญ่ ที่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นพร้อมกับเมืองพิษณุโลกเมื่อ ปี พ.ศ. 1900 และ “พระพุทธชินราช” พระประธานองค์ใหญ่ ที่เปล่งประกายงดงามตั้งทองคำในพระวิหาร คือที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวพิษณุโลก ศรัทธาอย่างแรงกล้าต่อพระพุทธศาสนาด้วยจิตอันบริสุทธิ์ของชาวพิษณุโลกจะถูกถ่ายทอดในรูปสัญลักษณ์แทนความสุขสงบตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาในผลงานของข้าพเจ้าด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 60 ภาพอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดใหญ่) จังหวัดพิษณุโลก
ที่มา (สุธิกะ รอดสวัสดิ์, 2553)

2. รูปแบบการสร้างสรรค์

การแสวงหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสร้างสรรค์งานศิลปะของข้าพเจ้า นำไปสู่แนวคิดในการศึกษา จิตรกรรมฝาผนัง วัดมหาสมณาราม จังหวัดเพชรบุรี ที่นำเสนอภาพเรื่องราวการเดินทางไปจาริกแสวงบุญของพุทธศาสนิกชน วัดมหาสมณาราม เป็นวัดที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเพชรบุรี ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาวัง ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งสันนิษฐานว่าวาดขึ้นราวสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 โดย ชรัว อินโข่ง ภาพปูนยีสถานที่วาดบนผนังพระอุโบสถแห่งนี้ น่าจะเป็นภาพแสดงแหล่งจาริกแสวงบุญสำคัญของชาวเพชรบุรีทุกคนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 - 5 อันได้แก่

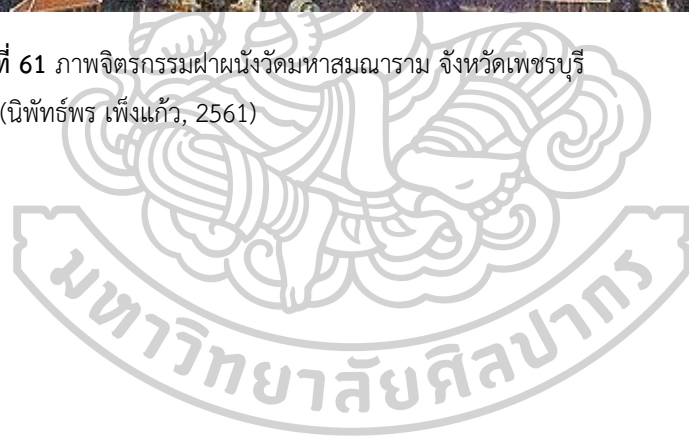
1. พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผนังด้านขวาของพระประธาน แหล่งจาริกแสวงบุญสำคัญของชาวเมืองเพชรบุรี
2. พระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ผนังด้านตรงข้ามกับพระประธาน แหล่งจาริกแสวงบุญสำคัญของชนชั้นสูงในสมัยนั้น
3. เขาสุมนกูฏ ศรีลังกา ผนังด้านหลังของพระประธาน แหล่งจาริกแสวงบุญสำคัญของพระภิกษุ

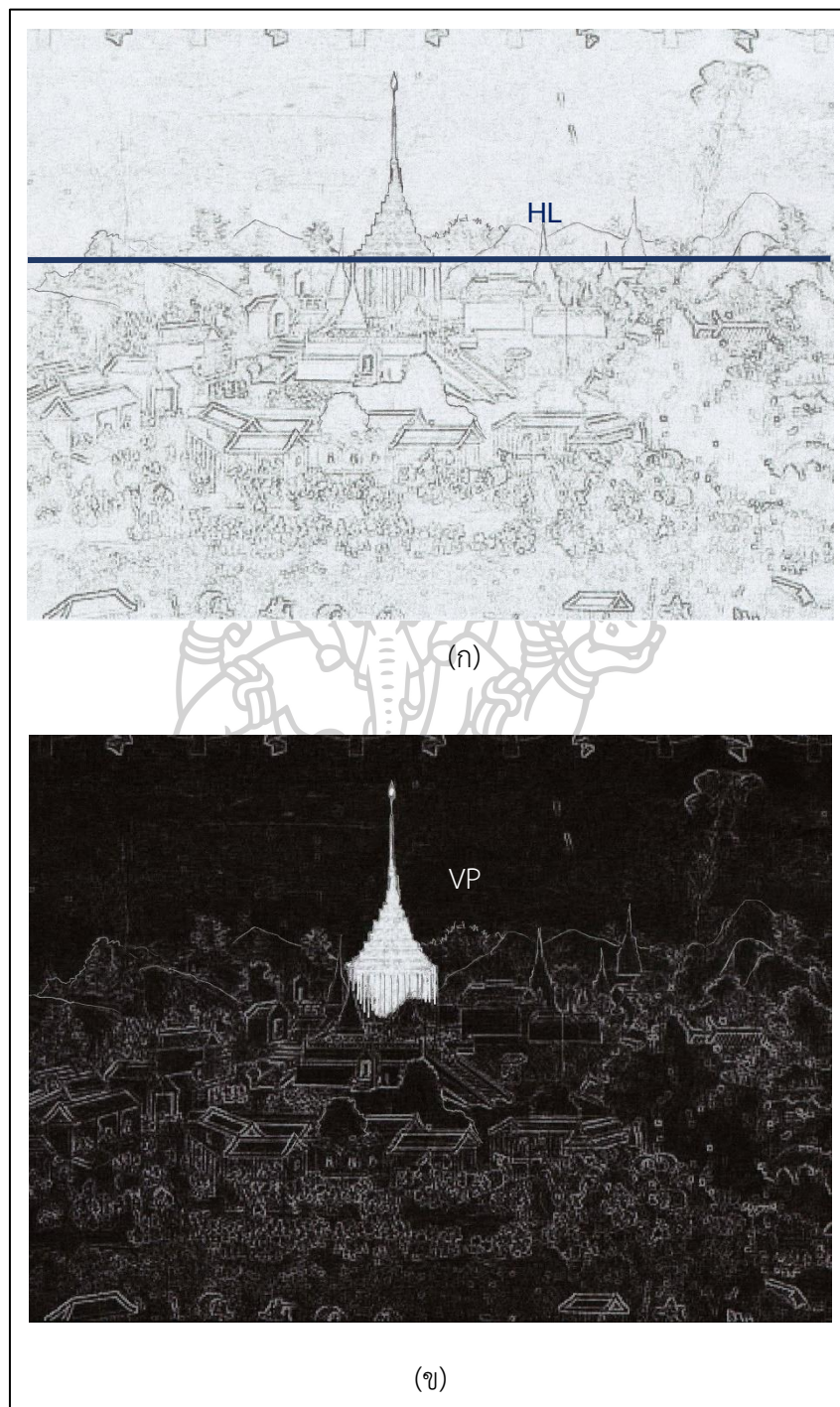
การวาดภาพสถานที่จาริกแสวงบุญที่สำคัญในพระอุโบสถของวัดมหาสมณารามที่เชิงเขาวังนี้ น่าจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเชื่อมโยงคติการจาริกแสวงบุญให้เข้ากับเขาวัง ซึ่งถือเป็นแหล่งจาริกแสวง

บุญแห่งใหม่ของชาวเพชรบุรี และแหล่งจาริกแสวงบุญสำคัญของพระภิกษุในเวลานั้น ชาวเพชรบุรี จะนิยมเดินเท้าขึ้นเขาไปสักการะพระเจดีย์บนยอดเขาวังในวันสงกรานต์ (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2561)

ภาพที่ 61 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมหาสมณาราม จังหวัดเพชรบุรี
ที่มา (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2561)

ภาพที่ 62 หลักการสร้างระยะใกล้ไกลในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดมหาสมณาราม จังหวัดเพชรบุรี

(ก) เส้นระดับสายตา (Horizontal Line)

(ข) ภาพแสดงจุดรวมสายตา (Vanishing point)

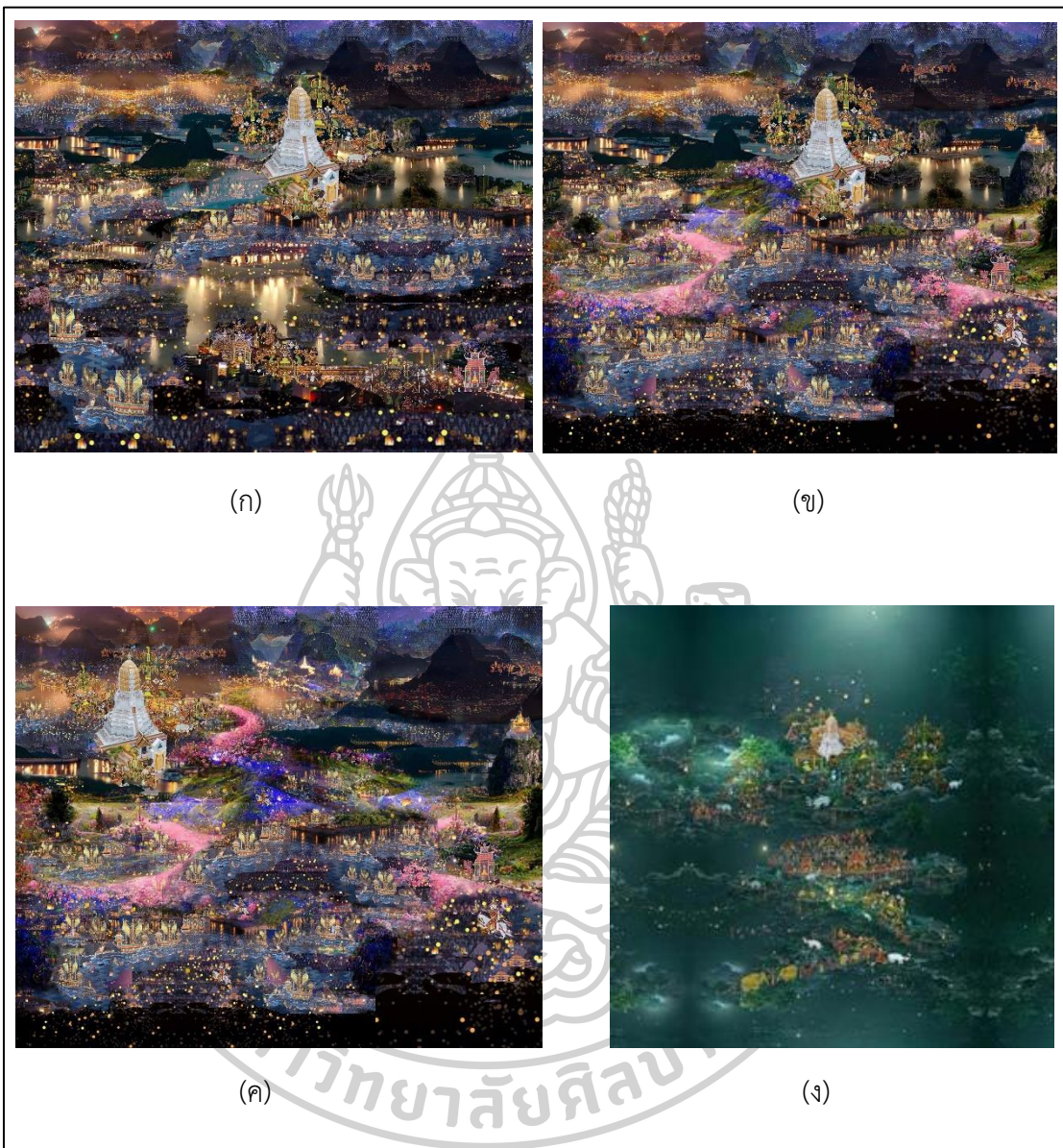
รายละเอียดเรื่องราวภายในผลงานของข้าพเจ้านอกจากจะแสดงความหมายเชิงนามธรรมในประเด็นสาระทางสุนทรียศาสตร์เป็นสำคัญแล้ว ยังมีการทับซ้อนของรูปทรงและการไล่ค่าน้ำหนักจากสีอ่อนไปจนถึงค่าน้ำหนักเข้มตามลำดับ ซึ่งสื่อถึงความสมดุลและความคลุมเครือ อันเป็นแง่มุมเชิงสุนทรียะในผลงานศิลปะของข้าพเจ้า

ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดมหาสมณาราม จังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะ การจัดวางองค์ประกอบภาพ การสร้างระยะใกล้ไกลภายในภาพ การเขียนภาพทิวทัศน์ในฉากหลังและการใช้สีภายในภาพได้ให้แรงบันดาลใจแก่ข้าพเจ้าในการออกแบบทัศนียภาพอันกว้างไกลของกระแสดารแห่งศรัทธาของผู้คนที่อยู่ริมฝั่งน้ำ

3. ขั้นตอนการสร้างสรรคงานวิทยานิพนธ์

องค์ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับสร้างงานทั้ง 4 ชุด ในช่วงเวลา 2 ปีที่ผ่านมา ทำให้ข้าพเจ้าสามารถปรับปรุงและพัฒนารูปแบบ แนวคิด เทคนิควิธีการ และทักษะฝีมือในการสร้างงานให้ก้าวหน้าและละเอียดลุ่มลึกมากขึ้นจนเกิดเป็นผลสัมฤทธิ์ที่สามารถตอบสนองแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิทยานิพนธ์ได้เป็นอย่างดี โดยมีกระบวนการสร้างงานดังนี้

1. การออกแบบภาพร่าง 2 มิติผลงานวิทยานิพนธ์ (ภาพที่ 63 - 65) เป็นการกำหนดสัดส่วนโครงสร้างและองค์ประกอบศิลป์ให้กับภาพพระพุทธรูปร่วมสมัย จนได้แบบร่าง 2 มิติที่มีความสมบูรณ์ทางทัศนธาตุรวมทั้งสอดคล้องกับความรู้สึกและแนวคิดในการสร้างงานมากที่สุด
2. การออกแบบการคอลลาจลดลายผ้าที่เป็น 2 มิติให้เป็น 3 มิติ (ภาพที่ 68) โดยใช้วิธีการทับซ้อนกันของค่าน้ำหนักทางรูปทรงและโครงสร้างของภูมิทัศน์ด้วยโปรแกรมการตัดต่อ (Adobe Photoshop) เพื่อทำความเข้าใจกับรายละเอียดของภาพ และตรวจสอบความงามในทุกมิติเพื่อความสมบูรณ์แบบ
3. การขยายแบบโครงสร้างจากขนาดเล็กไปสู่ขนาดเท่างานจริง ขั้นตอนนี้ต้องใช้ความละเอียดและความชำนาญเป็นอย่างมาก เนื่องจากชุดผลงานประกอบภาพ 3 ภาพ จึงต้องใช้ความละเอียดเป็นอย่างมากเพื่อให้ภาพทั้ง 3 ภาพดูต่อเนื่องเป็นเนื้อเดียวกันอย่างกลมกลืนให้สมบูรณ์แบบมากที่สุด
4. การพิมพ์ภาพบนผ้าและวัสดุอื่น ๆ ด้วยเทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk screen) (ภาพที่ 69)
5. การใช้เทคนิคคอลลาจมาผสมผสานกับลดลายผ้าในบริบทที่ต่างกัน (ภาพที่ 70 - 71)
6. การเย็บ ปัก ถักทอเพื่อยึดโครงสร้างของรูปทรงให้เข้ากับการคอลลาจในขั้นตอนที่ 5 (ภาพที่ 72)

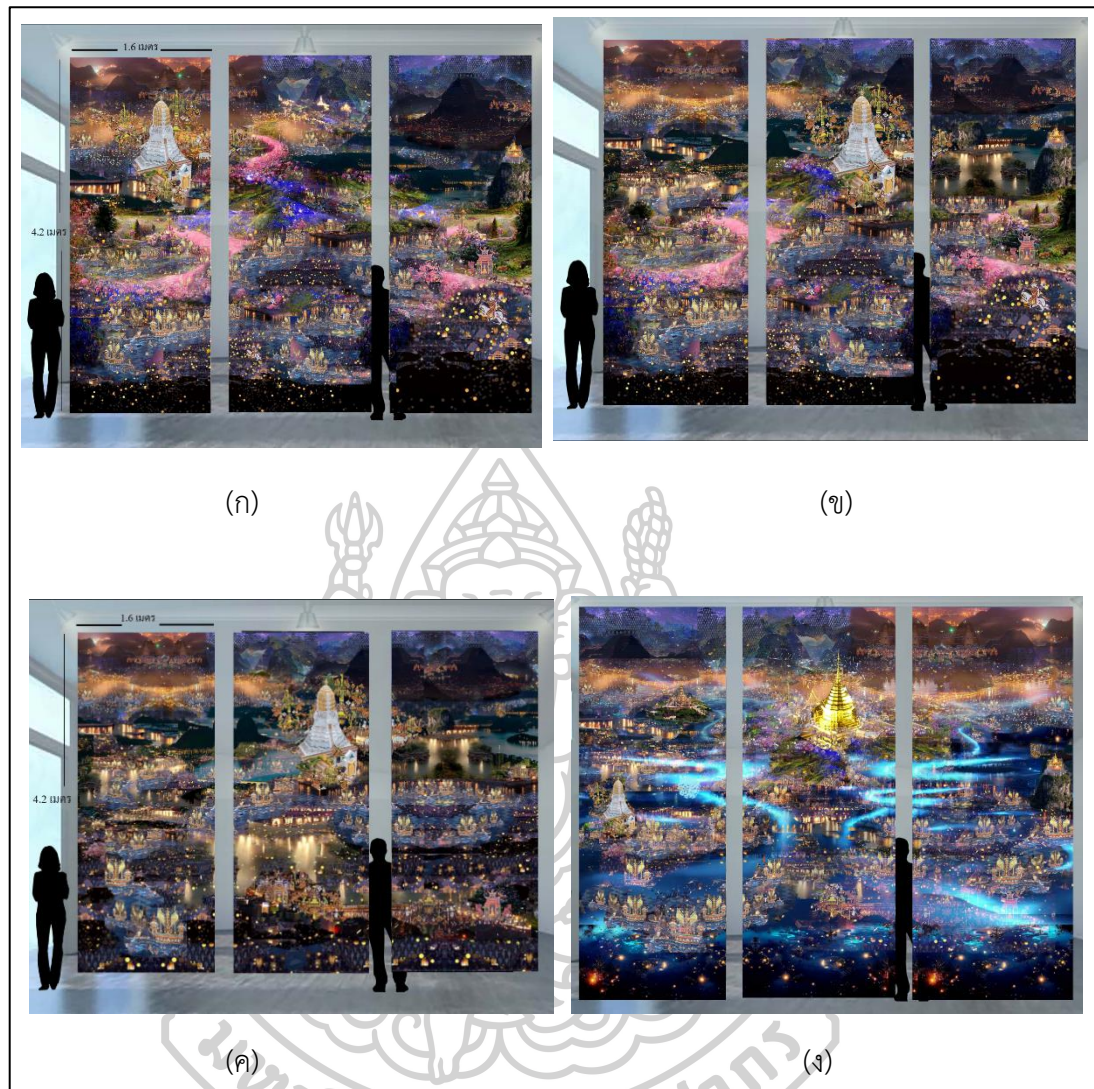
ภาพที่ 63 การออกแบบภาพร่าง 2 มิติผลงานวิทยานิพนธ์

(ก) ประเพณีงานสมโภชพระพุทธชินราช

(ข) ดอกพญาเสือโคร่ง

(ค) ภาพพระบฏ 2024

(ง) ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต

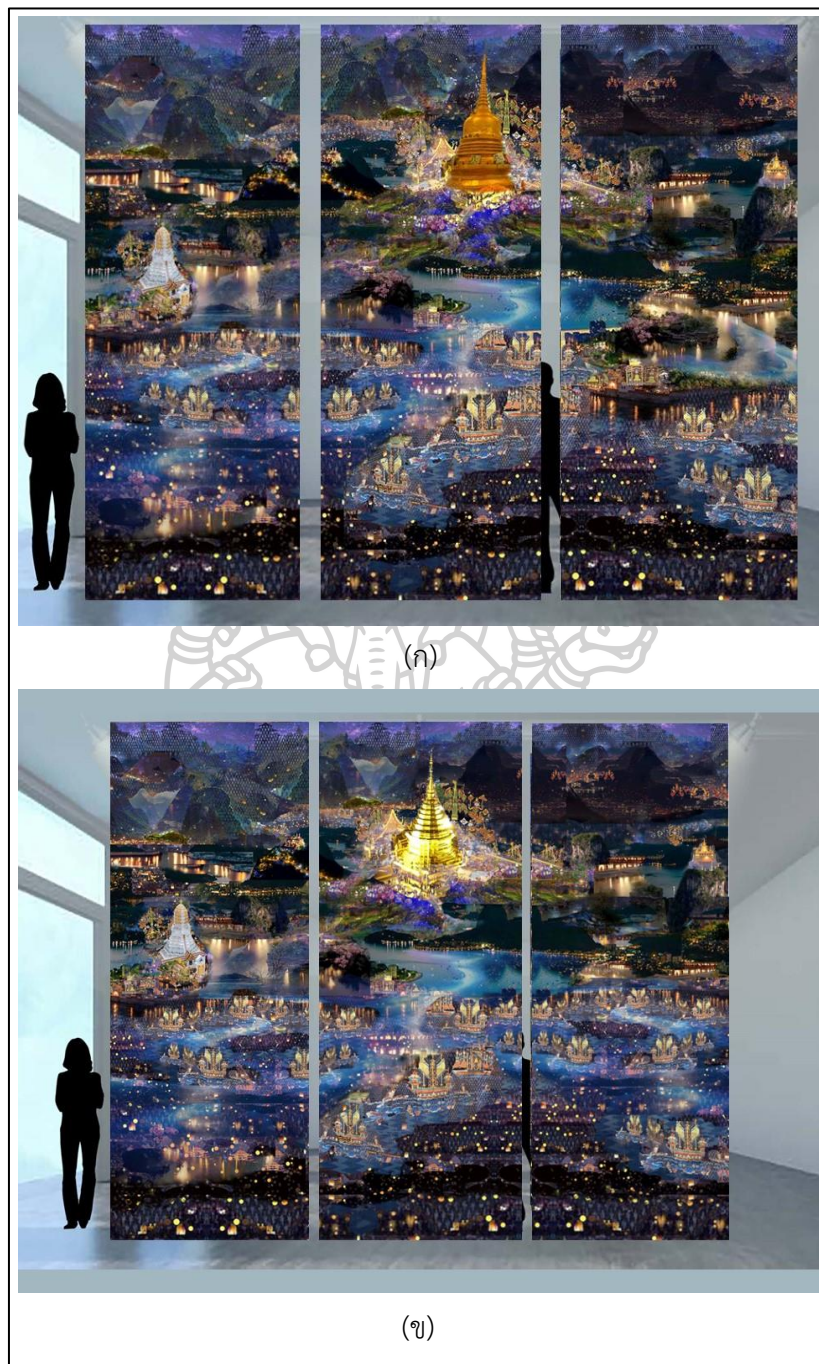
ภาพที่ 64 การออกแบบภาพร่าง 2 มิติ ผลงานวิทยานิพนธ์ “ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต”

(ก) ภาพร่างยังขาดองค์ประกอบของสายน้ำที่ไหลหมุนเวียน

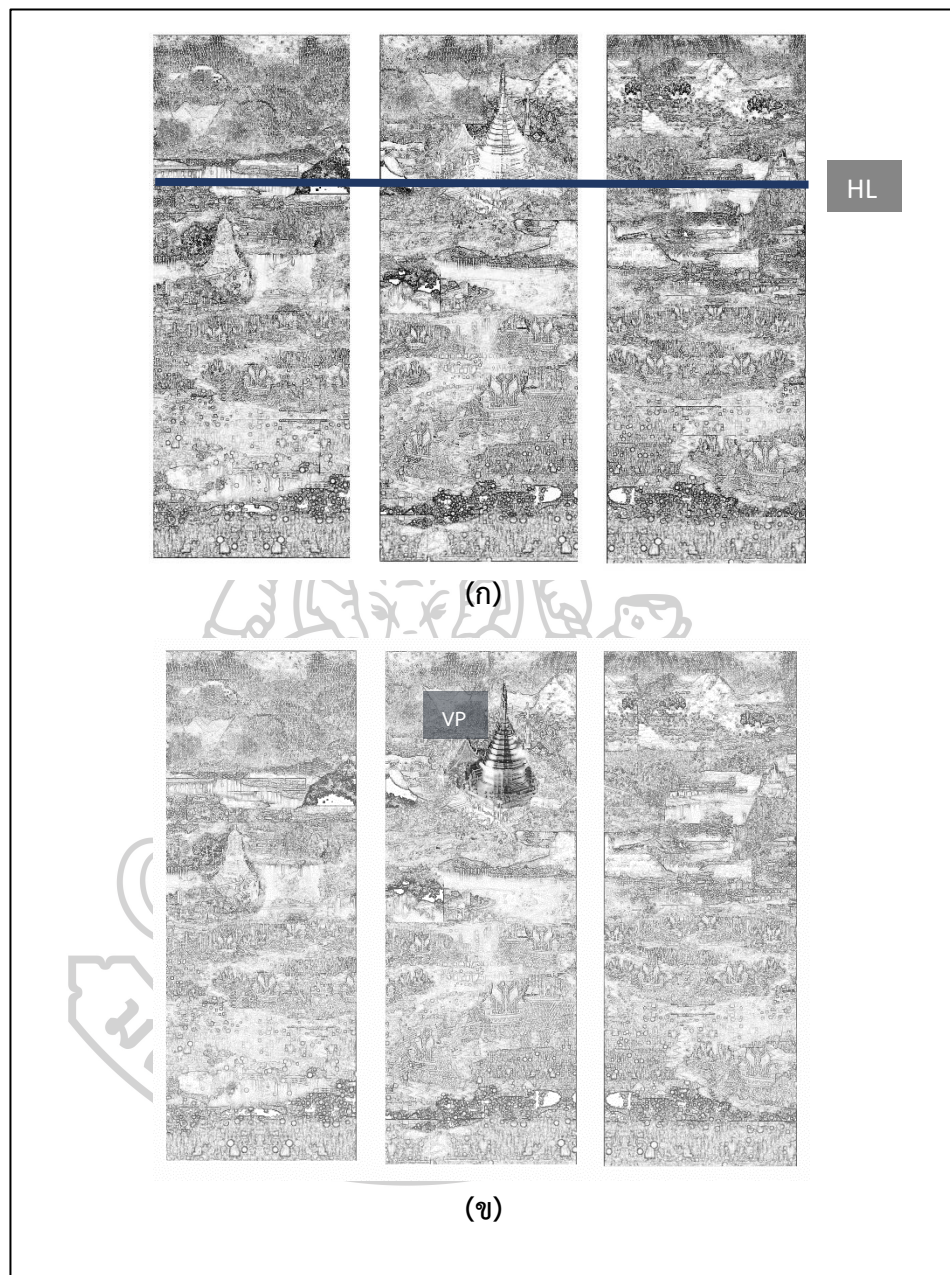
(ข) จุดนำสายตาอยู่ตรงกลางภาพมากเกินไป

(ค) บรรยากาศท้องฟ้าไม่สอดคล้องกับสายน้ำ

(ง) สายน้ำมีความคมชัดมากเกินไปดูไม่สมจริง

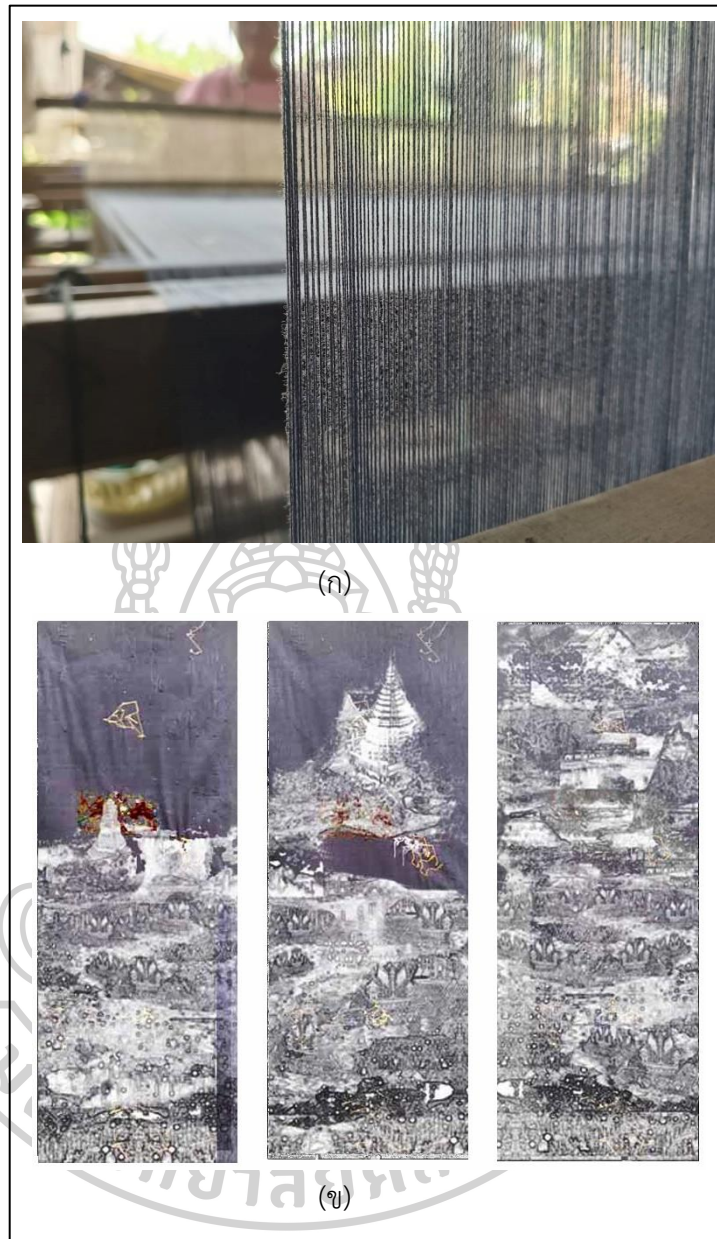
ภาพที่ 65 การออกแบบภาพร่าง 2 มิติผลงานวิทยานิพนธ์
 (ก) องค์เจดีย์ ที่เป็นองค์ประกอบหลัก แสงหม่นขาดความอร่ามเรือง
 (ข) ภาพร่าง การจัดองค์ประกอบภาพที่สมบูรณ์ของผลงานวิทยานิพนธ์

ภาพที่ 66 การสร้างระยะใกล้ไกลในผลงานวิทยานิพนธ์

(ก) เส้นระดับสายตา (Horizontal Line)

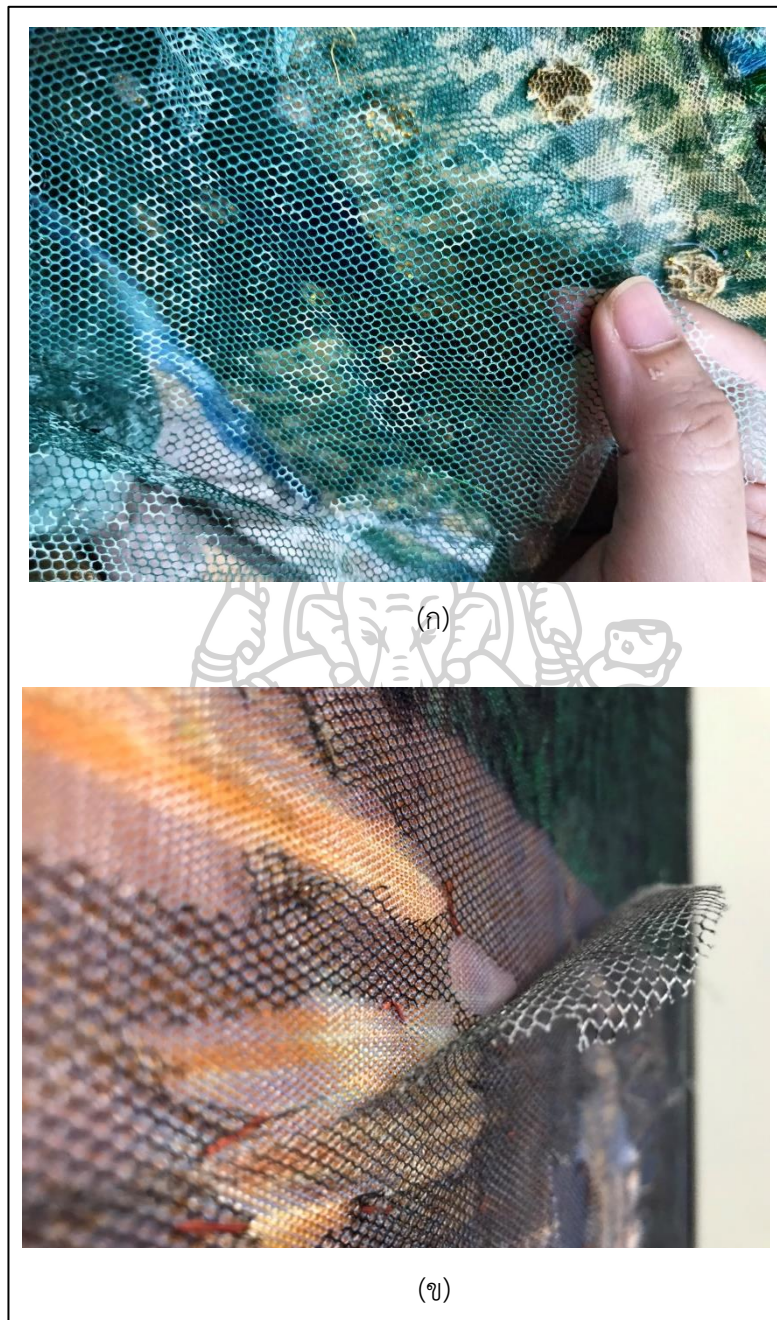
(ข) ภาพแสดงจุดรวมสายตา (Vanishing point)

ภาพที่ 67 การออกแบบผ้าทอบ้านม่วงหอม จังหวัดพิษณุโลก

(ก) ขั้นตอนการทอผ้าพื้น บ้านม่วงหอม จากคุณแม่ทุเรียน

(ข) ผ้าทอพื้นบ้านม่วงหอม จำนวน 3 ผืน ขนาด 400 x 150 เซนติเมตร

ภาพที่ 68 การออกแบบการคอลลาจลวดลายผ้าที่เป็น 2 มิติ ให้เป็น 3 มิติ

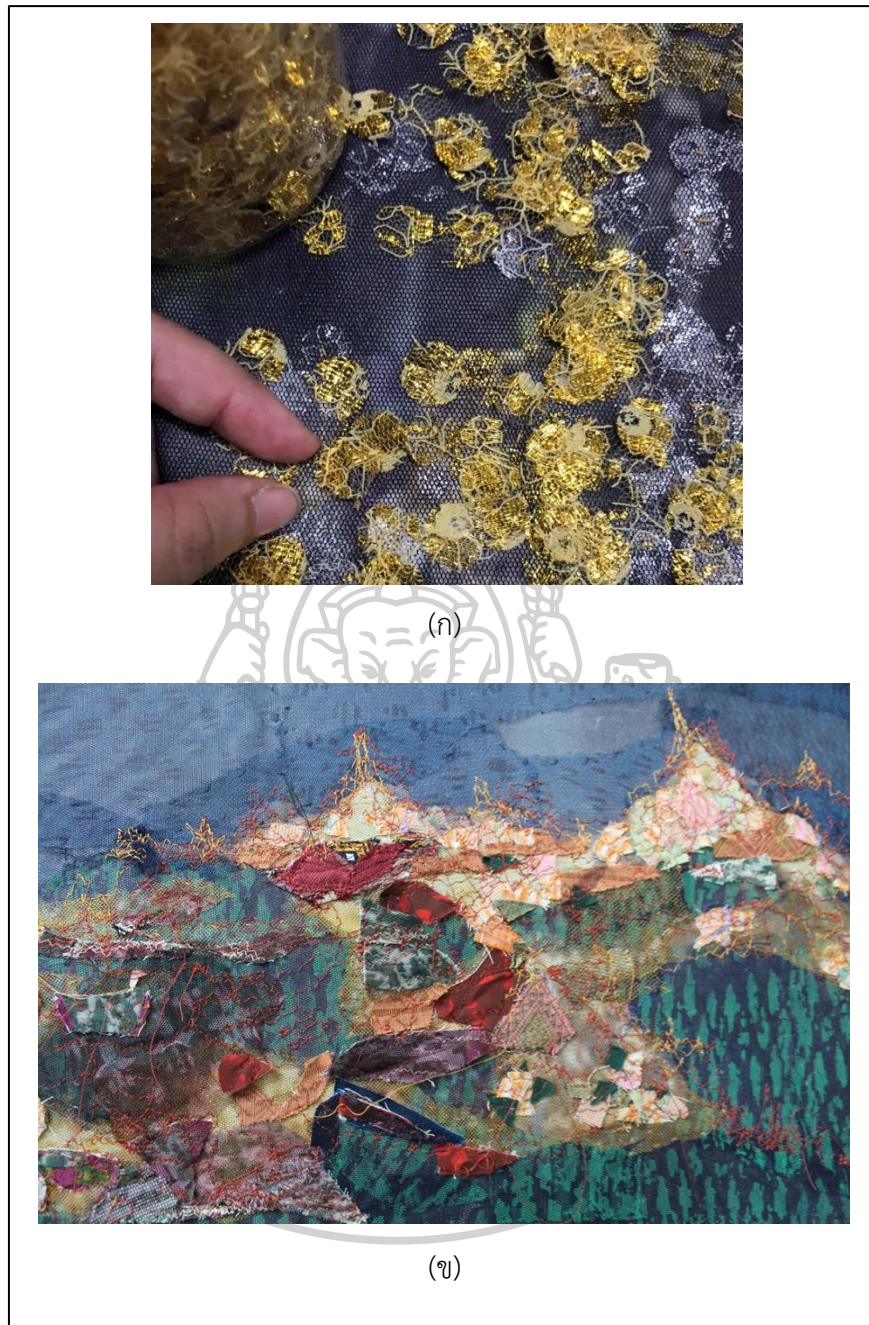
(ก) การออกแบบการคอลลาจให้ดูกลมกลืนกับภาพ

(ข) หลังจากคอลลาจผ้าตาข่ายจะตัดให้รูปทรงกลมกลืนกับพื้นหลังให้ดูเป็น 3 มิติ

ภาพที่ 69 การพิมพ์ภาพบนผ้าและวัสดุอื่น ๆ ด้วยเทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk screen)

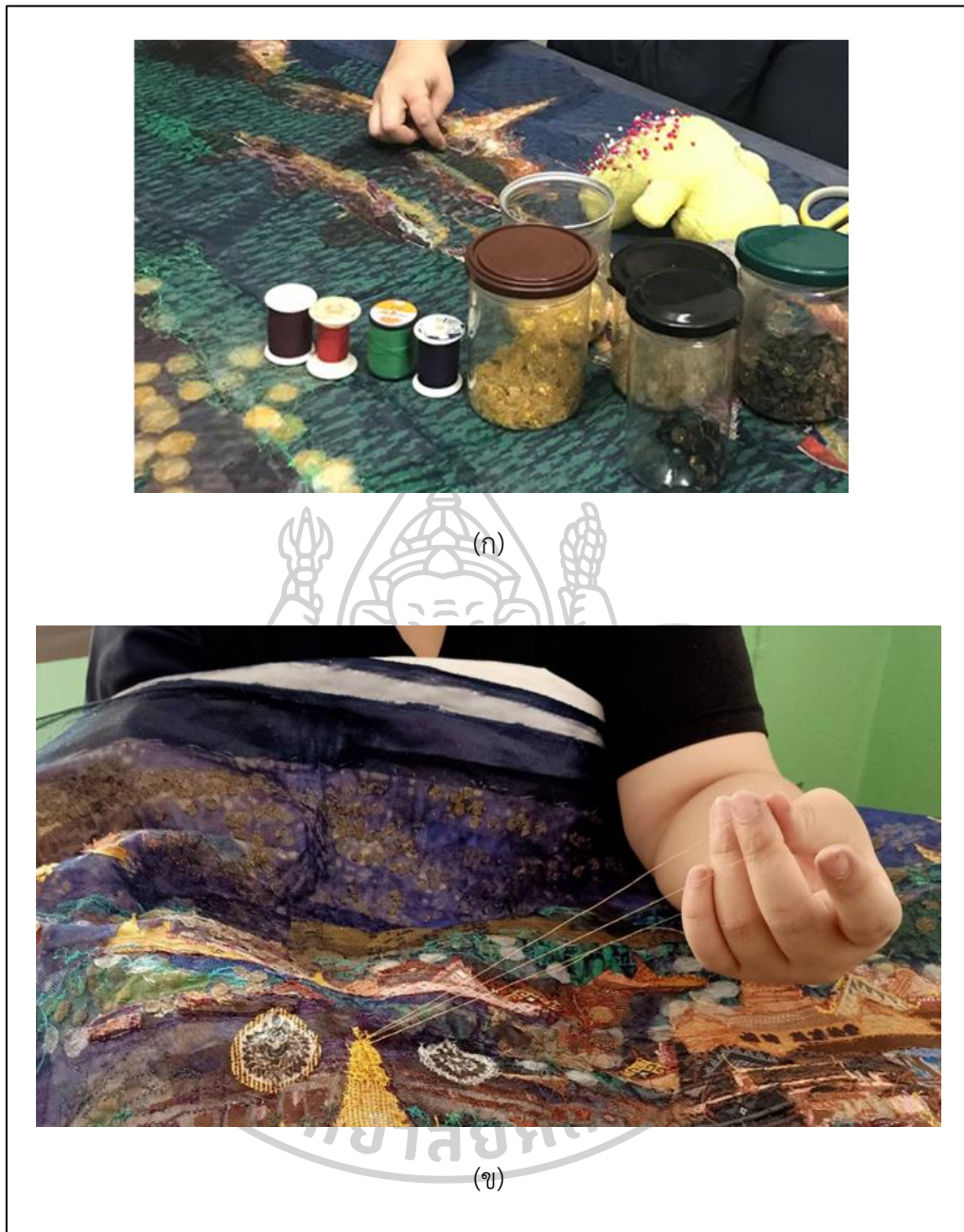
- (ก) บล็อกสกรีนลวดลายผ้า
- (ข) พิมพ์ลายหินปูนบนผ้าตาข่าย
- (ค) พิมพ์ลายดอกปีปใหญ่บนผ้าทอ
- (ง) พิมพ์ลายดอกปีปใหญ่บนผ้าตาข่าย

ภาพที่ 70 การคอลลาจลวดลายผ้าในริบต่าง ๆ

(ก) คอลลาจดวงแสงสีทองทับซ้อนกันจนเกิดเป็นภาพ 3 มิติ

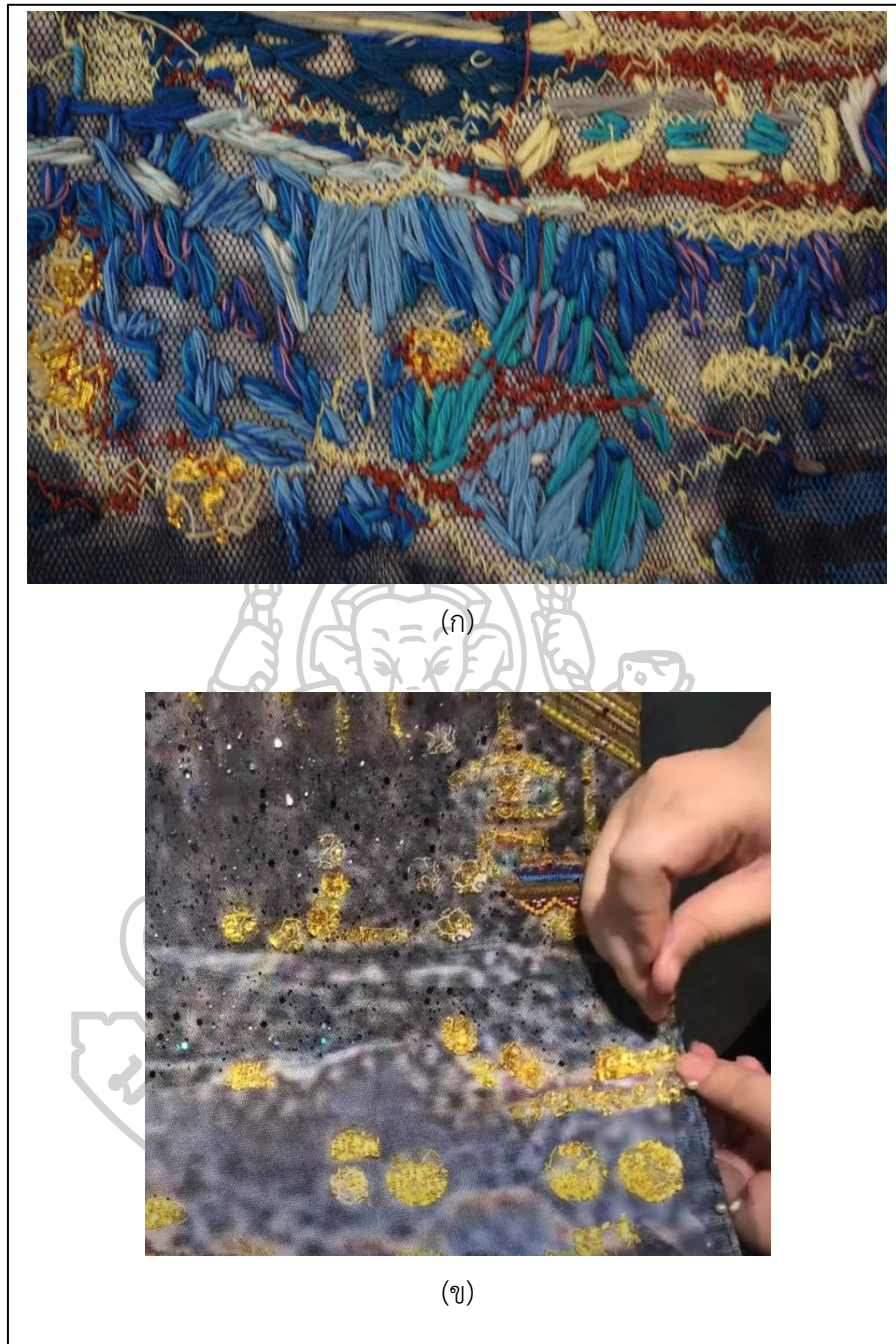
(ข) คอลลาจผ้าที่มีพื้นผิวฉูดฉาดโดยการรองด้วยใยผ้าที่หนาเพื่อให้ภาพนูนขึ้นเหมือนภูเขา

ภาพที่ 71 การเย็บ ปัก ถักทอ หลังจากการคอลลาจผ้าในผลงาน

(ก) การเย็บ ปัก ดวงแสงสีทอง

(ข) การเย็บ ปัก ถักทอในส่วนที่เป็นโครงสร้างทัศนียภาพ

ภาพที่ 72 การเย็บ ปัก ถักทอผลงาน

(ก) การเย็บ ปักด้วยด้ายหรือเส้นใยจำนวนมากทำให้พื้นผิวขรุขระขึ้นมาเป็น 3 มิติ

(ข) การเย็บ ปัก ถักทอเพื่อยึดติดโครงสร้างของรูปทรงให้เข้ากับการคอลลาจ

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างงาน

1. อุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล
 - 1.1 เครื่องคอมพิวเตอร์ (Computer)
 - 1.2 เครื่องบันทึกเสียง
 - 1.3 หนังสือ ตำรา สมุดจด
 - 1.4 ทรัมพ์ไดร์ฟ
 - 1.5 กล้องถ่ายภาพ (DSLR Camera)
2. วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างงาน
 - 2.1 แม่พิมพ์ตะแกรงไหมหรือผ้าไหม (Silk)
 - 2.2 น้ำมันสน (Turpentine)
 - 2.3 ทินเนอร์ (Thinner)
 - 2.4 เศษผ้า (Rag)
 - 2.5 พู่กัน (Paint Brush)
 - 2.6 ผ้าใบ (Canvas)
 - 2.7 หน้ากากกันสารพิษ (Mask)
 - 2.8 ยางปาด (Squeegee)
 - 2.9 ที่หนีบบล็อกสกรีน
 - 2.10 ไตรเป่าผม (Dyer)
 - 2.11 อุปกรณ์ล้างมือ สเตคลีน ลอยด์ (Stay Clean, Lyod)
 - 2.11 กาวอัดสีชมพู
 - 2.12 น้ำยาไวแสง
 - 2.13 รางปาดกาว
 - 2.14 น้ำยาสำหรับเคลือบกาวอัด
 - 2.15 ตาชั่งน้ำหนัก
 - 2.16 กระจุกพลาสติก
 - 2.17 ไม้คนสี
 - 2.18 กาวอัดสีน้ำเงิน
 - 2.19 กาวกระถิน (Arabic Gum)
 - 2.20 ฟ้าตาข่าย
 - 2.21 ผ้ามัดหมี่ (Ikat)
 - 2.22 ฝ้าลูกไม้ (Lace)

4. ผลงานวิทยานิพนธ์

ผลงานวิทยานิพนธ์ “ร้อย รักซ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” นำเสนอในรูปแบบอุดมคติ (Idealism) โดยใช้เทคนิคสื่อผสม ซึ่งเป็นการนำเทคนิคการทอผ้าพื้นเมืองมาผสมผสานกับการเย็บ ปัก ถัก ทอแบบคอลลาจ อันเป็นกลวิธีเฉพาะตัวของข้าพเจ้า ชุดผลงาน ซึ่งประกอบด้วยผ้าพระบฏ 3 ชั้น แสดงให้เห็นความเพียรในการสร้างสรรค์ที่ผสมจิตวิญญาณของผู้ทอผู้ซึมได้อย่างลุ่มลึกและลึกซึ้ง โครงสร้างของผ้าทอที่มีความยาวมากกว่าความกว้าง สื่อสะท้อนถึงสายน้ำและความเชื่อตามหลักคิดของผ้าพระบฏแบบดั้งเดิม โครงสร้างของรูปทรงทั้งหมดประกอบด้วยทัศนธาตุที่แตกต่างกัน การเคลื่อนไหวของดวงแสงสีทองนับล้านดวงที่เปล่งประกายระยิบระยับสื่อถึงศรัทธาของผู้คนและบรรยากาศในยามค่ำคืนอันสุขสงบ องค์ประกอบภายในภาพจัดวางตามความสำคัญให้ลดหลั่นลงมาตามขนาดและระยะ การเคลื่อนไหวภายในภาพจะถูกกำหนดตามทิศทางการเคลื่อนตัวของสายน้ำ ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่รากฐานของวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

กลวิธีในการเย็บ ปัก ถัก ทอด้วยเส้นใยที่มีทั้งขนาดเล็กและใหญ่ทบทวีจนเกิดเป็นปริมาตรที่ซับซ้อน กลวิธี เย็บ ปัก ถักทอที่ยึดเหนี่ยวต่อกันด้วยเส้นไหมและเส้นใยจนปรากฏเป็นรูปทรงที่มีปริมาตรเป็น 3 มิติ สื่อสะท้อนถึงสภาวะอารมณ์และความรู้สึกในบริบทของความสามัคคีและการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นดุจลวดลาย หรือเป็นเอกภาพทางรูปทรง

อีกหนึ่งประเด็นหลักในการสร้างสรรค์ศิลปะคือ ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) อันเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษามาตรฐานของความงามในเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางสุนทรียภาพและการแสวงหาคูณค่าของงานศิลปะรูปแบบต่าง ๆ สมัยก่อนรู้จักกันในรูปของวิชาทฤษฎีแห่งความงาม (Theory of beauty) หรือปรัชญาแห่งรสนิยม (Philosophy of taste) คำว่า สุนทรียศาสตร์มาจากภาษาสันสกฤตว่า “สุนทรียะ” แปลว่า “งาม” และ “ศาสตร์” แปลว่า วิชา เมื่อรวมความแล้วจึงแปลได้ว่า วิชาที่ว่าด้วยสิ่งสวยงาม (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2523)

รายละเอียดเรื่องราวภายในผลงานของข้าพเจ้านอกจากจะแสดงความหมายเชิงนามธรรมในประเด็นสาระทางสุนทรียศาสตร์เป็นสำคัญแล้ว ยังมีการทับซ้อนของรูปทรงและการไล่ค่าน้ำหนักจากสื่ออ่อนไปจนถึงค่าน้ำหนักเข้มตามลำดับ ซึ่งสื่อถึงความสมดุลและความกลมเครือ อันเป็นแง่มุมเชิงสุนทรียะในผลงานศิลปะของข้าพเจ้า

ภาพที่ 73 ผลงานวิทยานิพนธ์ “ร้อย รัชช์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” สื่อผสม, แปรผันตามพื้นที่, จัดแสดงที่หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2567
ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2567)

ภาพที่ 74 ผลงานวิทยานิพนธ์ (รายละเอียด), สื่อผสม, แพร่ผืนตามพื้นที่, จัดแสดงที่หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2567
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2567)

ภาพที่ 75 ผลงานวิทยานิพนธ์ “ร้อย รักษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” (รายละเอียด), สื่อผสม, แพร่ผืนตามพื้นที่, จัดแสดงที่หอศิลป์บรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2567
 ที่มา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2567)

5. การออกแบบพื้นที่การจัดแสดงงาน

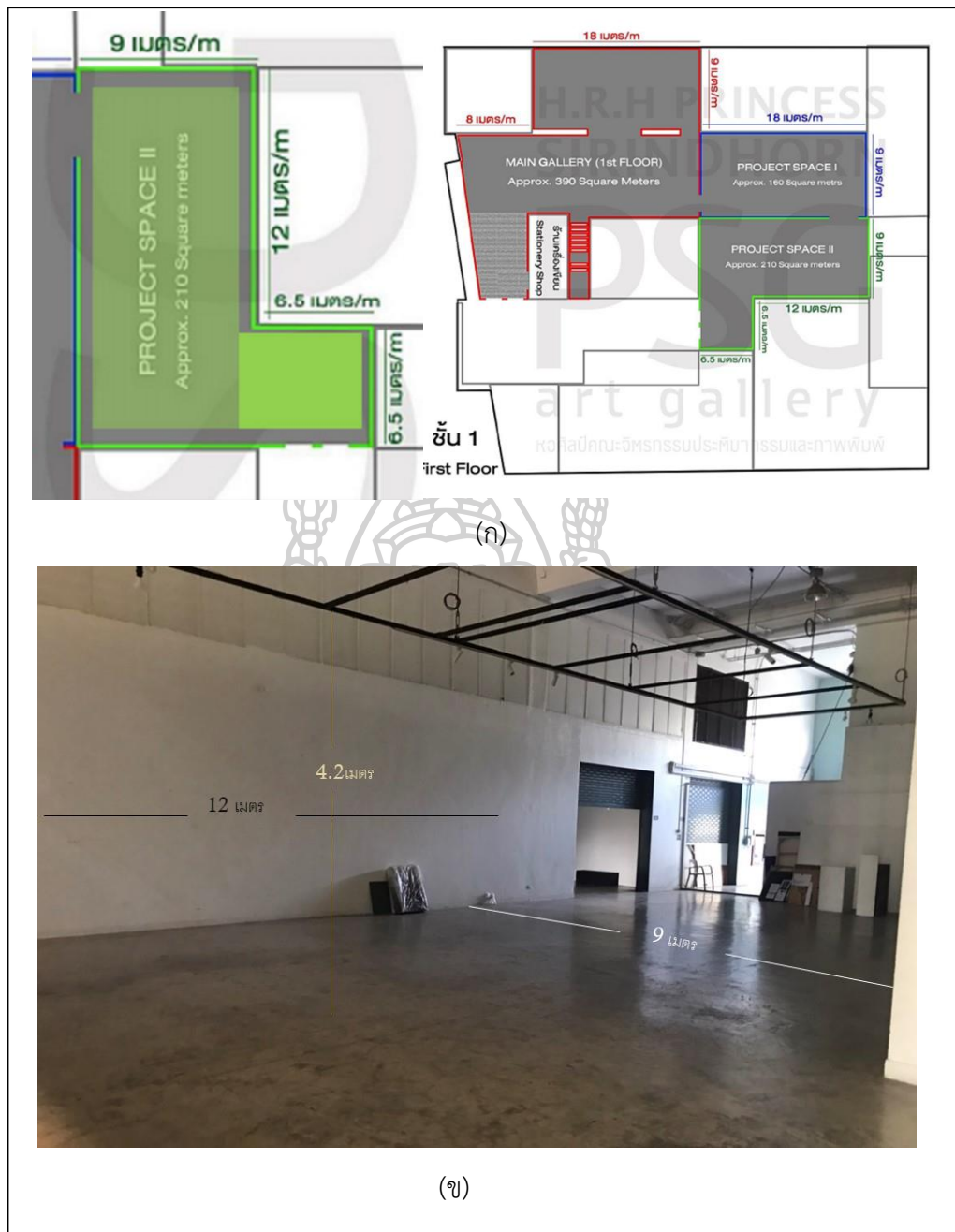
แนวคิดในการจัดแสดงผลงานนับว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาสาระของผลงานวิทยานิพนธ์ให้สามารถสื่อสะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับความงดงามของภาพพระบฏที่อาศัยความรู้ความเข้าใจจากภูมิปัญญา กระบวนการสร้างงานเทคนิค และทักษะแบบดั้งเดิมสู่ความร่วมมือให้ผู้ชมได้รับรู้และซาบซึ้งกับผลงานวิทยานิพนธ์ได้อย่างแจ่มชัด ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนงานและการจัดการอย่างเป็นระบบตั้งแต่การออกแบบพื้นที่จัดแสดงผลงาน การติดตั้งผลงานและการจัดแสง ซึ่งทั้งหมดจะสอดคล้องและสัมพันธ์กับแนวความคิดในการจัดพื้นที่นิทรรศการ (Exhibition Concept) ตามที่ได้ออกแบบไว้ นั่นคือ การสื่อความหมายถึงการเดินทางของผู้แสวงบุญ บนสายน้ำอันงดงามตามวิถีชีวิตอันทรงคุณค่าและตามเจตนารมณ์ในการนำเสนอผลงานของข้าพเจ้า ที่ต้องการสื่อสะท้อนสารนาธรรม “ร้อย รักร์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” อันเป็นอารมณ์และความรู้สึกที่ประทับอยู่ในใจของข้าพเจ้าให้ปรากฏขึ้นเป็นรูปธรรมต่อสายตาของผู้ชม

การออกแบบพื้นที่จัดแสดงงาน

สถานที่ จัดแสดงผลงานวิทยานิพนธ์คือ หอศิลป์บรมราชกุมารี คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งเป็นสถาบันสอนศิลปะชั้นนำอันดับหนึ่งของประเทศไทย ขนาดพื้นที่สำหรับติดตั้งงาน 210 ตารางเมตร เหมาะสมกับจำนวนงานในชุดวิทยานิพนธ์ที่ประกอบด้วยผลงานวิทยานิพนธ์ ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ 1 ชุด (3 ชั้น) แบบร่าง 2 มิติ (6 ชั้น) และข้อมูลความรู้ประกอบผลงานวิทยานิพนธ์ ดังนั้น การออกแบบและการจัดพื้นที่แสดงงานจึงต้องให้สอดคล้องกับแนวคิดและกระบวนการสร้างงานวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้าเป็นสำคัญ

พื้นที่เชิงกายภาพสำหรับติดตั้งงานในหอศิลป์บรมราชกุมารี แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือพื้นที่ด้านหน้าและพื้นที่ด้านใน (ภาพที่ 70) พื้นที่ด้านหน้า ที่มีขนาด กว้าง 6.5 ยาว 6.5 เมตร และสูง 4.2 เมตร จะใช้สำหรับติดจอปริทัศน์แสดงวิดีโอการสร้างงานชุดก่อนวิทยานิพนธ์ ส่วนพื้นที่ด้านใน มีรางไฟสูง 4.2 เมตร บริเวณนี้จะใช้สำหรับเป็นพื้นที่ประธานในการติดตั้งชุดผลงานวิทยานิพนธ์ทั้งหมดรวมทั้งแบบร่างและข้อมูลประกอบผลงานวิทยานิพนธ์

การออกแบบติดตั้งผลงานในหอศิลป์จะคำนึงถึงเส้นทางการเดินชมงานนิทรรศการของผู้ชมด้วย โดยจะกำหนดให้ผู้ชมรับชมผลงานตามลำดับขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์แบบย้อนกลับจากปลายทางสู่ต้นทางของการทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดในการนำเสนอผลงาน

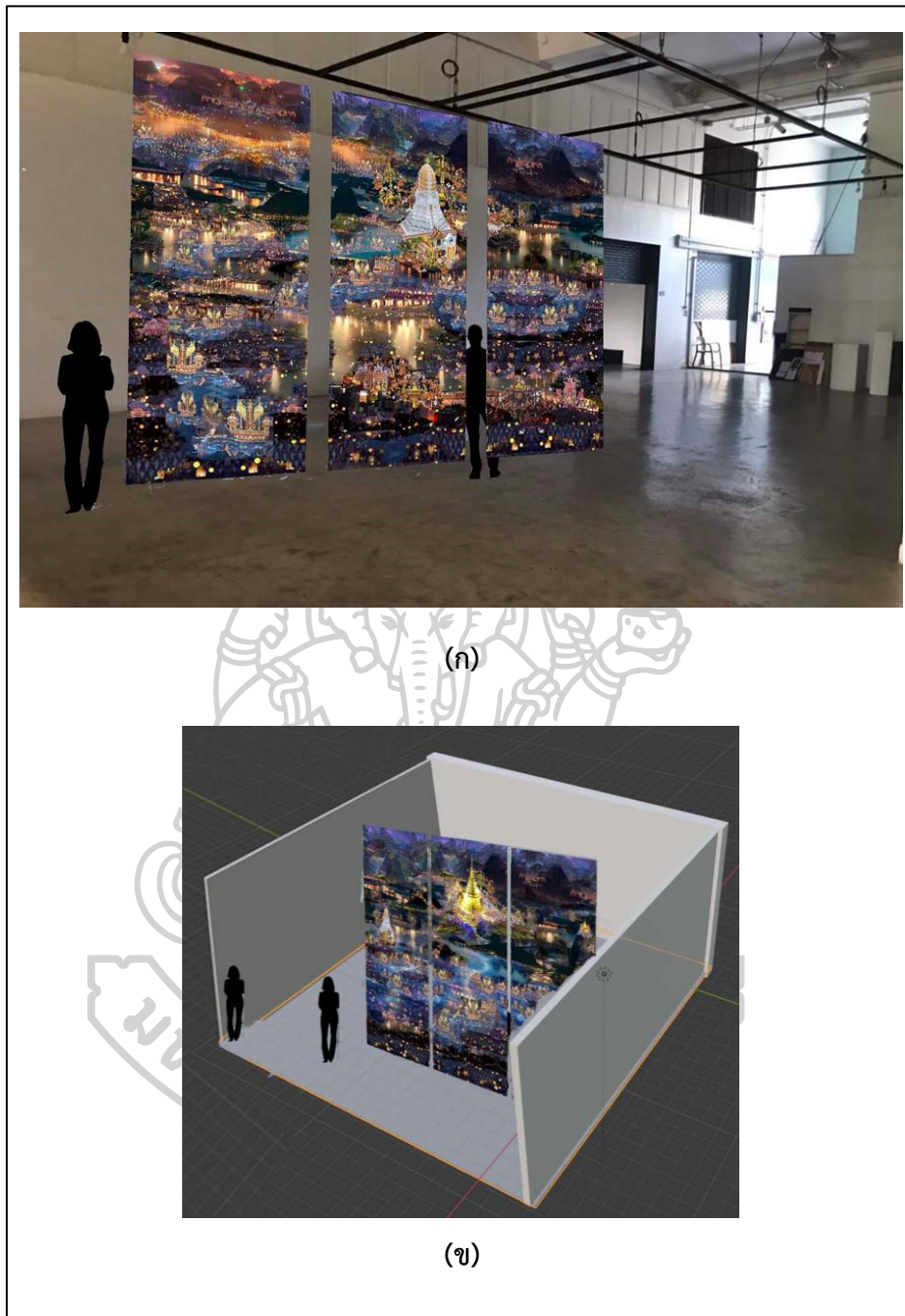

ภาพที่ 76 พื้นที่จัดแสดงผลงาน ภายในหอศิลป์บรมราชกุมารี คณะจิตรกรรม

ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

(ก) ชั้น 1 ห้อง PROJECT SPACE II พื้นที่ 210 ตารางเมตร

(ข) พื้นที่ด้านใน ขนาด 4.2 x 12 x 9 เมตร

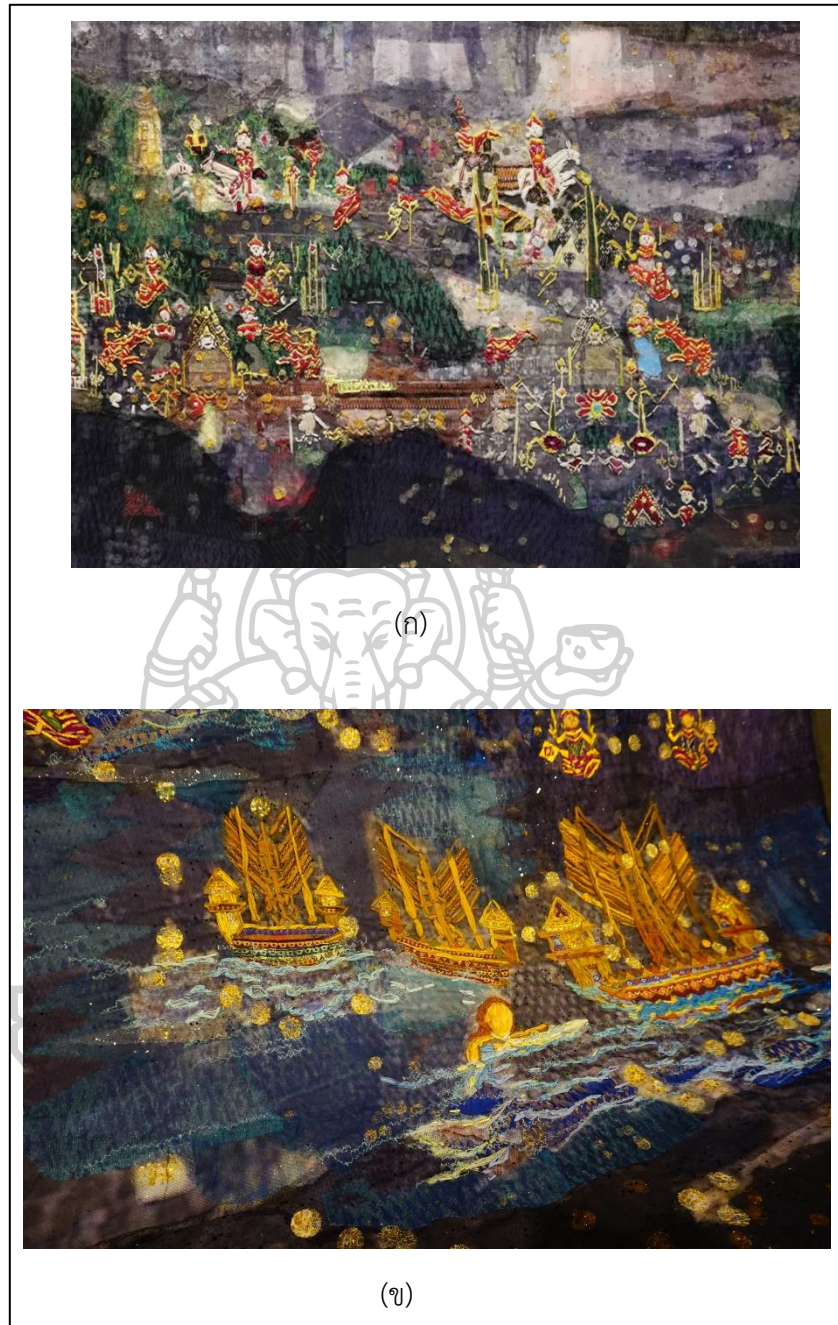
ภาพที่ 77 ภาพร่างออกแบบพื้นที่จัดแสดงผลงาน ในหอศิลป์บรมราชกุมารี
 (ก) ภาพร่างการออกแบบแขวงผ้าจากราวด้านบนสู่ด้านล่างโดยทิ้งห่างจากพื้นห้อง 10 cm
 (ข) ภาพร่างการออกแบบพื้นที่โดยกั้นห้องแบ่งพื้นที่ด้านในสำหรับติดตั้งผลงานวิทยานิพนธ์

ภาพที่ 78 การเย็บ ปัก ถักทอผลงาน
ทิวา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2567)

ภาพที่ 79 รายละเอียดผลงานวิทยานิพนธ์ การเย็บ ปัก ถักทอ
ทิวา (ธมลวรรณ แสงนาค, 2567)

ภาพที่ 80 ผลงานวิทยานิพนธ์ เทคนิคการเย็บปักรายละเอียดส่วนที่เป็น เรื่องราวพระเวสสันดรชาดก

(ก) พระเวสสันดรชาดก พระนางมัทรี ชาลี (พระโอรส) และกัณหา (พระธิดา)

(ข) การปัก เย็บ รูปทรงเรือ รายละเอียดส่วนที่เป็นเรื่องราวพระมหาชนก

บทวิเคราะห์

ผลงานศิลปะที่ได้สร้างสรรค์จากการทำงานโดยผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์และทดลองสร้างสรรค์จนบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์ได้ก็จะเกิดเป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ ดังนั้นการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมจึงได้เกิดรูปแบบใหม่ ๆ อยู่เสมอและด้วยเพราะมีหลักคิดของทฤษฎีทางศิลปะที่เข้ามาวิเคราะห์แยกประเด็นแบ่งจำพวกของผลงานเป็นรูปแบบต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ผลงานสร้างสรรค์วิทยานิพนธ์ “ร้อย รักษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” ได้แรงบันดาลใจมาจากความประทับใจในความงดงามของผ้าทอ “รักษ์” ในอารยธรรมล้านนาหรือความเจริญรุ่งเรืองที่สะท้อนให้เห็นลวดลายบนผืนผ้าโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เช่น ลายดอกป๊อบ ลายสองแคว และลายน้ำไหลหรือลายน้ำน่าน ซึ่งเปรียบเสมือนกระแสสายธารแห่งกาลเวลา “สายน้ำแห่งวัฒนธรรม” เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของพื้นที่และสถานที่ประทับใจของจังหวัดทางภาคเหนือ ที่มีประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองมายาวนาน การถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิตผ่านการถักทอวัตถุแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ถูกสร้างขึ้นเป็นลวดลายบนผืนผ้าพระบฏ รูปลักษณะที่ถักทอเป็นพุทธบูชา สะท้อนผ่านแนวคิดที่เป็นรูปสัญลักษณ์บนผืนผ้าพระบฏในอดีตมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะร่วมสมัยโดยใช้เทคนิคสื่อประสมศิลปะแนวอุดมคติ (Idealism Art) แบบสองมิติ ผ่านกระบวนการเย็บปักถักทอแบบคอลลาจ (Collage) และศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคที่มีความร่วมสมัยอันเป็นกลวิธีเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์ การสร้างรูปทรงทางศิลปะให้เป็นภาษาแห่งจิตใจ บันทึกความทรงจำตระหนักถึงคุณค่าแห่งความสุขของชีวิตที่บริสุทธิ์เรียบง่าย รวมทั้งทุกอย่างก้าวของการดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อ ความศรัทธา และการระลึกไว้ในคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นคือ “ความสุขที่จิตใจคือความสุขที่แท้จริง

ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต อันเปรียบเสมือนอนุสรณ์แห่งครอบครัวที่ส่งต่อจากแม่สู่ลูกสาวและสายสัมพันธ์อันยาวนานในชุมชน นัยยะสำคัญของการถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิตคือ การมีจิตวิญญาณหัวใจอันบริสุทธิ์ ที่อาศัยความรู้ความเข้าใจจากภูมิปัญญา กระบวนการ เทคนิค และทักษะแบบดั้งเดิมนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นทัศนคติและแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานประกอบกับความเชื่อที่มีต่อสุนทรียะ บทความนี้มุ่งเน้นการนำเสนอหัวใจสำคัญของการถักทอความงามอันเป็นสุนทรียภาพแห่งชีวิตผ่านการสร้างสรรค์ทางสุนทรียศิลป์

ดังนั้นกลวิธีในการเย็บ ปัก ถัก ทอด้วยเส้นใยที่มีทั้งขนาดเล็กและใหญ่ทบทวีจนเกิดเป็นปริมาตรที่ซับซ้อน กลวิธี เย็บ ปัก ถักทอที่ยึดเหนี่ยวต่อกันด้วยเส้นไหมและเส้นใยจนปรากฏเป็นรูปทรงที่มีปริมาตรเป็น 3 มิติ สื่อสะท้อนถึงสภาวะอารมณ์และความรู้สึกในบริบทของความสามัคคีและการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นดุลยภาพ หรือเป็นเอกภาพทางรูปทรง

จากการค้นคว้าและวิเคราะห์ผลงานของศิลปินทั้งไทยและต่างประเทศที่สร้างผลงานศิลปะภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับการเย็บ ปัก ถักทอ ที่อาศัยความรู้ความเข้าใจจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและทักษะ

ดั้งเดิมสู่ความร่วมมือ เปรียบเสมือนอนุสรณ์แห่งครอบครัวที่ส่งต่อจากแม่สู่ลูกสาวและสายสัมพันธ์อันยาวนานในชุมชน นัยยะสำคัญของการถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิตคือ การสร้างสรรค์ศิลปะด้วยจิตวิญญาณและหัวใจอันบริสุทธิ์ การศึกษา ค้นคว้าและการทดลองสร้างสรรค์ผลงาน 4 ชุดที่ผ่านมาทำให้ข้าพเจ้าเข้าใจถึงรูปแบบการนำเสนอและการใช้คุณลักษณะของวัสดุมากขึ้น รวมทั้งการสร้างสรรค์ทัศนียภาพที่โอ่อ่าสง่างามให้กับผลงาน

แนวคิดในการเพิ่มขนาดและจำนวนผืนผ้าทอเพื่อนำเสนอเป็นผลงานวิทยานิพนธ์คือเจตนาที่ต้องการสื่อถึงความยิ่งใหญ่ของความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหลอมรวมอยู่ในวิถีชีวิตอันเปี่ยมไปด้วยความรัก ความผูกพัน และความภาคภูมิใจของผู้คน เป็นการสร้างบรรยากาศแห่งสภาวะของเรื่องราวความงาม ซึ่งเป็นความรู้สึกแห่งรอยประทับของจิตใจด้วยกลวิธีของการถักทอและเย็บปักถักร้อย อีกทั้งยังอธิบายถึงความหมายและความสำคัญให้เห็นอย่างแจ่มชัดขึ้นถึงปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่งดงาม ซึ่งเปรียบเสมือนการจรดปลายเข็มลงบนผืนผ้าอย่างประณีตเพื่อปักเย็บและถักทออัตลักษณ์อันวิจิตรแห่งคุณค่าทางจิตใจออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือการสร้างกลวิธีที่สามารถโน้มน้าวหรือปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนตระหนักรู้ถึงคุณค่าของความดี ความงาม และความจริงที่ควรถนอมรักษาไว้เพื่อนำไปหล่อเลี้ยงจิตใจให้เกิดเป็นคุณภาพแห่งความสุขสงบของชีวิตที่จีรังยั่งยืน

บทที่ 5

สรุปผลการสร้างสรรค์

ผลงานสร้างสรรค์ “ร้อย รักษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” คือผลสัมฤทธิ์จากการบันทึก ถักทอความทรงจำและประสบการณ์ชีวิตผ่านการค้นคว้าข้อมูลความรู้ทางศิลปะ การพัฒนา กระบวนการทางทัศนศิลป์ และการต่อยอดความสามารถทางทักษะศิลป์ การสร้างสรรค์และการ ตีความด้วยวิจารณ์ญาณและความรู้สึก ที่ก่อเกิดเป็นรูปและความหมาย นำไปสู่ความรู้สึก “รักษ์” ใน อารยธรรมล้านนาหรือความเจริญรุ่งเรือง ที่สะท้อนให้เห็นบนลวดลายผ้า แนวคิดในการพัฒนาต่อยอด และสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมสู่ผลงานทางสุนทรียศิลป์ร่วมสมัย สอดคล้องเชื่อมโยงกับอัต ลักษณ์ของพื้นที่และสถานที่ประทับใจของจังหวัดทางภาคเหนือ ที่มีประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองมา ยาวนาน การถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิตผ่านการถักทอวัตถุแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่ ถูกสร้างขึ้นด้วยความเพียรและพัฒนาจนเกิดเป็นทักษะความชำนาญ กลายเป็นลวดลายบนผืนผ้าพระ บฏ รูปลักษณะที่ถักทอผสมจิตวิญญาณด้วยสายใยของผู้ทอขึ้นเป็นการสร้างสรรค์เพื่อถวายเป็นพุทธ บูชา ซึ่งเชื่อกันว่าจะส่งผลให้มีความสุขในชาติภพหน้า ประเด็นสาระโดยนัยนี้จึงเกิดแนวคิดที่จะนำ แบบอย่างการทอผ้าพระบฏในอดีต มาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะร่วมสมัยโดยใช้เทคนิคสื่อประสม ผ่านกระบวนการเย็บปักถักทอแบบคอลลาจที่มีความร่วมสมัยอันเป็นกลวิธีเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์ การสร้างรูปทรงทางศิลปะให้เป็นภาษาแห่งจิตใจ ซึ่งอาศัยหลักความคิดและวิธีการที่สัมพันธ์กันของ กายและจิตในลักษณะของการปล่อยให้จิตจดจ่ออยู่ปลายเข็มหรือการจรดที่ปลายเข็มลงบนผืนผ้า อย่างประณีตเพื่อปักเย็บและถักทออัตลักษณ์อันวิจิตรแห่งคุณค่าทางจิตใจออกมาให้เห็นอย่างเป็น รูปธรรมด้วยสติปัญญาและความคิดที่สร้างสรรค์

แรงบันดาลใจจากผ้าพระบฏได้จุดประกายความคิดในการสร้างงานศิลปะที่ต้องการ ถ่ายทอดความประทับใจจากความงดงามของศิลปะบนผืนผ้าในยุคทองแห่งอารยธรรม อันเป็นความ เจริญรุ่งเรืองที่เกิดจากการหลอมรวมวัฒนธรรมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน ซึ่งนำไปสู่ความรู้สึก “รักษ์” และความสุขทางใจ ซึ่งเป็นความสุขแท้จริงของมนุษย์ ความปรารถนาใคร่บันทึกเรื่องราวความ ประทับใจดังกล่าวลงบนผืนผ้าเพื่อสะท้อนพลังแห่งชีวิตในอดีต ความงดงาม ความอ่อนโยน ความ บริสุทธิ์ ความสุข และชีวิตที่หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติผ่านดุลยภาพแห่งความงามทาง ศิลปะ ก่อกำเนิดขึ้นจากให้ความประทับใจและความภาคภูมิใจในความงดงามของลวดลายบนผืนผ้า ซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน การลงพื้นที่ในการศึกษาผ้าทอมัดหมี่ของชุมชนบ้าน ม่วงหอม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกหรือเมืองสองแคว บ้านเกิดของข้าพเจ้า รวมทั้งการสัมภาษณ์ ช่างทอผ้าระดับปรมาจารย์ของท้องถิ่นและนักสะสมผ้าผู้หลงใหลความงดงามและจิตวิญญาณในผืนผ้า

ทอ ทำให้ได้ประจักษ์แจ้งในความงดงามและคุณค่าอันสูงส่งของผ้าทอจากฝีมือช่างทอผ้าระดับ
ปรมาจารย์ ผ่านลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นถิ่นล้านนา เช่น ลายดอกปืบ ลายไก่อโคมขอ ลายสอง
แคว และลายน้ำไหลหรือลายน้ำน่าน อีกทั้งยังทำให้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งความงามในทุกขณะจิตที่ได้
ย้อนคิดระลึกถึงพื้นถิ่นอันเป็นบ้านเกิดของตน ดังนั้น ผลงานสร้างสรรค์ของข้าพเจ้าจึงมีเจตจำนงที่จะ
กระตุ้นให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงคุณค่าแห่งความงามของผ้าทอพื้นเมืองที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสาน
และต่อยอดศิลปะการทอผ้ามัดหมี่ ที่เป็นความภาคภูมิใจของชุมชนต่อไปตราบนานเท่านาน

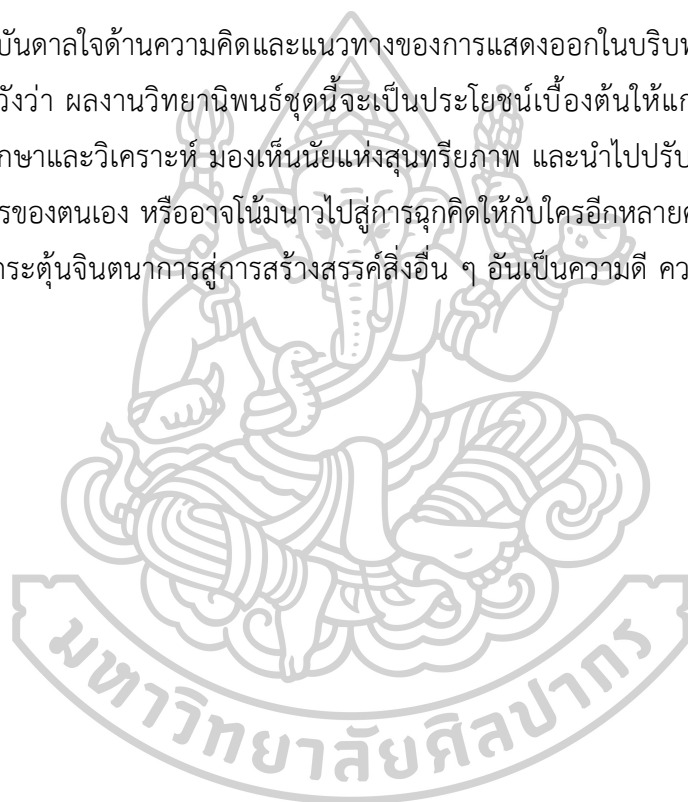
แนวคิดในการสร้างงานที่มาจากแรงบันดาลใจในการศึกษาผ้าพระภุมณีและล้านนา ซึ่ง
สะท้อนให้เห็นความเชื่อและความศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ การศึกษา
ความหมายของลายผ้ามัดหมี่ที่อยู่บนผืนผ้าพระภุมณีจากการบอกเล่าของช่างทอและผู้รู้ เช่น ลายพระ
มหาชนก ที่สื่อถึงความเพียรที่มีคุณค่า รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์อันเกิดจากพลังศรัทธาใน
พระพุทธศาสนาบนผืนผ้าทอและภูมิปัญญาทางเชิงช่างแบบดั้งเดิม องค์ความรู้ทั้งหลายนี้ ได้ถูก
นำมาประมวลเป็นแนวคิดในการสร้างงานของข้าพเจ้า

การพัฒนารูปแบบภาพพิมพ์และกระบวนการเย็บปักถักร้อยแบบคอลลาจ (Collage) ด้วย
วิธีการเย็บผ้าตามรูปทรงหรือน้ำหนัก ที่ต้องการเน้นการใช้กลวิธีการทับซ้อนของชั้นผ้า และการนำ
วัสดุต่าง ๆ ที่ผ่านกระบวนการพิมพ์สีลงบนผืนผ้าแล้วมาเย็บผสมกันให้กลมกลืนกันเพื่อเพิ่มน้ำหนักให้
ผลงานโดยจะให้ความสำคัญกับเอกภาพทางสุนทรียภาพของผลงาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็น
ทักษะและแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน กระบวนการสร้างสรรค์ในขั้นตอนนี้เป็นเทคนิคสื่อผสมที่
เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของข้าพเจ้าเอง

การนำเสนอผลงานในรูปแบบอินสตอลเลชันสื่อถึงสายน้ำแห่งอารยธรรมที่ไหลผ่านข้าม
กาลเวลาอย่างไม่หยุดนิ่ง แต่ทว่าความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนายังคง
ความสำคัญดังเช่นในอดีต ผลงานสร้างสรรค์ศิลปะแนวอุดมคติ (Idealism Art) แบบสองมิติ เทคนิค
สื่อผสมที่ผ่านกระบวนการทางทัศนศิลป์ อันเป็นกลวิธีเฉพาะตนของข้าพเจ้า ได้พัฒนาจากผ้าทอที่เป็น
2 มิติ ให้เป็นงานร่วมสมัยในมิติใหม่ที่แบบ 3 มิติ การนำเสนอผลงานในรูปแบบอินสตอลเลชันจะรวม
ไปถึงการกำหนดจุดที่แสงไฟส่องลงบนภาพ รวมทั้งการใช้หลอดไฟสีเหลืองนวล เพื่อที่จะสามารถตอบ
โจทย์การซ้อนทับของแสงที่ส่องกระทบลงบนภาพเพื่อให้เกิดมิติลึกลงบนระนาบสองมิติบนผืนผ้าทอ
ได้อย่างสมบูรณ์ การกำหนดชุดผลงานให้เป็นผืนผ้าทอขนาดใหญ่ 3 ผืน เพื่อสื่อสะท้อนพลังศรัทธาอัน
แรงกล้าของเหล่าพุทธศาสนิกชนให้จับใจและยิ่งใหญ่มากขึ้น และสามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึก
“รักษ์” อันเป็นเจตนาในการสื่อสารให้ผู้ชมตระหนักถึงและเข้าถึงคุณค่าของสื่อวัสดุและลวดลายอัน
วิจิตรของผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดพิษณุโลกที่ควรถนอมรักษาไว้

ผลงานสร้างสรรค์ “ร้อย รักรัษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” คือเจตนารมณ์ของข้าพเจ้าในการสื่อสารให้ผู้ชมได้รับรู้ถึง “สาระ” ของการแสดงออกหรือภาษาของอารมณ์ความรู้สึก รวมทั้งความคิดและโลกทัศน์ในการดำเนินชีวิตส่วนตัว นั่นคือ ความรักและความสุขที่บริสุทธิ์ การได้เรียนรู้กระบวนการสร้างสรรค์ทางทัศนศิลป์ด้านศิลปะภาพพิมพ์ เทคนิคคอลลาจ และเทคนิคสื่อผสม ซึ่งเป็นรูปแบบของเทคนิควิธีการที่อิสระเฉพาะตนเอง ทว่าผนวกไว้ด้วยความเป็นระบบระเบียบที่มีแบบแผนและขั้นตอนชัดเจน ทำให้สามารถพัฒนางานให้ก้าวหน้ามากขึ้นอย่างเป็นระบบ

ในการนี้ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์เรื่อง “ร้อย รักรัษ์ ถักทอสุนทรียภาพแห่งชีวิต” จะสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และการพัฒนากระบวนการทางความคิดรวมทั้งให้แรงบันดาลใจด้านความคิดและแนวทางของการแสดงออกในบริบทที่สร้างสรรค์แก่ผู้สนใจ กอปรทั้งยังหวังว่า ผลงานวิทยานิพนธ์ชุดนี้จะเป็นประโยชน์เบื้องต้นให้แก่บุคคลที่สนใจงานด้านทัศนศิลป์ได้ศึกษาและวิเคราะห์ มองเห็นนัยแห่งสุนทรียภาพ และนำไปปรับใช้อย่างอิสระในวิถีทางและตามวิธีการของตนเอง หรืออาจเ็นมโนภาพไปสู่การถูกคิดให้กับใครอีกหลายคนเพื่อนำไปต่อยอดทางความคิดและกระตุ้นจินตนาการสู่การสร้างสรรค์สิ่งอื่น ๆ อันเป็นความดี ความงาม และความจริงที่งดงามต่อไป

รายการอ้างอิง

Alexandra Kehayoglou. (2559). *Alexandra Kehayoglou*. เข้าถึงได้จาก

<https://alexandrakehayoglou.com/PROJECTS>

BBCNEWSไทย. (13 ตุลาคม 2018). *BBCNEWSไทย*. เข้าถึงได้จาก

<https://www.bbc.com/thai/thailand-45848275>

กองส่งเสริมส่งเสริมวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยนเรศวร. (29 สิงหาคม 2017). *สถานอารยธรรมศึกษา*

โขง-สาละวิน มหาวิทยาลัยนเรศวรจับมือพัฒนาชุมชน สร้างสรรค์ ๑๑ ลวดลายผ้าทอ

เอกลักษณ์จังหวัดพิษณุโลก. เข้าถึงได้จาก <https://www.nuac.nu.ac.th/v3/?p=3170>

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2530). *คลังสะสมศิลปกรรม*. เข้าถึงได้จาก

http://www.resource.lib.su.ac.th/awardsu/web/artdetail?item_id=174

เอื้อง ปั่นเหงงเพ็ชร. (2564). *สุนทรียศาสตร์ในพระบรมมหาราชวัง*. จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย.

ชลูด นิมเสมอ. (2531). *องค์ประกอบศิลป์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

ชุมสายณอยุธยา สุเมธ. (2528). *น้ำบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม ในพระพระ

บรมราชาธิบดี.

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. (2539). *น้ำบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยาม ใน

พระบรมราชาธิบดี เอ็น เอส พี พรินต์ติ้ง กรุ๊ป .

ตฤณภัทร โลหะพงศธร. (25 พฤศจิกายน 2564). เข้าถึงได้จาก common:

<https://becommon.co/life/reason-forgetting-curve/>

กันต์ พูนพิพัฒน์. (18 มิถุนายน 2562). *ภาพเขียนจิตรกรรมบนผืนผ้า (พระบรม) วัดเจดีย์สูง อำเภอ*

ฮอด จังหวัดเชียงใหม่. เข้าถึงได้จาก <https://cmhop.org/product/>

แถมมาริน วิลเลจ. (2559). *บทกวีแห่งสันไทม* . เข้าถึงได้จาก

<https://www.tamarindvillage.com/th/songs-of-my-soul.php>

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2530). *คลังสะสมศิลปกรรม*. เข้าถึงได้จาก

http://www.resource.lib.su.ac.th/awardsu/web/artdetail?item_id=174

ศิลปวัฒนธรรม. (5 มิถุนายน 2565). *“พระบรม” : พุทธศิลป์เพื่อพุทธบูชา*. เข้าถึงได้จาก

https://www.silpa-mag.com/culture/article_27966

สถาปนาวรรณนะ จิราภรณ์. (2554). *วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำน่าน*. พิษณุโลก: พิษณุโลกดีเวลโลปเมนต์

แอนท์ทราเวลกรู๊ป จำกัด

หอภาพถ่ายล้านนา โดย มูลนิธิ รองศาสตราจารย์กัณฑ์ พูนพิพัฒน์. (18 มิถุนายน 2562). เข้าถึงได้จาก
ภาพเขียนจิตรกรรมบนผืนผ้า (พระบฏ): จาก <https://cmhop.org/product/#4>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวธมลวรรณ แสงนาค
วุฒิการศึกษา	2567 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขา ทัศนศิลป์) คณะจิตรกรรมประติมากรรมและ ภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2564 ศิลปมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ (ภาพพิมพ์) คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2559 ศิลปบัณฑิต สาขาวิชาภาพพิมพ์ (เกียรตินิยมอันดับ 2) คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2553-2558 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี พิษณุโลก
ผลงานตีพิมพ์	บทความวิชาการเรื่อง ผ้าทอมัดหมี่ ; รักรัษ ถักทอสุนทรีย์ภาพชีวิตเมืองสอง แคว ตีพิมพ์วารสารช่อพะยอม วารสารวิชาการฐานข้อมูล TCI ฐาน 2 ตีพิมพ์ ในวารสาร ปีที่ 35 ฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2567 (มกราคม - เมษายน)
รางวัลที่ได้รับ	2566 - “รางวัลชมเชย” การประกวดศิลปกรรมช่างเผือก ครั้งที่ 12 - ร่วมแสดงจิตรกรรมบัวหลวง ประเภทจิตรกรรมแนวไทยประเพณี ครั้งที่ 44 2565 - Solo exhibition “MULTICURALIM” People’s Gallery หอ ศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร - ร่วมแสดงการประกวดศิลปกรรมแห่งชาติ สาขาภาพพิมพ์ ครั้งที่ 67 - Exhibition in “The 3rd International Virtual Digital Art Exhibition” 2022 - ร่วมแสดงการประกวดศิลปกรรม ปตท. ครั้งที่ 37 - ร่วมแสดงการประกวดจิตรกรรม UOB ครั้งที่ 13 2563

- “รางวัลช่างเผือก” การประกวดศิลปกรรมช่างเผือก ครั้งที่ 9
2562

- “รางวัลที่3” การประกวดศิลปกรรมธนาคารออมสิน

- “รางวัลชนะเลิศ” การประกวดจิตรกรรมเอเชียพลัส ครั้งที่ 9

- “รางวัลชมเชย” การประกวดศิลปกรรมช่างเผือก ครั้งที่ 8

- ร่วมแสดงการประกวดศิลปกรรม ปตท. ครั้งที่ 35

- ร่วมแสดงการประกวดจิตรกรรม UOB ครั้งที่ 10

2561

- ร่วมแสดงการประกวดศิลปกรรม ปตท. ครั้งที่ 34

2560

- “รางวัลดีเด่น” รางวัลศิลปะเพื่อเยาวชนไทย, YOUNG THAI ARTIST
AWARD 2017

- “รางวัลสนับสนุน” การแสดงศิลปกรรมร่วมสมัยของศิลปินรุ่นเยาว์ ครั้งที่
34

- ร่วมแสดงการประกวดศิลปกรรม ปตท. ครั้งที่ 33

2558

- Exhibition in “Printmaking Exchange” โดยมหาวิทยาลัยทามะ
ประเทศญี่ปุ่นและมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2557

- “Tokyo Screen Print Biennale”, Candidates for Awards (top 20
out of 289 applicants)

The 5th NBC Meshtec TOKYO INTERNATIONAL SCREEN PRINT
BIENNALE